



Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

CEST FBiH



CEST RS

POČETNA OBUKA
za
STRUČNE SARADNIKE U PRAVOSUĐU BiH
TREĆA GODINA

3

MODUL

**Alternativno
rješavanje sporova**

Kanada - Bosna i Hercegovina
Projekat pravosudne reforme (JRP)
Finansirano od strane Kanadske agencije za međunarodni razvoj (CIDA)

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

Javna ustanova Centar za edukaciju sudija i tužilaca u F BiH
Javna ustanova Centar za edukaciju sudaca i tužitelja u F BiH
Јавна установа Центар за едукацију судија и тужилаца у ФБиХ
Public Institution Centre for Judicial and Prosecutorial Training of F BiH

Javna ustanova Centar za edukaciju sudija i tužilaca u RS
Javna ustanova Centar za edukaciju sudaca i tužitelja u RS
Јавна установа Центар за едукацију судија и тужилаца у РС
Public Institution Centre for Judicial and Prosecutorial Training of RS

POČETNA OBUKA

TREĆA GODINA

MODUL 3

ALTERNATIVNO RJEŠAVANJE SPOROVA MEDIJACIJA I ARBITRAŽA

**PRIRUČNIK ZA STRUČNE SARADNIKE
U SUDOVIMA**

Autori:

Aleksandar Živanović, izvršni direktor Udruženja medijatora BiH
Obren Bužanin, sudija Vrhovnog suda Republike Srpske

Sarajevo, 2009.

UVOD

Edukativni modul koji se nalazi pred Vama rezultat je podrške koju Kanada-Bosna i Hercegovina Projekat pravosudne reforme (JRP) pruža Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine i Centrima za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, u cilju kreiranja i efikasnog provođenja programa početne obuke stručnih saradnika i savjetnika koji djeluju u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće i Upravni odbori Centara usvojili su trogodišnji Program početne obuke za stručne saradnike i savjetnike. Ovaj Program obuhvata edukaciju stručnih saradnika/savjetnika u različitim oblastima od značaja za izgradnju kapaciteta ove ciljane kategorije kako sa aspekta trenutne uloge i djelovanja u ukupnom pravosudnom sistemu, tako i sa aspekta kreiranja kvalitetnih kadrova za izbor budućih sudija i tužilaca.

Program se sastoji od ukupno 12 edukativnih modula, koji će se realizirati putem pružanja obuke po 4 edukativna modula u toku jedne godine. Sadržaj edukativnih modula je kreiran uvažavajući potrebe i ciljeve početne obuke, međunarodne standardne i trendove koji tretiraju položaj, principe i inovativne metode djelovanja sudskog i tužilačkog sistema u modernom demokratskom društvu, te pozitivnu zakonsku regulativu i praksu u BiH u specifičnim oblastima.

Metodologija izrade modula bazirana je na pozitivnim iskustvima na međunarodnom nivou i u BiH i predstavlja kombinaciju teorije, prakse i vježbi u odgovarajućoj oblasti.

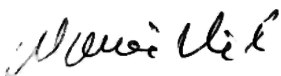
U izradi modula učestvovali su stručnjaci iz različitih oblasti iz cijele Bosne i Hercegovine, uz relativnu podršku međunarodnog konsultanta i članova tima RJP-a, kojima ovim putem želimo odati priznanje i zahvalnost.

Oni su svojim radom na izradi ovog edukativnog materijala, pokazali da pravosuđe Bosne i Hercegovine svojim stručnim kapacitetima može odgovoriti specifičnoj potrebi profesionalnog razvoja stručnih saradnika i savjetnika, kao i potrebi pravosuđa za kreiranjem visoko kvalificirane baze budućih sudskih i tužilačkih kadrova.

Stručnu i finansijsku podršku u procesu izrade Programa početne obuke i edukativnih modula pružio je Kanada-Bosna i Hercegovina Projekat pravosudne reforme (JRP) kojeg finansira Vlada Kanade putem Kanadske agencije za međunarodni razvoj (CIDA), a implementira Konzorcijum Genivar-Univerzitet Ottawa.

Sa nadom da će realizacija programa početne obuke i ovih modula doprinijeti razvoju kapaciteta stručnih saradnika/savjetnika kroz obezbjeđivanje praktičnog alata za njihov svakodnevni rad, Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine i Centri za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske se posebno zahvaljuju Kanada-Bosna i Hercegovina Projektu pravosudne reforme, bez kojeg izrada Programa početne obuke i ovih edukativnih modula ne bi bila moguća.

Milorad Novković
Predsjednik



Visoko sudsko i tužilačko
vijeće Bosne i Hercegovine

Šahbaz Džihanović
Direktor



Centra za edukaciju sudija
i tužilaca u Federaciji
Bosne i Hercegovine

Drago Ševa
Direktor



Centra za edukaciju sudija
i tužilaca Republike Srpske

MODUL 3 – ALTERNATIVNO RJEŠAVANJE SPOROVA

Kategorije	<p>Modul u prvom dijelu daje kratak pregled osnovnih pojmova u vezi sa konfliktima i alternativnim rješavanjem sporova. U nastavku obrađuje pojmove medijacije i arbitraže, domaći pravni okvir: odgovarajuće odredbe zakona o parničnom postupku i zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, koji omogućavaju alternativno rješavanje sporova, Zakon o postupku medijacije, Zakon o prenošenju poslova medijacije na udruženje medijatora, te pravilnike Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini. Posebna pažnja posvećena je segmentima alternativnog rješavanja sporova, u kojima je značajna uloga suda: kriterijumi po kojima se spor može ocijeniti pogodnim za medijaciju, prednosti svakog od alternativnih načina rješavanja sporova za stranke, obrasci i upute za upućivanje stranaka u alternativno rješavanje sporova. Na kraju je dat pregled međunarodnih, regionalnih i domaćih dokumenata značajnih za oblast alternativnog rješavanja sporova, literatura, korisne web stranice, te spisak korištenih zakona i dokumenata.</p> <p>Ključne riječi za pretraživanje su: konflikt, pozicije, interesi, komunikacija, alternativno rješavanje sporova, medijacija, udruženje medijatora, medijator, arbitraža, arbitar, predlaganje postupka medijacije, ugovor o medijaciji, sporazum o nagodbi, ugovor o arbitraži, arbitražna odluka, izvršna isprava.</p>
Trajanje	2 dana
Oblik	Videoprezentacija, predavanje, diskusija i radionice (samostalan rad učesnika i rad u grupama), hipotetički slučaj i učenje na problemu.
Ciljevi edukacije	<ol style="list-style-type: none">1. Upoznati polaznike sa osnovnim pojmovima konflikta, nivoima konflikata, te alternativnim rješavanjem konflikata2. Omogućiti polaznicima da uoče razlike sudskog postupka i medijacije i arbitraže kao alternativnog rješavanja sporova3. Informisati polaznike o ulozi suda u modelima alternativnog rješavanja sporova i saradnji sa drugim akterima u procesu4. Vježbati vještine komunikacije i upućivanja stranaka u postupak medijacije u simuliranim situacijama5. Upoznati polaznike sa međunarodnim pravnim okvirom o medijaciji i arbitraži i strateškim dokumentima Bosne i Hercegovine

Opis

Iako se u alternativnim načinima rješavanja sporova koje obuhvata ovaj modul (medijacija i arbitraža) radi o vansudskom rješavanju sporova, sud ima ključnu ulogu u predlaganju postupka medijacije strankama, kao i rješavanju spornih pitanja do kojih može doći u postupku arbitraže. Osim što stranke imaju brži pristup pravdi kroz alternativno rješavanje sporova, dodatni motiv za sud da podržava ove modele je u velikom njihovom potencijalu za smanjenje broja predmeta.

Osnovne oblasti koje obuhvata Modul:

Pojam, nivoi konflikata, pristupi rješavanju konflikata – kako bi se o sporovima stekla šira slika od one koju stranke prezentuju u sudskom postupku, u tužbi i odgovoru na tužbu, te njihovim odnosima koji tome prethode. U ovom dijelu uočiće se važnost blagovremene primjene alternativnog rješavanja sporova.

Alternativno rješavanje sporova – Polaznicima će biti predstavljeni različiti vidovi alternativnog rješavanja sporova, ukazano na razlike među njima, kao i njihove razlike u odnosu na sudski postupak.

Medijacija – Ovaj dio obuhvata pojam i načela postupka medijacije, zakonski okvir za primjenu medijacije u Bosni i Hercegovini, te ulogu suda u predlaganju postupka medijacije strankama i postupanju sa predmetima u kojima je prihvaćen postupak medijacije. Polaznici će imati priliku da kroz simulirane vježbe osmisle efikasan način informisanja i predlaganja postupka medijacije strankama, te vježbaju predstavljanje medijacije na pripremnom ročištu. U ovom dijelu moguće je organizovati simulaciju jednog sastanka medijacije u kojoj će učesnici igrati uloge stranaka i medijatora ili prikazati film simuliranog sastanka medijacije.

Arbitraža - Ovaj dio obuhvata pojam i načela postupka arbitraže, zakonski okvir za primjenu arbitraže u Bosni i Hercegovini, te ulogu suda u ovom vidu rješavanja sporova.

Međunarodni pravni okvir i strateški dokumenti Bosne i Hercegovine o alternativnom rješavanju sporova – Učesnicima će biti predstavljeni relevantni međunarodni i domaći dokumenti, te kroz diskusiju analizirane mogućnosti i ideje za njihovu primjenu.

Mogući predavači/edukatori Treneri sa liste trenera Centara za edukaciju Republike Srpske i Federacije BiH

Dnevni red modula / tabela sadržaja Link: Prijedlog dnevnog reda

Materijali Link: Literatura, korisne web stranice, Zakoni i drugi dokumenti korišteni u pripremi priručnika

Priredili Aleksandar Živanović, izvršni direktor Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini, i Obren Bužanin, sudija Vrhovnog suda Republike Srpske

SADRŽAJ:

SADRŽAJ	9
UVODNE NAPOMENE	13
PRIJEDLOG DNEVNOG REDA	14
1. KONFLIKT	15
1.1. POJAM KONFLIKTA	17
1.2. NIVOI KONFLIKATA	18
1.3. POZICIJE, INTERESI I POTREBE	18
1.4. PRISTUPI RJEŠAVANJU KONFLIKATA	21
1.5. REAKCIJE NA KONFLIKT	23
1.6. NEUTRALNOST	24
2. ALTERNATIVNO RJEŠAVANJE SPOROVA	27
2.1. NAČINI RJEŠAVANJA SPOROVA	29
2.2. ŠTA JE ALTERNATIVNO RJEŠAVANJE SPOROVA?	31
2.3. ISTORIJAT RAZVOJA ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA	31
2.4. KLASIFIKACIJA ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA	33
3. MEDIJACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI	35
3.1. RAZVOJ MEDIJACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI	37
3.2. ZAKONODAVNI OKVIR	37
3.3. PRIMJENA MEDIJACIJE	40
3.4. PREGLED RAZVOJA SAVREMENOG MODELA MEDIJACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI	43

4. POJAM I NAČELA POSTUPKA MEDIJACIJE	45
4.1. POJAM I OPŠTE KARAKTERISTIKE MEDIJACIJE	47
4.2. PREDNOSTI MEDIJACIJE ZA STRANKE U SPORU	48
4.3. ULOGA MEDIJATORA	49
4.4. VJEŠTINE KOMUNIKACIJE	51
4.5. FAZE U POSTUPKU MEDIJACIJE	54
4.6. ODVOJENI RAZGOVOR SA STRANKOM	57
5. SUD I MEDIJACIJA	59
5.1. ULOGA SUDA U PREDLAGANJU POSTUPKA MEDIJACIJE	61
5.2. POGODNOST SPORA ZA RJEŠAVANJE POSTUPKOM MEDIJACIJE	63
5.3. FAZE U POSTUPKU MEDIJACIJE KOJE SU VAŽNE ZA SUD	65
5.4. SMJERNICE ZA PREDSTAVLJANJE MEDIJACIJE STRANKAMA NA PRIPREMOM ROČIŠTU	65
5.5. RAZLIKE IZMEĐU MEDIJACIJE I SUDSKOG PORAVNANJA U PREDSTAVLJANJU MEDIJACIJE STRANKAMA U POSTUPKU, OD ZNAČAJA MOŽE BITI I INFORMACIJA O RAZLIKAMA MEDIJACIJE I SUDSKOG PORAVNANJA	67
5.6. OBRASCI KOJE KORISTI SUD U PREDLAGANJU MEDIJACIJE STRANKAMA	67
5.7. OKONČANJE SUDSKOG POSTUPKA KADA JE SPOR RIJEŠEN U POSTUPKU MEDIJACIJE	74
5.8. PRIKAZ KRETANJA PREDMETA - ODNOS SUDSKOG POSTUPKA I POSTUPKA MEDIJACIJE	75
5.9. NASTAVAK SUDSKOG POSTUPKA KADA SPOR NIJE RIJEŠEN U POSTUPKU MEDIJACIJE	75
6. ARBITRAŽA	77
6.1. ARBITRAŽA	79
6.2. PREDNOSTI POSTUPKA ARBITRAŽE	79
6.3. ARBITRAŽA U BOSNI I HERCEGOVINI – ZAKONSKI OKVIR	80
6.4. PRIKAZ KRETANJA PREDMETA U POSTUPKU ARBITRAŽE	81
7. POREĐENJE POSTUPAKA RJEŠAVANJA SPOROVA	83
7.1. POREĐENJE POSTUPAKA RJEŠAVANJA SPOROVA	85

8. DODATAK	87
8.1. MEĐUNARODNI I REGIONALNI PRAVNI OKVIR	89
8.2. PREPORUKE SAVJETA EVROPE	91
8.3. UNCITRAL	92
8.4. STRATEŠKI DOKUMENTI U BOSNI I HERCEGOVINI U OBLASTI ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA	94
8.5. ODREDBE PROCESNIH PROPISA U BIH KOJE UPUĆUJU NA MEDIJACIJU	95
8.6. ZAKON O POSTUPKU MEDIJACIJE	98
8.7. ZAKON O PRENOSU POSLOVA MEDIJACIJE NA UDRUŽENJE MEDIJATORA ...	104
8.8. IZVOD IZ ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU - POSTUPAK PRED ARBITRAŽOM	106
LITERATURA (ABEDECNIM REDOM)	113
KORISNE WEB STRANICE (ABECEDNIM REDOM)	114
ZAKONI I DRUGI DOKUMENTI KORIŠTENI U PRIPREMI PRIRUČNIKA (ABECEDNIM REDOM)	115

UVODNE NAPOMENE

Ovaj program obuke namijenjen je stručnim saradnicima sudova u Bosni i Hercegovini, a inspirisan je željom da ovoj kategoriji stručne javnosti pruži informacije o alternativnom rješavanju sporova, te ukaže na njegove prednosti. Prema sadržaju, on može biti korišten i za edukaciju sudija i drugih zaposlenih u sektoru pravosuđa, kao i u institucijama koje donose odluke po pitanju alternativnog rješavanja sporova u Bosni i Hercegovini.

Alternativni načini rješavanja sporova koje obuhvata ovaj modul (medijacija i arbitraž) predstavljaju vansudsko rješavanje sporova, ali sud ima ključnu ulogu u predlaganju postupka medijacije strankama, kao i rješavanju spornih pitanja do kojih može doći u postupku arbitraže.

To je jedna od mogućnosti da sud i u uslovima opterećenosti velikim brojem predmeta, kakva je sada situacija u Bosni i Hercegovini, u kojoj se ne može osigurati zadovoljavajuća efikasnost postupka, ipak pronađe način da strankama ponudi mogućnost bržeg pristupa pravdi. Osim što ispunjava ovu ulogu, dodatni motiv za sud da podržava ove modele je u njihovom velikom potencijalu za smanjenje broja predmeta u sudskom postupku. Omogućavajući blagovremenu i kvalitetnu informaciju strankama o prednostima alternativnog rješavanja sporova potpomaže se i razvoj nove kulture mirnog rješavanja sporova, te korištenje ovih modela prije pokretanja sudskog postupka, čime se u budućnosti može smanjiti i priliv predmeta u sudove.

Ovaj program obuke i prateći priručnik obuhvata sve oblasti koje mogu biti od značaja sudu za ostvarivanje prethodno navedenih ciljeva - od pojma konflikta i pristupa rješavanju konflikata, neutralnosti kao ključnog pristupa treće strane u rješavanju sporova, te specifičnosti postupaka medijacije i arbitraže i uloge suda u njima.

Program obuke i priručnik predstavljaju spoj zakonske regulative i prakse koja je nastala u relativno kratkom periodu primjene, alternativnog načina rješavanja sporova, a koja će se, nadamo se i uz pomoć polaznika ovog programa obuke dalje unapređivati.

Polaznicima ovog modula će biti ponuđena znanja i vještine kojima će u budućnosti moći aktivno podržavati razvoj i primjenu alternativnog rješavanja sporova, te doprinijeti da medijacija i arbitraž postanu jedan od redovnih puteva kojim stranke pristupaju u rješavanju međusobnih sporova.

Autori

PRIJEDLOG DNEVNOG REDA

Planirano trajanje modula je 2 dana. Precizna satnica će biti određena prilikom organizacije modula. Okvirni prijedlog dnevnog reda:

Dan 1.	Dan 2.
Predstavljanje programa Upoznavanje i očekivanja učesnika Pojam konflikta Reakcije, pristupi i načini rješavanja konflikata Vježba	Uloga suda u upućivanju stranaka u postupak medijacije Vježba
Pauza	Pauza
Neutralnost Alternativno rješavanje sporova Vježba	Faze u postupku medijacije važne za sud Predstavljanje medijacije na pripremnom ročištu Vježba Sudski postupak nakon medijacije
Pauza	Pauza
Medijacija Uloga medijatora Faze u postupku medijacije	Arbitraža Uloga suda u postupku arbitraže Razlike sudskog postupka i alternativnog rješavanja sporova
Pauza	Pauza
Vještine komunikacije Vježba	Međunarodni pravni okvir i strateški dokumenti u Bosni i Hercegovini Diskusija

1. KONFLIKT

- **POJAM KONFLIKTA**
- **KONFLIKTA**
- **POZICIJE, INTERESI I POTREBE**
- **REAKCIJE NA KONFLIKT**
- **PRISTUPI RJEŠAVANJU KONFLIKATA**
- **NEUTRALNOST**

1.1. POJAM KONFLIKTA

Konflikt je odnos između dvije ili više strana (pojedinaca ili grupa) koji imaju, ili misle da imaju, nepomirljive stavove. Riječ konflikt potječe od latinske riječi *confligere* što znači udariti jedno o drugo.

Iako riječ “konflikt” najčešće izaziva negativne asocijacije, on sam po sebi nije ni loš, ni dobar – ni negativan, ni pozitivan. On je znak da su postojeći odnosi i stanja zreli za promjenu. **Način na koji regaujemo na konflikt i način na koji se nosimo s njim** može biti dobar ili loš. Negativne asocijacije proizlaze iz ličnih loših iskustava sa odnosom prema konfliktu. Razvoj i ishod konflikta može biti konstruktivan ili destruktivan, u zavisnosti šta uključene i treće strane preduzmu u vezi s njim. Međutim, nisu svi učesnici sukoba, jednako spremni i nemaju jednaka znanja i vještine da konstruktivno pristupe rješavanju konflikta.

Zanimljivo je da znak za konflikt u kineskom pismu dočarava prethodno navedene tvrdnje. Ovaj znak se satoji od dva simbola, od kojih prvi označava **opasnost**, a drugi **priliku, mogućnost**.

Kada konflikt nastupa, svi mu pristupamo sa određenim pretpostavkama. Neke od njih mogu biti od pomoći za njegovo rješavanje, ali neke nas zaslepljuju i otežavaju da razumijemo drugu stranu, shvatamo šta želimo i kakve sve kreativne mogućnosti postoje da se on riješi na miran način. Da bi se ovo postiglo potrebni su postupci koji će pomoći da preispitamo sve ove pretpostavke i razradimo mogućnosti da se on riješi efektivno, brzo i sa trajnim rezultatima.

Postoje različite teorije o uzrocima konflikata i njegovim rješenjima. Neke tvrde da je glavni uzrok loša komunikacija i pristpaju mu iz ugla uspostavljanja razumijevanja, tolerancije i međusobnog prihvatanja učesnika u konfliktu. Druge smatraju da su uzroci u nepomirljivim pozicijama i različitim viđenjima konflikta, te da u postupku rješavanja konflikta treba odvojiti ličnost od problema i tražiti obostrano prihvatljiv okvir konflikta i u njemu odgovarajući sporazum. Teorije osnovnih ljudskih potreba govore o ugroženim osnovnim ljudskim potrebama, pa upućuju na traženje rješenja za njihovo zadovoljenje. Postoje i teorije koje upućuju da su uzrok konflikata ugroženi identiteti strana u njemu i da u dijalogu sa drugom stranom treba otkrivati zašto postoji strah, šta ih to ugrožava i kretati se ka pomirenju. Transformativni pristup govori o strukturama koje su postavljene na temelju nejednakosti i izazivaju nepravdu, te da treba raditi na njenom mijenjanju.

U svakoj od ovih teorija prepoznajemo dio uzroka i konflikata sa kojima se svakodnevno susrećemo ili učestvujemo u njima, a načini rješavanja sporova o kojima će biti riječi u ovom priručniku kombinovaće različite pristupe njihovom rješavanju.

Da bismo lakše utvrdili načine na koje ćemo pristupati rješavanju konflikata važno je uočiti razlike u njihovoj složenosti i nivoima. Neki su prilično jednostavni, kratkotrajni, te lako i brzo se rješavaju, a drugi višeslojni, u njima su nagomilana brojna pitanja, a konflikt koji vidimo na površini samo je povod – okidač, a ne stvarni uzrok svih reakcija koje strane manifestuju. U sljedećoj tabeli pojednostavljeno su predstavljene različiti nivoi konflikata, koje treba imati u vidu u bilo kojem pristupu rješavanju konflikata.

1.2. NIVOI KONFLIKATA

SPOR	Konflikt zasnovan isključivo na pravima, najčešće se rješava u okviru formalnih postupaka, odlukama, presudama i dr. aktima zasnovanim na propisima
SKRIVENI KONFLIKT	Konflikt u kojem osim prava, strane žele i zadovoljenje određenih interesa, koji ne moraju biti vidljivi na prvi pogled. Rješenje zasnovano isključivo na pravu ne bi zadovoljilo strane u ovoj vrsti konflikta, te one pribjegavaju drugim načinima njegovog rješavanja, pregovaranju, medijaciji i sl.
DUBOKO UKORIJENJENI KONFLIKT	Konflikti u koje su osim prava i interesa uključene vrijednosti, društveni stereotipi - "-izmi", dugotrajna istorija konflikta i sl. U ovim konfliktima potrebno je dovesti do međusobnog prihvatanja, uvažavanja, promjene svijesti i pomirenja. Duboko ukorijenjeni konflikti se rješavaju sistemskim pristupom i kombinacijom različitih metoda za šta je najčešće potrebno duže vrijeme.

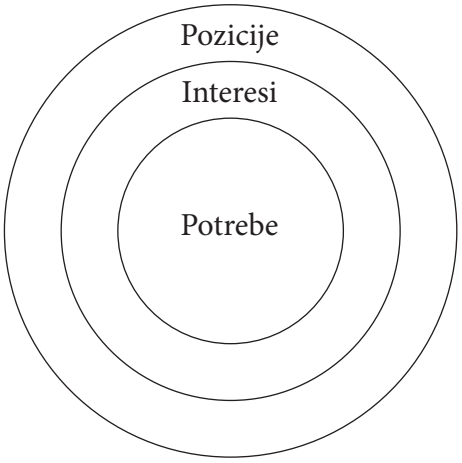
1.3 POZICIJE, INTERESI I POTREBE

Prilikom suočavanja sa konfliktom, bez obzira da li smo jedna od stranaka u njemu ili posmatrači, važno je uočiti razliku u nivoima zahtjeva koje stranke u konfliktu iznose kao željena rješenja.

Na površinskom nivou u toku direktne konfrontacije stranaka u sukobu manifestuju se **pozicije**. Svaka stranka na svoj način je sagledala nastalu situaciju i odnose i osmislila zahtjev koji javno postavlja drugoj strani za rješenje problema. Pozicije su jasno izraženi i vidljivi stavovi, zahtjevi, uslovi, gotova rješenja koja se postavljaju pred drugu stranu. To može biti novac, roba, izvršenje određenih radnji, trpljenje određene obaveze i td. Stranke u konfliktu svoje pozicije argumentuju nezadovoljavajućim ponašanjem i radnjama druge stranke. Ako posmatramo sudski postupak, pozicije su jasno izražene u tužbenom zahtjevu i odgovoru na tužbu.

Skriveni ispod pozicija nalaze se **interesi**, kao stvarni lični razlozi i motivi koji su nas naveli da zauzmemo određenu poziciju. To su želje, strahovi, zabrinutosti... Dok su pozicije bile usmjerene ka drugoj strani, u iskazivanju interesa, stranka u konfliktu se mora okrenuti sebi. Interesi predstavljaju odgovor na pitanje zašto je strana u sukobu zauzela određenu poziciju i šta njome želi da postigne za sebe. U toku analize interesa, oni se mogu grupisati na različite načine: kratkoročne i dugoročne, pojedinačne i zajedničke ili grupne, racionalne i emocionalne i td.

Konačno, u srcu su najvažnije ljudske potrebe koje pokreću ljude na različite akcije, uključujući i stupanje u konfliktne situacije. Nezadovoljena potreba izazvala je određene stavove, formulisanje interesa i stupanje u konfliktnu situaciju u kojoj se one žele zadovoljiti.



Primjer 1: Zamislite da prisustvujete sastanku ili seminaru koji se održava u toploj i zagušljivoj prostoriji. Kako biste reagovali? Zamislite da drugi učesnik ne podržava Vaš stav i daje suprotan prijedlog.

Zamislite da se razgovor odvijao na sljedeći način:

Vi tražite da se otvori prozor ili da se uključi klima-uređaj. Istog trenutka učesnik koji sjedi preko puta vas kaže da se to nipošto ne radi, jer je prehladen i traži da prostor ostane zatvoren. Ovdje se radi o pozicijama. Ne pitajući druge, Vi ste osmislili da je najbolje rješenje u otvaranju prozora, a druga strana u tome da on ostane zatvoren. Ove pozicije su potpuno suprotstavljene.

Pozicija A	Pozicija B
„Otvori prozor!“, „Uključi klimu!“	„Zatvori prozor!“, „Ne uključi klimu!“

Na ovom nivou rješenje je nemoguće jer se istovremeno ne može udovoljiti zahtjevima obje strane. Ako se razgovor nastavi na nivou pozicija, svaka strana će nastaviti da argumentuje zašto rješenje te situacije treba da bude baš takvo i postajace sve privrženija vlastitoj poziciji. Vrlo brzo strane u konfliktu će početi posmatrati jedna drugu kao dio problema.

Vrijeme prolazi. Odnosi strana u sukobu se pogoršavaju.

Čini se da Vam je neugodno u ovoj prostoriji?

Interes A	Interes B
„Da, neugodno je. Ovako ne mogu raditi. Ne mogu se koncentrisati“	„Meni će biti neugodno ako se prozor otvori. Ni ja neću moći pratiti rad“

Vidimo da su interesi stranaka istovjetni. Obje žele ugodnu atmosferu i uslove za rad, ali su osmislile drugačija rješenja za njihovo ostvarenje. I dok smo ranije imali samo dvije predložene opcije za rješenje, sada ako postavimo pitanje kako još možemo učiniti da se osjećate ugodnije, možemo dobiti i više odgovora. Bez uočavanja svojih i interesa druge strane ne možemo riješiti konflikt na zadovoljavajući način.

Ako bismo dublje analizirali kakve potrebe se kriju iza ovih interesa, vidjećemo da su i one jednake:

Potreba A	Potreba B
potreba za sigurnošću i zdravljem, potreba za učenjem	potreba za sigurnošću i zdravljem, potreba za učenjem

U ovom primjeru stranke u sukobu su imale iste interese i potrebe. Nekada će se dogoditi da su i interesi i potrebe različite, ali da je ipak moguće pristupiti rješavanju sukoba na način da se svi interesi zadovolje i da ih rješenja ne ugrožavaju.

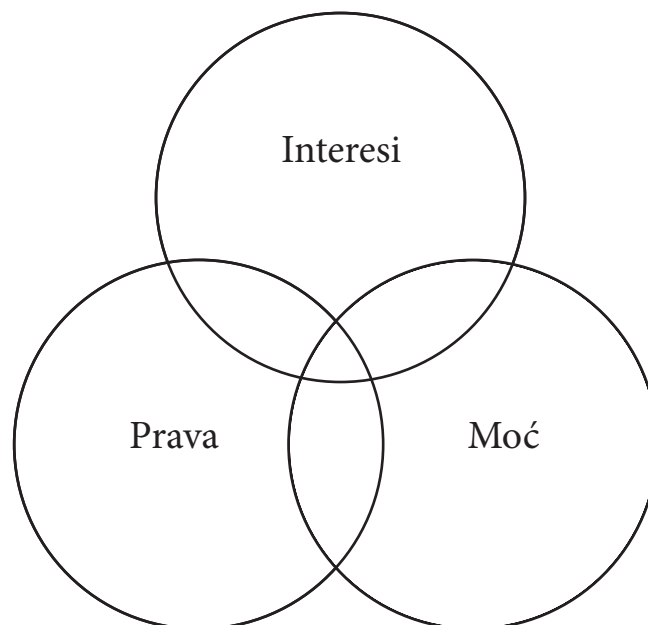
Primjer 2 sa zadatkom: Rukovodstvo jednog preduzeća je organizovalo poslovni ručak u svojim prostorijama, a hranu su naručili u restoranu sa kojim već godinama sarađuju. Dio hrane se nije svidio poslovnim partnerima, čak je neko rekao da je možda pokvarena. Usluga nije plaćena. Pokušajte se staviti u uloge strana u ovom konfliktu i razgovarati na način kako je predočeno u prethodnom primjeru. Istražite interese i potrebe.

1.4. PRISTUPI RJEŠAVANJU KONFLIKATA

U postupcima rješavanja konflikata kod strana u sukobu postoje tri pristupa, pristupi zasnovani na:

- MOĆI
- PRAVU
- INTERESU

U zavisnosti od stranaka, u nekim situacijama dominira jedan od pristupa, a nekada se oni prepliću.



Pristup zasnovan na moći

Moć je povezana sa sposobnošću da se druga strana natjera da učini nešto što svojom voljom ne bi učinila. U pristupu rješavanju konflikta zasnovanom na moći, stranke će iskoristiti vlastitu moć da bi pokušale dobiti ono što žele ili što im je potrebno. Ta moć će poprimiti različite oblike kao npr: fizička snaga, hijerarhijski položaj, novac, vrijeme, informacije, tehnologija, moć žrtve i sl. Ovaj pristup zasnovan na moći je najstariji i najintuitivniji pristup kojim raspolažemo u rješavanju sukoba. Primjeri: rat, nasilje, građanska neposlušnost, štrajkovi, embarga, glasanje, referendum. Ova vrsta pristupa ima visoku cijenu za sve koji u njemu učestvuju, a ishod je nepredvidljiv.

Pristup zasnovan na pravima

Ova vrsta pristupa teži ka rezultatima baziranim na određivanju prava strana u sukobu. Prava proizilaze iz Ustava, zakonskih odredbi, ugovora i konvencija. Svaka od strana navodi šta se dogodilo, navodi prijedlog rješenja (poziciju) i argumentuje zašto baš njena pozicija treba da bude prihvaćena kao rješenje zasnovano na pravu. Pristup rješenju sukoba zasnovan na pravima najčešće je povoljan za jednu stranu, čija prava budu potvrđena. Osnovni procesi rješavanja sukoba koji su zasnovani na pravima su sudski postupak (parnica) i arbitraža.

Pristup zasnovan na interesu

Ovaj pristup rješavanju sukoba pokušava pronaći rješenje koje bi objedinilo interese svih strana u sukobu. Strane će razmatrati različite aspekte njihovog konfliktnog odnosa, uzroke, posljedice po svaku stranu, uspostaviti dijalog, slušanje i razumijevanje međusobnih interesa. Tek kada daju zajednički okvir konfliktu i iskažu jasno svaka svoje interese, na osnovu njih će se pristupiti traženju rješenja. Najčešći interesno bazirani pristupi su pregovaranje, medijacija, mirenje, facilitacija.

Zadatak:

- 1. Razmislite kako biste situacije iz primjera iz prethodne vježbe (“zagušljiv prostor” i “neplaćeni ručak”) rješavali svakim od navedenih pristupa.**

1.5. REAKCIJE NA KONFLIKT

Svakodnevno smo svjedoci različitih konflikata, od onih kada nam prijatelji dolaze i žale se na probleme sa drugim ljudima, do onih međunarodnih o kojima saznajemo iz medija. Konflikt je, kao što je prethodno definisano, znak da su određena stanja ili odnosi zreli za promjenu. On, osim što na prvi pogled može izgledati zastrašujuće, predstavlja i priliku da se postignu rješenja i da se odnosi strana u konfliktu uredi na bolji način nego što je to bilo ranije. Da bi konflikt imao zadovoljavajući ishod od velike važnosti je način na koji na njega reagujemo. Analizirajmo jednu situaciju: *Kolegica Vam se žali na probleme sa drugim radnim kolegom, kojeg takođe poznajete. Našli ste se između dvije vatre.* Moguće reakcije bi bile:

NEZAINTERESOVANI STE	Ne tiče me se. Riješite to sami!
SAVJETUJETE	Prestani razgovarati s njim i žali se direktoru...
SAŽALJEVATE I IDENTIFIKUJETE SE S KOLEGICOM	I meni je ranije to radio. Znam kako ti je. S njim se ne može raditi...
STAJETE NA JEDNU ILI DRUGU STRANU	U pravu si. Stvarno je pretjerao! Zajedno s tobom ću napisati pismo direktoru. Uspjećemo, vidjećeš...
SAOSJEĆATE, ALI IZBJEGAVATE	Ne znam šta da radiš. (Ćutanje. Pomogli biste, ali se ne znate nositi sa situacijom.) ...
NASTOJITE SHVATITI ŠTA SE DOGODILO I OHRABRITI KOLEGE DA RAZGOVARAJU	Kako se to dogodilo? Šta misliš da bi mogli biti razlozi? Da li si razgovarala sa njim?...

Zadatak:

1. Kako biste vi postupili?
2. Razmislite o mogućim posljedicama svake od navedenih reakcija?
3. Sjetite se stvarne situacije u kojoj ste reagovali na neki od predstavljenih načina? Kakav je bio rezultat?

1.6. NEUTRALNOST

Neke od navedenih reakcija nose mogućnost produbljanja sukoba i prijetnju da, iako niste direktno uključeni, postanete jedna od strana u konfliktu. Na konflikte sa kojima se suočavamo možemo reagovati i konstruktivno, tako da stranama pomognemo da same dođu do rješenja. Neutralnim odnosom im možemo pomoći da situaciju sagledaju iz različitih uglova, smire emocije, uoče svoje interese, pronađu nešto zajedničko i dogovore se oko rješenja, a da se istovremeno ne uvučemo u problem, da ne upadnemo u vatru, odnosno da nas i jedna i druga strana doživljavaju neutralnim pomagačem.

Neutralnost u pristupu konfliktu ne znači biti nezainteresovan, pasivan, bez uvjerenja, mišljenja i principa. Naprotiv neutralan pristup podrazumijeva aktivan pristup koji će strankama pomoći da analiziraju svoj konflikt i same dođu do rješenja, ali pristup u kojem neutralna osoba svoja mišljenja i uvjerenja neće umiješati u cjelokupne odnose među stranama u konfliktu. Kako bi se ovi zahtjevi lakše postigli, potrebno je poštovati sljedeće **principe neutralnosti**:

1. PROVJERAVAJTE SAGLASNOST

Prije pristupanja postupku rješavanja konflikta, neutralna strana mora osigurati saglasnost obiju stranaka da one žele da im se pomogne u rješavanju sukoba, te da je upravo ona ta kojoj je ukazano povjerenje. Ovu saglasnost treba tražiti i pri drugim koracima u razgovorima kada se želi preći na drugi nivo sukoba ili razgovarati o nekoj drugoj temi. Proces bez saglasnosti onih kojima je namijenjen je nametnut, a ne neutralan.

2. UVAŽAVAJTE I POŠTUJTE

Kao neutralna osoba potrebno je uvažavati i poštovati obje strane u sukobu. Budite primjer ponašanja kakvo želite među uključenima u process. Za postizanje rješenja potrebno je da stranke odvoje ličnost od problema i da sa međusobnog ličnog kritikovanja, kritički pristupe rješavanju problema. Dogovorite se na početku o dostojanstvenom komuniciranju u toku procesa i svojim primjerom od samog početka pokažite da ste Vi prvi koji će to prihvatiti. Vratite vam se uzajamnim poštovanjem svih prisutnih.

3. VI PITAJTE, ONI DAJU ODGOVORE

Pitanja su najvažniji alat neutralne osobe. Odgovore na postavljena pitanja daće stranke. Tek iz odgovora neutralni može zaključiti gdje se kriju interesi stranaka. I kada ih uoči, pitanjem treba provjeriti da li je to zaista interes oko kojeg treba razgovarati. I na kraju postupka ponovo pitanjem neutralni od stranaka traži opcije za rješenje problema. Čak i kada se odgovor čini očiglednim, potrebno je da on dođe od samih strana u sporu, a ne iz Vaših misli. Dakle, ne pretpostavljajte, nego postavljajte pitanja i pustite stranke da daju odgovor.

4. SLUŠAJTE, ČUJTE, NASTOJTE RAZUMJETI

Slušajte pažljivo s razumijevanjem sve o čemu govore stranke. Samo tako ćete moći uočiti uzroke konflikta, zajedničke interese, moguće opcije, ali i znati postaviti pravo sljedeće pitanje. Osim na poruku, obratite pažnju i na ton i način na koji se ona iznosi. Ne mora uvijek značiti da stranka misli ono što kaže. Sve što vam se čini nejasnim provjerite.

5. NE NUDITE RJEŠENJE, ONI ODLUČUJU

Ako predložite rješenje, možete postati dio problema. Ono što se vama čini povoljnim ne mora biti takvo i za stranke. Ono o čemu vi treba da sudite je postupak, naredna pitanja, a konačan sud o problemu neka daju stranke. Konačnom odlukom moraju biti zadovoljni oni, ne vi.

6. ODGOVORITE, NE REAGUJTE

I neutralni su ljudi, koji imaju svoju prošlost, osjećanja, probleme, dobar i loš dan. Bićete u situacijama da budete pogođeni ili povrijeđeni nečim iz izlaganja stranaka, da nešto od izrečenog u vama probudi osjećanja ili Vas iritira. Ne smijete upasti u zamku da pokažete sažaljenje i saosjećanje ili impulsivno reagujete na drugi način. Pokažite razumijevanje i uvažavanje onoga o čemu se govori, ali ostanite neutralni. Uvijek mislite na to da i strane u sporu sude o vašem ponašanju.

7. ZADRŽITE SVE U ČETIRI ZIDA

Informacija može biti snažno oružje, uništiti pregovore, zaoštriti odnose među ljudima. Onaj ko širi informacije može takođe postati dio problema. Proces koji vodi neutralni mora ostati povjerljiv, sve što je rečeno mora ostati između četiri zida, osim ako se stranke drugačije ne dogovore.

8. POKAŽITE NEUTRALNOST

Osim ponašanja i pitanja i položaj vašeg tijela mora odavati utisak neutralnosti. Jednako se postavite u odnosu na obje stranke, pazite na vizuelni kontakt. Ne zapostavljajte ni jednu stranu. Dajte priliku svima da govore.

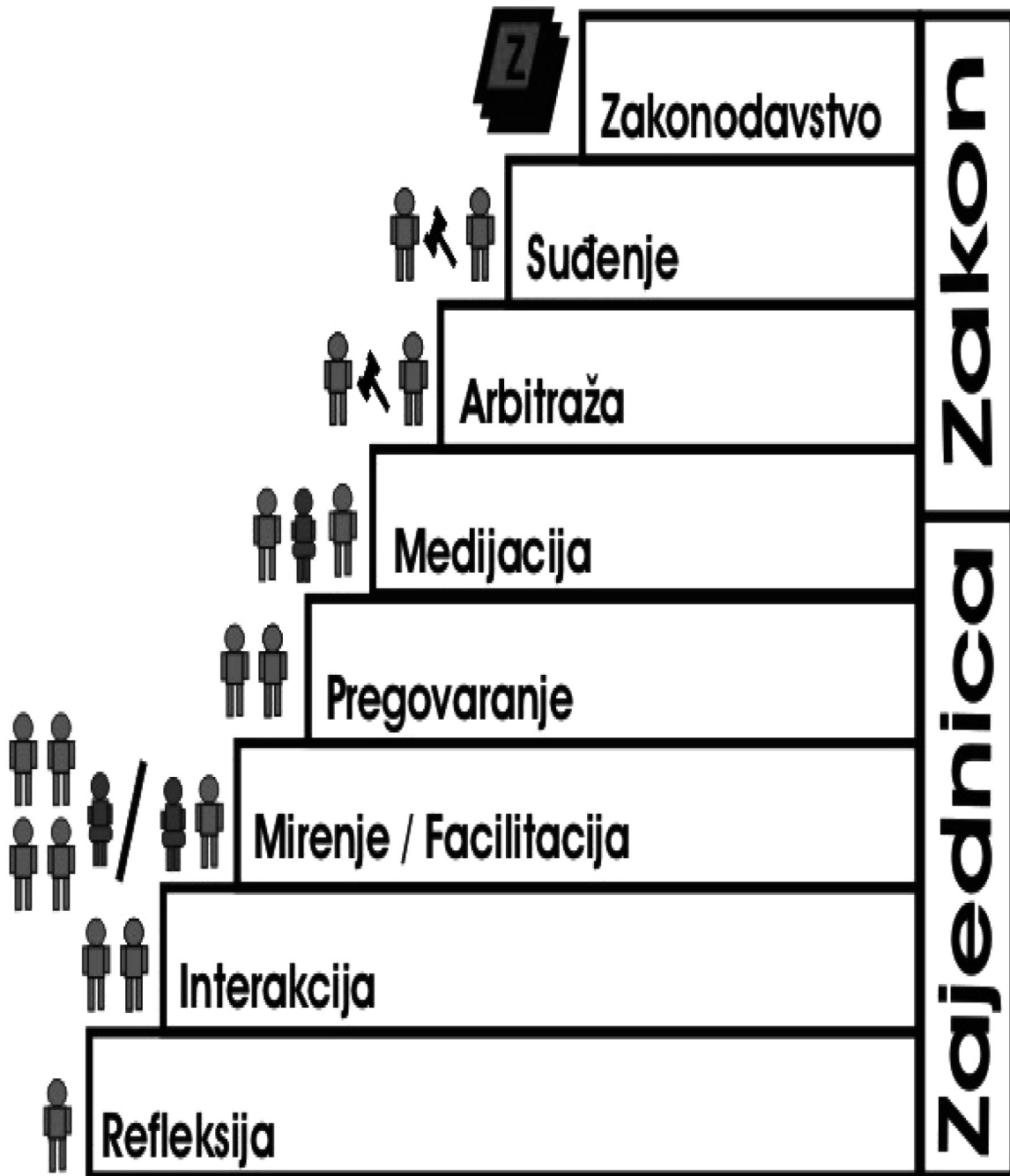
Zadatak:

1. Da li ste u situacijama kojih ste se sjetili u prethodnoj vježbi primjenjivali neki od navedenih principa i koji?
2. Kako je to djelovalo na strane u sukobu?

2. ALTERNATIVNO RJEŠAVANJE SPOROVA

- **NAČINI RJEŠAVANJA SPOROVA**
- **ŠTA JE ALTERNATIVNO RJEŠAVANJE SPOROVA?**
- **ISTORIJAT RAZVOJA ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA**
- **KLASIFIKACIJA ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA**
- **RAZLIČITI MODELI ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA**

2.1. NAČINI RJEŠAVANJA SPOROVA¹



¹ Šema je preuzeta iz priručnika „Medijacija – Priručnik za obuku medijatora”, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Banja Luka 2004.

Zakonodavstvo – postupak donošenja zakonskih propisa, koje predlaže izvršna, a usvaja zakonodavna vlast, a koji regulišu prava i obaveze u različitim oblastima društvenog života, te predviđaju postupke za zaštitu prava i sankcije u slučaju njihovog kršenja.

Suđenje – postupak rješavanja sporova u okviru sudskog sistema u kojem strane u konfliktu nastoje ostvariti svoja prava. Sudija je kao i osobe u prethodnim postupcima neutralna i nepristrasna osoba, koja donosi presudu u predmetnom sporu na osnovu predočenih dokaza i važećih zakonskih propisa.

Arbitraža - Podrazumijeva način rješavanja spora u koji je uključena treća strana, s tim što za razliku od medijacije i mirenja, arbitar odlučuje i njegova odluka obavezuje strane u sporu. Arbitar uvažava razloge “za” i “protiv” nakon saslušanja u kojem svaka strana ima mogućnost da predstavi dokaze i argumente. Arbitraža je proceduralno manje formalna od sudskog postupka, procesna pravila mogu odrediti stranke.

Medijacija – Postupak rješavanja sporova u kojem treća neutralna strana – medijator, pomaže strankama u postizanju obostrano prihvatljivog dogovora. Drugim riječima, medijacija je interesno zasnovano pregovaranje uz pomoć medijatora. Medijator ne može donositi odluku o rješenju spora.

Pregovaranje – Dvosmjerna komunikacija strana u konfliktu, koja teče s ciljem postizanja sporazuma sa drugima, bilo da su vaši interesi zajednički ili potuno suprotni. Pregovaranje je formalniji proces u odnosu na prvu interakciju do koje je došlo nakon konflikta.

Mirenje² – Mirenje je proces u kojem se treća strana sastaje odvojeno sa strankama u sporu u nastojanju da uspostavi obostrano razumijevanje osnovnih uzroka spora i time promoviše rješenje na prijateljski, neantagonistički način. Ciljevi mirenja su analiza posljedica konflikta, analiza drugačijih mišljenja, podržavanje razmišljanja stranke u konfliktu, pružanje pomoći stranci u konfliktu u prihvatanju i izboru sljedećeg pozitivnog koraka u vezi sa rješavanjem konflikta.

Interakcija – Prva komunikacija sa drugom stranom nakon izbijanja konflikta. U zavisnosti od ponašanja i stavova učesnika konflikta, ova interakcija može voditi ka njegovom smirenju, a može uključiti i impulsivne negativne reakcije, koje će dalje produbiti podjele i učvrstiti zauzete pozicije.

Refleksija – Razmišljanje o tome: Šta se dogodilo? Iz faze refleksije proizaći će sljedeći korak u pokušaju rješavanja nastalog konflikta.

² Pojam mirenje koristi se i za označavanje drugih procesa, npr. mirenje u porodičnim sporovima prilikom razvoda braka, u Republici Hrvatskoj pojmom mirenje označava se postupak medijacije i td.

2.2. ŠTA JE ALTERNATIVNO RJEŠAVANJE SPOROVA?

Alternativno rješavanje sporova obuhvata različite postupke rješavanja sporova koji se odvijaju van suda, odnosno kao alternativa redovnom sudskom postupku, koji je u našim uslovima još uvijek najčešći način rješavanja spornih odnosa. Postupci alternativnog rješavanja sporova najčešće se odvijaju uz pomoć treće neutralne strane, koja u zavisnosti od vrste postupka, može imati različite uloge i različit nivo uticaja na rješenje spora. Najpoznatiji i najčešće korišteni modeli su medijacija i arbitraža.

U zemljama sa dužom tradicijom u alternativnom rješavanju sporova, ovaj termin se postepeno prestaje koristiti, jer su takvi postupci ušli u redovnu primjenu, a stranke ih sve češće koriste kao pre-sudski postupak, te se o njima govori kao o redovnim i adekvatnim postupcima rješavanja sporova.

Ove zemlje su uspjele razviti novu kulturu rješavanja sporova, u kojoj je strankama od izuzetnog značaja, brz i efikasan pristup pravdi.

U Bosni i Hercegovini neki od ovih postupaka su zaživjeli u redovnoj primjeni, ali se još uvijek posmatraju kao alternativa sudu.

2.3. ISTORIJAT RAZVOJA ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA

Rješavanje sporova van suda nije nova pojava. Takvi postupci bili su prisutni u rješavanju sporova u tradiciji mnogih naroda, a posebno u Africi i Aziji, gdje su se društvene zajednice vodile načelom da rješavanje sporova treba da ostane u rukama onih koji su ih i izazvali. Najčešće se radilo o tome da se rješavanje sporova povjeravalo uglednim ili starijim ljudima u zajednici, ili osobama koje su iz drugih razloga zaslužile povjerenje u rješavanju spora, a pri čemu je u tim postupcima u učestvovala i cjelokupna zajednica.

Različiti vidovi rješavanja sporova koristili su se kroz istoriju i u rješavanju međunarodnih sporova odnosno u političkoj sferi, npr. arbitraže u rješavanju konflikata između grčkih polisa, te posredovanje katoličkih papa u rješavanju konflikata između evropskih država u periodu renesanse, te u međunarodnim naporima da se očuva svjetski mir krajem 18. i početkom 19. vijeka³.

Van političke sfere, alternativni oblici rješavanja sporova su se sporadično koristili u rješavanju radnih i privrednih sporova tokom 20. vijeka, ali intenzivan razvoj doživljavaju sedamdesetih godina u Sjedinjenim Američkim Državama. Uvođenje novih zakona koji štite individualna prava, promovišu toleranciju i zabranjuju diskriminaciju, izazvalo je povećan priliv tužbi u sudove. Pravosudni sistem je postao preopterećen, što je uzrokovalo kašnjenja, ali ponekad i procesne greške u postupcima. Vansudski postupci rješavanja sporova, u prvom redu medijacija i arbitraža, postali su popularni načini da se dođe do brzog i povoljnog rješenja, koje zadovoljava interese svih uključenih strana, te da se kao posljedica u nešto kasnijem periodu osjeti i smanjenje pritiska na sudski sistem.

³ <http://www.gama.com/HTML/history.html>

Osamdesetih godina upotreba privatne arbitraže, medijacije i ostalih oblika alternativnog rješavanja sporova u poslovnom okruženju je doživjela pravu ekspanziju, koja je praćena naglim porastom broja privatnih kompanija koje nude usluge rješavanja sporova.

Kasnih sedamdesetih godina, alternativno rješavanje sporova ulazi u upotrebu i u Evropi, prvo u Velikoj Britaniji, a zatim i u nordijskim zemljama. Alternativno rješavanje sporova počinje se koristiti i van privrednog sektora. Posebno značajan za evropski razvoj alternativnog rješavanja sporova u sporovima u zajednici i krivičnim postupcima je bio članak „Konflikt kao vlasništvo“⁴, norveškog profesora kriminologije Nilsa Kristija, koji odražava i suštinu ideje uvođenja novih modela rješavanja sporova. „Konflikte su danas oduzeli strankama, ili su ih one predale drugima ili ih učinile nevidljivim“, navodi Kristi. Ovaj članak afirmiše potrebu da se stranke u sporu, kao i lokalne zajednice ohrabre i ojačaju da same preuzmu rješavanje spornih situacija. On navodi potrebu angažovanja neutralnih osoba iz zajednice koji bi posredovali u konfliktima između stranaka, čime bi konflikt rješavali njegovi pravi vlasnici. Može se reći da je ovaj članak bio osnova za stvaranje čitavog zakonskog okvira za alternativno rješavanje sporova u krivičnoj oblasti.

Danas se u zapadnim zemljama alternativno rješavanje sporova intenzivno koristi u skoro svim sferama društvenog života, jer se u svim sferama i javljaju društveni konflikti. Alternativnim postupcima rješavaju se privredni, radni, porodični sporovi, ovi postupci pomažu pomirenju između žrtve (oštećenog) i učinioca krivičnog djela, gdje oni postaju aktivni sudionici u procesu. Alternativni oblici rješavanja sporova zaživjeli su i u školama, među djecom, gdje vršnjački medijatori posreduju u slučajevima različitih sukoba i nasilja u toku nastave u školi.

U istoriji naroda na prostoru Balkana, rješavanje sporova u zajednici bilo je prisutno u tradiciji starih Slovena, koji su prepoznavali da krvave svađe među plemenima slabe društvo, te su pojedina plemena počela da se javljaju kao posrednici, gdje su predlagali žrtvama zločina da se odreknu osвете, a zauzvrat uzmu naknadu za štetu u robi ili novcu, a i u srednjevjekovnom periodu na balkanskim prostorima u procesima nagodbe pominje se učešće trećih lica koja su ili posredovala ili donosila odluku.

U periodu između dva svjetska rata na prostoru Kraljevine Jugoslavije pominje se postojanje laičkih sudova, koji su posredovali u sporovima male vrijednosti ili kod prekršaja i lakših krivičnih djela, a poslije 2. svjetskog rata na ovim prostorima djelovala su mirovna vijeća, kao društveni organi uspostavljeni radi sporazumnog rješavanja sporova građana⁵.

Međutim, važno je napraviti razliku između ovih vidova rješavanja sporova i savremenih modela, koji osim što su ugrađeni u pravni sistem, imaju jasno propisane okvire i principe rada, a osobe koje ih provode moraju ispunjavati stroge kriterijume, te prolaze profesionalnu obuku i provjere znanja.

Ovi savremeni postupci alternativnog rješavanja sporova javljaju se u periodu poslije ratova na prostoru bivše Jugoslavije u procesu društvene tranzicije i uglavnom pod uticajem trendova u zemljama koje imaju duže iskustvo u njihovoj primjeni, ali se oni i prilagođavaju lokalnom kontekstu, tradiciji i potrebama.

⁴ Christie, N: „Conflict as property“, British Journal of Criminology, Vol.14, no.13, 1977.

⁵ Karamarković, Leposava, „Poravnanje i medijacija“, Fakultet za poslovno pravo Beograd, Beograd, 2004, str. 27.

2.4. KLASIFIKACIJA ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA

Za razumijevanje alternativnog načina rješavanja sporova, važno je uočiti sljedeće kriterijume i oblike alternativnog rješavanja sporova, povezane s njima.

Prije svega, postupke možemo razlikovati po tome da li je u postupak **uključena treća neutralna strana** (medijacija, arbitraža) ili **stranke bez njenog prisustva rješavaju spor** (npr. pregovaranje).

Dalje, ako se posmatra:

A) **uticaj volje stranaka za pokretanje postupka rješavanja sporova**, postupci mogu biti:

- **Dobrovoljni** – kada je za pokretanje postupka potrebna saglasnost svih strana u sporu.
- **Obavezni** – kada je zakonom ili drugim aktom propisana obaveza pokušaja alternativnog rješavanja sporova.

B) **obaveze stranaka** koje one preuzimaju u postupku alternativnog rješavanja sporova, postupci mogu biti:

- **Obavezujući** – kada se stranke ulaskom u postupak obavezuju da prihvate odluku koju u njemu donese treće lice, npr. arbitraža.
- **Neobavezujući** – kada treća strana ne može donijeti odluku o rješenju spora, već to mogu samo stranke dogovorom, npr. medijacija.

Važno je napomenuti da iz bilo kojeg neobavezujućeg postupka, nakon postizanja dogovora može na snagu stupiti dokument koji ima obavezujući karakter.

C) **osnov po kojem se rješavaju sporovi**, postupci mogu biti:

- **Fokusirani na prava stranaka** – razgovori se vode u pravnim okvirima i odluke se donose na osnovu zakonom regulisanih prava stranaka i pravnih argumenata.
- **Fokusirani na interese stranaka** – razgovori se vode mnogo šire od pravnog okvira, npr. o potrebama, interesima, vrijednostima, emocijama stranaka.

D) **odnos treće neutralne strane prema strankama i sadržaju njihovog spora**, taj odnos može biti:

- **Facilitativan** - u kojem treća neutralna strana ne ocjenjuje stavove stranaka u sporu, ne iznosi svoja mišljenja, već pomaže strankama u komunikaciji i olakšavanjem razgovora nastoji osigurati da se one međusobno razumijevaju, te kreću prema zajedničkom okviru problema i opcijama za njegovo rješenje
- **Evaluativan** – u kojem treća neutralna strana iznosi svoje mišljenje o suštini spora, izlaganjima stranaka, te daje prijedloge rješenja.

E) **Odnos postupka rješavanja sporova i suda**, modeli mogu biti:

- **Sudski** – alternativno rješavanje sporova koje je potpuno integrisano u sudski sistem, odnosno predstavlja jednu fazu u sudskom rješavanju sporova. Postupke najčešće provodi drugi sudija, koji ne vodi redovni sudski postupak u predmetnom sporu. Ovi postupci se uglavnom i fizički provode unutar prostorija suda.
- **Sudu pripojeni** – alternativno rješavanje sporova u kojem se kao neutralne strane mogu pojaviti i privatna lica ili organizacije, ali sud je zadržao djelimičnu ulogu u postupku. Npr. u administriranju i upućivanju predmeta u postupak alternativnog rješavanja sporova, osiguravanju pravne pomoći u ovim postupcima, utvrđivanju pravila i kodeksa, vođenju registra medijatora i arbitara ili obezbjeđivanju prostora i sl.
- **Vansudski** – alternativno rješavanje sporova koje je potpuno nezavisno od suda, odvija se u skladu sa okvirnim zakonom ili drugim propisom, ali detaljna pravila postupanja, organizaciju alternativnog rješavanja sporova, registar neutralnih vode privatne organizacije. Postupci se u pravilu odvijaju van prostorija suda.

Zadatak:

1. **Analizirajte u koje od navedenih grupa spadaju modeli rješavanja sporova koje poznajete?**

3. MEDIJACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

- RAZVOJ MEDIJACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI
- ZAKONSKI OKVIR
- PRIMJENA MEDIJACIJE
- PREGLED RAZVOJA SAVREMENOG MODELA MEDIJACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

3.1 RAZVOJ MEDIJACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Iako su u prethodnom sistemu postojali neki oblici mirenja, na našim prostorima, savremeni model medijacije uvode domaće i strane nevladine organizacije krajem devedesetih godina prošlog vijeka nakon tragičnog rata na prostorima bivše Jugoslavije, kroz različite programe rješavanja konflikata i pomirenja u lokalnim zajednicama. Iz jednog takvog programa proizašla je i ideja za formiranje Udruženja medijatora u BiH, koje je glavni nosilac ideje i aktivnosti u uvođenju i primjeni medijacije u Bosni i Hercegovini.

Udruženje je osnovala grupa polaznika programa obuke „Treća neutralna strana“ koju je provodio Kanadski institut za rješavanje sukoba, u okviru projekta jačanja kapaciteta i edukacije zaposlenih u institucijama i organizacijama koje djeluju na polju ljudskih prava, povratka izbjeglica i interetničkog pomirenja (1998.-2002.). U ovoj obuci u najvećem broju učestvovali su aktivisti nevladinih organizacija, socijalne službe, prosvjetni radnici, a od 2000. godine za program obuke su se zainteresovao i sve veći broj sudija i tužilaca. Program je obuhvatao teorijsku i praktičnu obuku o pristupima rješavanju sukoba, neutralnosti, facilitaciji, medijaciji, rješavanju sukoba u grupama i td.

Tridesetak polaznika obuke, među kojima su i priređivači ovog modula, prepoznalo je mogućnost da se potencijal usvojenih znanja i vještina iskoristi u procesu reforme pravosuđa i uvede medijacija u pravni sistem u Bosni i Hercegovini, te su u martu 2002. godine osnovali Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini.

Osnovni cilj Udruženja u to vrijeme bio je stvaranje uslova za uvođenje medijacije kao načina rješavanja sporova radi bržeg i efikasnijeg pristupa pravdi za građane i pravna lica i rasterećenja sudova. Kao osnovne aktivnosti Udruženje je definisalo: obavljanje poslova medijacije, provođenje programa obuke za trenere medijacije i certifikovanje trenera, obuke za medijatore i certifikovanje medijatora, te posebnih programa obuke za sudije, advokate, korisnike medijacije i druge zainteresovane grupe, promociju medijacije kao načina mirnog rješavanja sporova, praćenje dostignuća u razvoju medijacije u regiji i svijetu i povezivanje sa sličnim organizacijama.

3.2. ZAKONODAVNI OKVIR

Kako bi se omogućila primjena medijacije, potrebne su bile izmijene u procesnim zakonima, koje bi omogućile da sudija stranke u sporu uputi u postupak medijacije, kao i da se stranke opredijele za takav postupak u toku sudskog procesa. Ministarstva pravde u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine su podržala ideju uvođenja medijacije, kao i međunarodne organizacije koje provode ili podržavaju reformu pravosuđa, te su u pripremi nacрта zakona osigurali pomenutu odredbu. 2003. godine usvojeni su zakoni o parničnom i krivičnom postupku u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine⁶, koji su predviđali mogućnost da sudija

⁶ Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 36/04; Zakon o parničnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske br. 58/03; Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 53/03; Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 35/03; Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske br. 50/03; vidjeti Dodatak

ukoliko ocijeni da je to svrsishodno može predložiti strankama da spor pokušaju riješiti medijacijom, te da isti prijedlog sporazumno mogu dati i stranke.

Dopune procesnih zakona otvorile su put stvaranju punog pravnog okvira. Osim institucija, koje su učestvovala u prethodnim reformama, za dalji razvoj medijacije interes je pokazao i Program za razvoj preduzetništva u jugoistočnoj Evropi – SEED, koji je u saradnji sa Udruženjem medijatora u BiH pokrenuo projekat uvođenja alternativnog rješavanja sporova. U aprilu 2003. godine sa ovom organizacijom Udruženje medijatora potpisuje partnerski sporazum koji je obuhvatio sljedeće aktivnosti: izradu nacrtu zakona o postupku medijacije, provođenje programa obuke o medijaciji, izradu metodologije za provođenje pilot projekta u sudovima, javnu kampanju radi informisanja javnosti o prednostima medijacije, te pružanje tehničke pomoći Udruženju medijatora sa ciljem izgradnje kapaciteta.

Zakon o postupku medijacije⁷

Iste godine formirana je radna grupa za izradu Zakona o postupku medijacije koju su činili predstavnici Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini, Nezavisne sudske komisije, Ministarstva pravde Federacije BiH, Ministarstva pravde Republike Srpske Kancelarije visokog predstavnika (OHR), SEED, Američke advokatske komore (ABA CEELI). Nacrt zakona predat je u proceduru Savjetu ministara Bosne i Hercegovine, koji ga je u decembru 2003. godine uputio na usvajanje Parlamentarnoj skupštini BiH. Zakon o postupku medijacije je usvojen u junu 2004. godine.

Zakon detaljno definiše principe i postupak medijacije, uslove za obavljanje medijacije i ulogu medijatora u procesu, te pretpostavke i rokove za vođenje postupka medijacije, ukoliko je povodom spora u toku sudski postupak.

Zakon definiše medijaciju kao postupak u kojem treća neutralna osoba (medijator) pomaže strankama u nastojanju da postignu obostrano prihvatljivo rješenje spora, te utvrđuje da medijator ne može strankama nametnuti rješenje spora.

Prema zakonskom rješenju, u BiH je predviđena neobavezna vansudska medijacija. To podrazumijeva da se stranke u sporu mogu sporazumjeti da prije pokretanja sudskog postupka spor pokušaju riješiti u postupku medijacije, a takva mogućnost im ostaje otvorena i u sporovima koji su procesuirani u sudovima, ako se do zaključenja glavne rasprave sporazumiju da spor riješe medijacijom, ili se na proces medijacije saglasno odluče nakon što im sudija na pripremnom ročištu predloži ovaj način alternativnog rješavanja sporova, kao podoban za konkretan slučaj.

⁷ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 37/04, vidjeti Dodatak

Medijacija u BiH se zasniva na principima:

- a) **dobrovoljnosti stranaka** - u pokretanju postupka, izboru medijatora i donošenju odluka,
- b) **povjerljivosti** - u odnosu na sve izneseno i prema svima u toku postupka medijacije,
- c) **jednakosti** - u odnosu medijatora prema strankama i
- d) **neutralnosti** - u odnosu medijatora prema rješenju spora.

Stranke se mogu prije i u toku sudskog postupka sporazumjeti da pokušaju spor riješiti u postupku medijacije. Medijatora stranke biraju sa liste koju utvrđuje udruženje medijatora, a ako se o tome ne mogu dogovoriti medijatora može odrediti udruženje.

Postupak medijacije pokreće se pismenim ugovorom o medijaciji koji potpisuju stranke u sporu i medijator. Ako su se stranke u toku sudskog postupka sporazumjele da spor pokušaju riješiti u postupku medijacije sud će odgoditi ročište na period od 30 dana.

Na početku postupka medijacije, medijator kratko upoznaje stranke s ciljem medijacije, postupkom koji će biti proveden i ulogom medijatora, kao i stranaka u postupku.

U toku postupka medijacije, medijator može voditi i odvojene razgovore sa strankama. Kada stranke u postupku medijacije dođu do rješenja spora, uz pomoć medijatora sačinjavaju i potpisuju pismeni sporazum o nagodbi, koji ima snagu izvršne isprave.

Prema zakonskom rješenju, medijacijom se mogu baviti sve osobe koje ispunjavaju opšte uslove za zapošljavanje, uz posebne uslove koji se odnose na visoku stručnu spremu, završenu obuku o medijaciji i registrovanje medijatora.

Međutim, ovaj Zakon je ostao nedorečen, pa time i neprimjenljiv, jer je članom 1, stav 2, propisano da će se poslovi medijacije posebnim zakonom prenijeti na udruženje ili udruženja medijatora po proceduri utvrđenoj tim zakonom. Dakle, definisano je da će se pitanje ovlaštenog Udruženja za vođenje poslova medijacije regulisati posebnim zakonom.

Upravni odbor Udruženja medijatora aktivno se uključio u zagovaranje donošenja novog zakona kojim bi se riješila ova pitanja i nakon godinu dana aktivnosti prema Ministarstvu pravde BiH i poslaničkim klubovima u Parlamentarnoj skupštini BiH, ovaj zakonski projekat je pripremljen za parlamentarnu proceduru. Zakon o prenosu poslova medijacije na udruženje medijatora⁸ donesen je 28. jula 2005. godine. Ovim Zakonom Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini ovlašteno je za obavljanje poslova medijacije, a Zakon omogućava da se u budućnosti Ministarstvu pravde za obavljanje ovih poslova prijave i druga udruženja.

⁸ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 52/05, vidjeti prilog

3.3. PRIMJENA MEDIJACIJE

Od aprila 2004. do aprila 2006. godine trajali su pilot projekti uvođenja medijacije u predmetima Osnovnog suda Banja Luka i Općinskog suda Sarajevo, koje su realizovali Udruženje medijatora u BiH i SEED. U tom periodu održano provedeno je oko 600 medijacija od kojih je oko 56% završeno dogovorom stranaka. U oko 90% slučajeva stranke koje su potpisale sporazum, dobrovoljno su ga djelimično ili u potpunosti izvršavale, što je značilo da medijacija i djeluje, jer se ti predmeti neće vraćati u izvršni postupak.

Upravni odbor Udruženja medijatora u u februaru 2006. godine usvojio je set pravilnika i Kodeks medijatorske etike⁹, koji regulišu procedure procedure upućivanja predmeta na medijaciju, izbor medijatora, troškove medijacije i osiguravaju kvalitet usluga:

- **Pravilnik o registru medijatora** propisuje uspostavljanje, uslove za upis, način vođenja i brisanje iz Registra medijatora Udruženja medijatora u BiH. Pravo na obavljanje poslova medijator stiče danom upisa u Registar. Uslovi za upis u Registar medijatora su: visoka stručna sprema, završena obuka o medijaciji prema programu Udruženja ili drugom programu koji priznaje Udruženje, zadovoljavajuća ocjena intervjua i članstvo u Udruženju.
- **Pravilnik o listi medijatora** uređuje sadržaj i objavljivanje liste medijatora, koju utvrđuje Udruženje i dostavlja svim sudovima na teritoriji BiH, centrima za medijaciju, te objavljuje u službenim glasnicima države, entiteta i Brčko Distrikta.
- **Pravilnik o upućivanju na medijaciju** propisuje postupak upućivanja predmeta na medijaciju. Prema odredbama ovog pravilnika, postupak medijacije mogu inicirati strane u sporu zajedno, jedna strana u sporu ili treća strana zainteresovana za rješenje spora. U prvom slučaju stranke podnose pismeni zahtjev za medijaciju Udruženju medijatora u BiH, biraju medijatora, a Udruženje posreduje u zakazivanju sastanka medijacije. U druga dva slučaja na osnovu pismenog zahtjeva Udruženje kontaktira sve strane u sporu radi pribavljanja saglasnosti, nakon čega nastavlja sa zakazivanjem postupka medijacije.
- **Kodeks medijatorske etike** sadrži norme profesionalnog ponašanja medijatora u vršenju poslova medijacije, među kojima su pošten, dobronamjeran i nepristrasan pristup, poštovanje volje stranaka, povjerljivosti i sl.
- **Pravilnik o odgovornosti medijatora** za štetu prčinjenu u toku obavljanja poslova medijacije propisuje obavezu osiguranja medijatora od odgovornosti za štetu.
- **Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti** utvrđuje pravila disciplinske odgovornosti medijatora, vrste disciplinskih povreda, organe i procedure za vođenje disciplinskog postupka.
- **Pravilnik o nagradi i naknadi troškova medijacije** određuje da troškovi medijacije uključuju: naknadu uz zahtjev za medijaciju, administrativne troškove za provođenje postupka medijacije, nagradu i naknadu troškova medijatora.

⁹ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 21/06

- **Pravilnik o programu obuke za medijatore** uređuje program obuke za medijatora Udruženja medijatora u BiH, koji se sastoji od sedmodnevnog programa podijeljenog u dva dijela, a obuhvata: teorije o konfliktu, analizu konflikta, načine rješavanja sporova, pojam alternativnog rješavanja sporova, teoriju pregovaranja, vježbe medijacije i pregovaranja, teoriju i vježbe komunikacije, zakonski okvir za medijaciju u BiH, posmatranje video snimka medijacije ili stvarne medijacije i td.

U novembru 2006. godine objavljen je poziv za upis u registar medijatora, a prvi medijatori su upisani u Registar u maju 2007. godine.

Medijacije se nisu odmah počele održavati iz više razloga. Bilo je potrebno nekoliko mjeseci da se ustale nove procedure u dva suda koja su već imala iskustvo u upućivanju na postupak medijacije u okviru pilot projekata. Nadalje, javnost još uvijek nije bila dovoljno upoznata sa postupkom, a s druge strane, nakon što je pilot projekat završen, stranke same moraju snositi troškove postupka medijacije.

U periodu od registracije medijatora do kraja 2007. godine održano je 12 medijacija po redovnoj proceduri, a u 2008. godini broj se povećava na 42 medijacije. Istovremeno se javljaju i prve stranke koje pokušavaju riješiti sporove u postupku medijacije prije pokretanja sudskog postupka. Trend porasta interesa za medijaciju se nastavlja i u 2009. godini.

Od ukupnog broja sporova u kojima je proveden postupak medijacije po redovnoj proceduri, 75% sporova je okončano sporazumom stranaka, što je napredak u odnosu na pilot projekat. Kroz upitnik o zadovoljstvu stranaka i evaluaciju postupka medijacije došlo se do podataka da više od 95% stranaka smatra medijaciju pogodnim načinom rješavanja njihovog spora, daje visoku ocjenu postupku, te da sve stranke čija vrijednost spora je bila veća od 3000 KM smatraju da su u postupku medijacije uštedjele znatno vrijeme i novčana sredstva.

Medijacija se pokazala posebno pogodnom u privrednim i radnim sporovima, sporovima oko podjele bračne tekovine, te drugim sporovima gde postoji dobra volja obje stranke da se spor riješi sporazumom o nagodbi, a da to nije protivno prinudnim propisima.

Primjena medijacije u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine je prije ostalog dijela Bosne i Hercegovine u parnični postupak uveo posredovanje, koje ima elemente medijacije. Postupak posredovanja imao je karakter obaveznog, sudskog posredovanja kroz odredbe prethodnog Zakona o parničnom postupku¹⁰. Primjenjivao se u svim građanskim stvarima, stanjima i odnosima fizičkih i pravnih osoba, dakle, i u svim porodičnim stvarima. Prema odredbama Zakona, nakon održanog pripremnog ročišta predmet se upućivao drugom sudiji istog suda na posredovanje.

Pravilnikom o postupku posredovanja koji je donijela Pravosudna komisija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine 2002. godine, uređena su pravila postupanja Osnovnog suda Brčko Distrikta BiH, stranaka i drugih učesnika u postupku posredovanja u predmetima pred sudom.

¹⁰ Stari Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine br. 5/2000, 1/2001, 6/2002

Postignuti sporazum u postupku posredovanja proizvodi pravno dejstvo od dana zaključenja i ima snagu izvršne isprave.

Ročište za posredovanje održava se u prostorijama suda i u vrijeme koje odredi sudija posrednik i to u roku od 15 do 30 dana nakon održanog pripremnog ročišta, s tim što sudija posrednik mora zakazati ročište za posredovanje u roku od dva dana po prijemu predmeta. Ako uredno obavješteni tužilac ne bi došao na ročište za posredovanje, smatralo se da je tužba povučena, a ako je uredno pozvani tuženi izostao sa istog ročišta tada se smatralo da i dalje osporava tužbeni zahtjev tužioca.

Na početku ročišta za posredovanje sudija posrednik je u kratkom izlaganju upoznao stranke s ciljevima posredovanja, da sa njima razgovara na otvoren i konstruktivan način u cilju razrješenja konflikta, sa procedurom posredovanja, ulogom sudije i dati smjernice za ponašanje stranaka. Stranke potpisuju sporazum o povjerljivosti na formularu, koji je sastavni dio pravilnika o posredovanju. Sudija posrednik je imao ovlašćenja da posreduje u svim spornim pitanjima, da naredi stranci da dostavi dodatne pismene i druge dokaze, da izdaje naredbe radi cjelishodnog i ekonomičnog rješavanja spora, a u postupku je mogao koristiti odvojene razgovore sa svakom od stranaka.

Postupak posredovanja je uključivao obavezu poštovanja principa povjerljivosti.

Postupak okončan pismenim sporazumom u formi nagodbe stranaka, imao je snagu izvršne isprave i pravno dejstvo od dana zaključivanja. Ukoliko je spor neprikladan za posredovanje, odnosno ako stranke ne zaključe sporazum, predmet je upućivan sudiji nadležnom za odlučivanje.

Skupština Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine usvojila je u martu 2009. godine novi Zakon o parničnom postupku¹¹, čije su odredbe o medijaciji ujednačene sa odredbama Zakona o parničnom postupku u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine, te na isti način regulišu provođenje postupka medijacije u sporovima povodom kojih je pokrenut parnični postupak pred sudom.

¹¹ Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, br. 08/09

3.4. PREGLED RAZVOJA SAVREMENOG MODELA MEDIJACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

2009.	Novi Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u kojem se predlaganje medijacije usklađuje sa procedurama u zakonima entiteta i Bosne i Hercegovine
2007.	Upis u registar prvih medijatora i redovna primjena medijacije
2006.	Pravilnici, etički kodeks i obrasci Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini
2005.	Zakon o prenošenju poslova medijacije na udruženje medijatora Pilot projekat uvođenja medijacije u predmetima Općinskog suda Sarajevo
2004.	Zakon o postupku medijacije Pilot projekat uvođenja medijacije u predmetima Osnovnog suda Banja Luka Izrada programa obuke o medijaciji Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini
2003.	Izmjene procesnih zakona
2002.	Osnivanje Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini Pravilnik o postupku posredovanja primjena posredovanja u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine
do 2002.	Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine uvodi obavezno posredovanje Nevladine organizacije medijaciju primjenjuju u programima pomirenja u posleratnom društvu, provodi se obuka o medijaciji i mirnom rješavanju sukoba ¹²

¹² Postupke medijacije i posredovanja nevladine organizacije neformalno nastavljaju primjenjivati i kasnije, a pojedine organizacije, kao i državne institucije primjenjuju ih i u redovnim internim postupcima rješavanja sporova, pod nazivima medijacija, posredovanje, mirenje i td. Ovi postupci ne odgovaraju nužno načelima medijacije opisanim u ovom priručniku.

4. POJAM I NAČELA POSTUPKA MEDIJACIJE

- **POJAM I OPŠTE KARAKTERISTIKE MEDIJACIJE**
- **PREDNOSTI MEDIJACIJE ZA STRANKE U SPORU**
- **ULOGA MEDIJATORA**
- **VJEŠTINE KOMUNIKACIJE**
- **FAZE U POSTUPKU MEDIJACIJE**

4.1. POJAM I OPŠTE KARAKTERISTIKE MEDIJACIJE

Medijacija je postupak rješavanja sporova u kojem treća neutralna strana – medijator pomaže strankama da postignu obostrano zadovoljavajuće rješenje spora. Termin medijacija potiče od latinske riječi – *medius*, što znači nepristrasan, neutralan ili onaj koji ide srednjim putem.

Uloga medijatora je da pomaže strankama u pregovaranju, tako što će vještinom postavljanja pitanja i usmjeravanja stranaka na razgovore o različitim aspektima njihovog spora, uspostaviti dijalog, slušanje i razumijevanje međusobnih interesa, što će rezultirati većom mogućnošću njegovog rješenja. Stranke u sporu najčešće imaju različito viđenje spora i postavile su sebi različite, nerijetko suprotstavljene ciljeve, kao i za sebe idealna rješenja vlastitog problema.

Medijacija polazi od stanovišta da bez obzira na suprotstavljene pozicije i emotivni naboj stranaka, sporove treba posmatrati kao izazov. Sporovi su svakodnevne situacije, koje nam šalju signale da ljudi koji su u njih uključeni nisu zadovoljni stanjem ili međusobnim odnosima i da žele promjenu – transformaciju spornog odnosa. Ako stranke uspiju konfliktnu situaciju posmatrati kao izazov iz kojeg treba da proizađu novi odnosi i stanja, lakše će ih i rješavati. Ovaj transformativni karakter medijacije je jedna od njenih najvećih prednosti, jer stranke koje su donijele odluku o rješenju svog problema na obostrano zadovoljstvo, uspostavljaju novi, trajniji, povoljniji odnos, koji počiva na zdravim, a samim tim i čvršćim osnovama.

Cilj medijacije, dakle, nije da se utvrdi koja je stranka u pravu u svom viđenju spora ili da se utvrdi opravdanost njenih zahtjeva i da se na osnovu toga donese odluka, već da omogući strankama postavljanje novog zajedničkog okvira problema – zajedničkog izazova, koji uključuje interese i potrebe obje strane, iz kojeg će potencijalno proizaći i konačan obostrano zadovoljavajući dogovor.

Parničenjem stranke će nastojati dokazati koja od njih je u pravu, zaoštravati svoje pozicije i odnose i vjerovatno će samo jedna biti zadovoljna odlukom suda kojom se rješava spor. U medijaciji stranke razmatraju sve aspekte spornog odnosa, pa tako povodom spora o isplati duga, stranke razmatraju razloge koji su uticali na to da dug nije plaćen (npr. kao posljedica teške finansijske situacije dužnika), potrebe povjerioca za novcem (radi nastavka proizvodnje ili vraćanja kredita), pa će pokušati postaviti zajednički, realan okvir za rješenje spora. Kada postignu saglasnost o tom okviru, unutar njega će razmotriti moguće opcije.

Medijator će pomoći u uspostavljanju pozitivne atmosfere, dvosmjerne komunikacije, slušanja, razumijevanja i empatije, te pomoći strankama u pronalaženju i analizi realnih opcija koje mogu zadovoljiti njihove interese. Sporazumi utemeljeni u interesima stranaka imaju znatno veću vjerovatnoću da budu poštovani i provedeni u praksi, a stranke nose osjećaj odgovornosti za ono što su same dogovorile.

Iz navedenog se može zaključiti da u medijaciji centralnu poziciju, u pogledu iznalaženja rješenja spora, zauzimaju stranke. Kako su one te koje su napravile konflikt, princip na kome se zasniva postupak medijacije i jeste da konflikt ostavi u „vlasništvu“ stranaka i da one odluče i o njegovom rješenju.

Različite zemlje utvrdile su različite okvire za primjenu medijacije, ali osnovni principi su svima zajednički. Radi se, prije svega, o **povjerljivom** postupku rješavanja sporova, koji vodi medijator kao **neutralna i nepristrasna** osoba. Princip povjerljivosti pruža garanciju da se izjave stranaka iznesene u postupku medijacije ne mogu bez njihovog odobrenja koristiti u

nekom drugom postupku, prenositi trećim licima ili u javnost. Navedeni aspekti povjerljivost postupka omogućuju strankama da slobodno iskažu svoje stavove i predlažu moguće opcije za rješenje spora, bez bojazni da će njihove izjave biti iskorištene protiv njih u drugom postupku, ako sporazum o nagodbi ne bude postignut u postupku medijacije..

Medijator koji vodi postupak ne smije imati predrasude ili favorizovati stranke ili određena rješenja u smislu sadržaja spora. Time se nastoji osigurati da stranke u postupku budu u potpunosti **ravnopravne**.

Još jedan važan princip je **dobrovoljnost**, što znači da se stranke ne mogu prisiliti na postupak medijacije, niti prihvatanje bilo kakvih rješenja ili odluka u pogledu ishoda spora. Princip dobrovoljnosti se ogleda u slobodnoj i saglasnoj odluci stranaka kojom se opredjeljuju na postupak medijacije. Odluku mogu donijeti prije pokretanja sudskog postupka, a ta mogućnost im stoji na raspolaganju i u sporovima koji su procesuirani pred sudom. Dakle, pristup sudu nije uslovljen prethodnim vođenjem postupka medijacije, a ukoliko je sudski postupak pokrenut, stranke se mogu u toku tog postupka odlučiti na postupak medijacije. Pri tome im uvijek ostaje mogućnost vraćanja u sudski proces, ukoliko ne dođe do sporazuma u postupku medijacije..

Ovaj princip pojedine zemlje nisu inkorporirale u potpunosti, pa tako zakonom obavezuju stranke da, za pojedine vrste sporova, pristupe medijaciji prije sudskog odlučivanja o sporu (obavezna medijacija), ali u samom postupku stranke o svemu dalje odlučuju dobrovoljno, te im se ne može nametnuti rješenje spora.

4.2 PREDNOSTI MEDIJACIJE ZA STRANKE U SPORU

Prednosti postupka medijacije za stranke su brojne. Ako posmatramo kroz **načela postupka** medijacije, prednosti se ogledaju u sljedećem:

- Uspostavlja pozitivno okruženje za rad,
- Fokusira se na pitanja koja su strankama važna,
- Otvara mogućnost da stranke iskažu svoje mišljenje, saslušaju jedna drugu i razviju razumijevanje,
- Otvara prostor za kreativna i realna rješenja,
- Stvara mogućnost da stranke spoznaju kako razlike, tako i zajedničke interese,
- Usmjerena je na budućnost i ka stvaranju trajnih rješenja.

Iz ugla **rezultata** koje stranke ostvaruju, prednosti se ogledaju u sljedećem:

- Rješenje je obostrano prihvatljivo, što povećava opredijeljenost stranaka da poštuju i provedu sporazum,
- Dosadašnja iskustva su pokazala da između 60 i 80% predmeta koji dođu na medijaciju bude završeno sporazumom stranaka,
- Medijacija može otvoriti ili unaprijediti postojeću saradnju zasnovanu na novim temeljima,
- Postupak se provede u roku od nekoliko dana do nekoliko sedmica,
- Troškovi postupka mogu biti znatno manji u odnosu na druge vidove rješavanja sporova, stranke snose troškove na jednake dijelove, a mogu se dogovoriti i drugačije,
- Sporazum potpisan u postupku medijacije ima snagu izvršne isprave¹³, što u slučaju da stranke ne poštuju dogovor, osigurava sudsko prinudno izvršenje.

4.3 ULOGA MEDIJATORA

Medijator pomaže u uspostavljanju pozitivne atmosfere, dvosmjerne komunikacije, slušanja, razumijevanja i empatije, te pomaže strankama u pronalasku i analizi realnih opcija koje mogu zadovoljiti njihove interese. Medijator kao treća neutralna strana ima dvije osnovne uloge u postupku:

UPRAVLJA POSTUPKOM tako što:

- Daje ton postupku (otvoren, pozitivan, neformalan)
- Pomaže u pripremi plana rada
- Predstavlja proces
- Segmentira i uspostavlja prioriteta pitanja
- Radi prema programu rada
- Vodi računa o poštovanju vremenskih okvira
- Posmatra tempo pregovora
- Razvija osjećaj za pravi trenutak
- Vodi diskusije racionalno i prema utvrđenom redu

¹³ Odnosi se na medijaciju u Bosni i Hercegovini, u skladu sa članom 25. Zakona o postupku medijacije. U mnogim državama sporazum sklopljen u postupku medijacije nema snagu izvršne isprave.

OHRABRUJE STRANKE tako što:

- Podstiče i olakšava međusobnu komunikaciju
- Pomaže u prevazilaženju razlika u viđenju, pretpostavkama i očekivanjima
- Nastoji održavati ravnotežu snaga
- Daje određeni okvir dijalogu
- Obezbjeduje očuvanje tajnosti
- Razjašnjava
- Ukazuje na neujednačenost
- Ublažava ekstremne pozicije
- Nudi pozitivne sugestije (posebno u odvojenim razgovorima)
- Podsjeća stranke na njihovu bolju alternativu od mogućeg sporazuma (BAMS)
- Fokusira pažnju na različite dodatne zahtjeve
- Preoblikuje

S obzirom da je uloga, medijatora u najvećem dijelu procesa usmjerena na pregovore i komunikaciju o interesima stranaka i njihovom zadovoljenju, medijatori u većini modela medijacije u svijetu ne moraju biti pravnici, niti vrhunski stručnjaci u oblastima koje su predmet spora. Zahtijevaju se znanje i vještine u procesu komunikacije i pregovaranja, koji se stiču intenzivnom obukom o medijaciji. Osim toga, u postupku medijacije učestvuju stranke, njihovi punomoćnici, a nerijetko i drugi eksperti koji će dati stručni sadržaj u procesu pregovora i pomoći pri formulisanju sporazuma o nagodbi, tako da on bude i pravno izvršiv.

Nešto odgovorniju ulogu ima medijator u sistemima u kojima je sporazumu o nagodbi data snaga izvršne isprave (kao što je slučaj u Bosni i Hercegovini¹⁴) i gdje medijator treba da bude upoznat sa pravima kojima stranke ne mogu raspolagati, slučajevima gdje postoje imperativni zakonski propisi ili je za izvršenje dogovora iz postupka medijacije osim saglasnosti volja potrebno provesti dodatne formalne procedure pred državnim institucijama ili je za razumijevanje problema svim prisutnima potrebno stručno znanje iz neke oblasti (npr. građevinarstvo, mašinstvo i td). Ipak, praksa je pokazala da odsustvo pravnog ili drugog specifičnog stručnog znanja vezanog za prirodu spora kod medijatora, nije prepreka da profesionalno provede postupak medijacije, jer:

- za svaki postupak medijacije, medijator je unaprijed upoznat sa detaljima spora i provodi detaljnu pripremu,
- u slučajevima složenih sporova moguće je da se u pripremi konsultuje sa kolegama medijatorima druge profesije ili da se organizuje komedijacija (timski rad više medijatora),

¹⁴ Prema članu 31. Zakona o postupku medijacije, medijator može biti osoba koja ispunjava opšte uslove za zapošljavanje, ima visoku stručnu spremu, završenu obuku prema programu Udruženja medijatora ili prema drugom programu koji priznaje Udruženje, te je upisana u registar medijatora koji vodi Udruženje.

- stranke u konfliktu najčešće angažuju advokate, kojima je stalo da zaštite interese i prava svojih klijenata, te u tim postupcima oni zajednički sačinjavaju sporazum o nagodbi,
- Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini organizuje programe kontinuiranog usavršavanja.

4.4. VJEŠTINE KOMUNIKACIJE

Poznavanje i primjena sedam komunikacijskih vještina predstavljenih u ovom poglavlju omogućit će medijatoru da obezbijedi dobru i otvorenu komunikaciju među strankama (bez napadanja i vrijeđanja), da kanališe razmjenu informacija među stranama, kontroliše emocije i dovede to toga da strane čuju jedna drugu i izbjegnu nesporazume. Dobar poznavalac ovih vještina moći će transformisati situacije koje karakterišu različita mišljenja, u kreativna rješenja i bolju budućnost, bez negativne i burne manifestacije, koju konflikt često nosi sa sobom. Treba naglasiti i da se komunikacijske vještine rijetko primjenjuju svaka za sebe, već se po potrebi kombinuju i dopunjavaju jedna drugu.

VJEŠTINA POSTAVLJANJA PITANJA

Ovom tehnikom medijator će se služiti tokom cijelog postupka medijacije, koristeći odgovarajući tip pitanja: otvorena, zatvorena ili pitanja koja neobavezuju. **Pitanjima** usmjerava stranke da se fokusiraju na određene segmente problema, da ga sagledaju iz različitih uglova, počnu razmišljati o interesima, i td. Postavljanje adekvatnih pitanja osvijestit će u strankama korake koji će ih dovesti do zadovoljavajućeg rješenja njihovog spora.

Otvorena pitanja

Otvorena pitanja od osobe kojoj su upućena zahtijevaju razmišljanje, širu informaciju i pojašnjenje. Ona ne mogu biti odgovorena kratko, sa da ili ne. Sljedeća su npr. otvorena pitanja: „Kako ste vi to doživjeli?“, „Recite mi nešto više o tome?“ Ona ohrabruju stranke na razgovor, koji pomaže da se uspostavi atmosfera slušanja, i vode otkrivanju onoga što je bitno u sporu. Otvorenim pitanjima, medijator i druga strana će dobiti iskaze koji će pojasniti stavove, uvjerenja, vrijednosti i konačno i interese stranaka. Posebno su korisna u početnim fazama medijacije, u dijelu iznošenja problema i pozicija, prelasku sa pozicija na interese i iznošenju opcija. Ona u kombinaciji sa drugim tehnikama, pomažu i u situacijama kada se pregovori stranaka vrte u krug, tako što će se postaviti pitanje koje će stranke navesti da razmišljaju i odvoje se od onoga gdje su blokirali. »U kakvim biste uslovima voljeli da radite?«, »Kako bi na vas uticalo ukoliko danas ne postignete dogovor sa drugom stranom?

Zatvorena pitanja

Zatvorena pitanja od stranke traže jednostavan odgovor: DA ili NE ili odgovor od samo nekoliko riječi. Npr. takva pitanja su: „Da li vjerujete u to?“ ili „Da li pristajete na to?“ Ona omogućavaju medijatoru da brzo dođe do informacije, a korisna su i kada medijator želi brzo pojasniti stav stranke. Zatvorena pitanja mogu se koristiti tokom cijelog postupka, ali ih se u početnoj fazi ne preporučuje previše, jer stranke mogu steći utisak da su na ispitivanju, odnosno

da im se uskraćuje mogućnost da svojim riječima iskažu svoje viđenje situacije i svoje želje. **Sugestivna pitanja** su takođe jedna vrsta zatvorenog pitanja, koje u sebi već nosi dio odgovora za koji se od osobe kojoj je upućeno najčešće očekuje potvrda. Sugestivna pitanja u medijaciji mogu doći u obzir u kombinaciji sa parafraziranjem. Drugim riječima, dio pitanja za koji se želi potvrda ne bi smio biti prijedlog ili mišljenje medijatora, već nešto što je stranka (ili stranke) već rekla, pokazala ili što su njene riječi ili ponašanja implicirali. »To što ste rekli znači da vam je stalo da se saradnja vaših kompanija nastavi, zar ne?« Sa sugestivnim pitanjima treba biti oprezan i voditi računa o tome da ih stranke ne shvate kao rješenje ili mišljenje koje nudi medijator.

Pitanja koja ne obavezuju

Osim navedenih koriste se i tzv. pitanja koja ne obavezuju, odnosno koja pokazuju da medijator sluša i nastoji razumjeti, te podstiču sagovornika da nastavi iznositi informacije, kao npr. „I?“, „I onda?“. Nekada ona čak i nisu formulisana kao pitanja, ali ipak traže od sagovornika da nastavi izlaganje, kao npr. „Da, razumijem.“, „Aha“.

AKTIVNO SLUŠANJE

Aktivno slušanje podrazumijeva slušanje sa razumijevanjem iznesenog sadržaja. Ono, dakle, obuhvata tri radnje: slušati – čuti – razumjeti. Aktivno slušanje jedan je od osnovnih principa, kojih se medijator mora držati. On mora biti siguran da je sve dobro razumio i osigurati da su to razumjele i sve prisutne stranke. Aktivno slušajući, medijator lakše dolazi i do pitanja koja će postaviti u narednim fazama medijacije. Koliko god je važno za njega da sluša stranke, važno je i da uoči na koji način stranke slušaju jedna drugu, te i njih navede na aktivno slušanje.

Jedino tako one se mogu u potpunosti razumjeti, biti u mogućnosti da to provjere i potvrde u daljem postupku. Aktivno slušanje će svima pomoći da se jasno utvrdi šta sukobljene strane misle, žele i osjećaju, što ponekad može biti veliki korak u rješavanju problema.

PARAFRAZIRANJE I SAŽIMANJE

Parafraziranje je tehnika kojom medijator može ponaviti svojim riječima ono što je čuo i razumio iz izlaganja stranaka. Prednosti ove tehnike su što omogućava da svi učesnici na jednak način počnu razumijevati tok razgovora, te daje medijatoru priliku da neke izjave ublaži i da im pozitivnu notu ili da kombinacijom parafraziranih izlaganja stranaka istakne dijelove u kojima se stranke slažu i razdvoji ih od onih u kojima još uvijek postoje nesuglasice. Parafraza se ne smije previše udaljiti od izrečenog originala i treba da izražava njegovu suštinu. Paralelno sa parafraziranjem medijator će koristiti i **sažimanje**, odnosno skraćivanje. To je tehnika kojom kratko i jasno prepričava dosadašnji tok rasprave stavljajući akcenat na ključne njene dijelove. I sažimanjem se potvrđuje da su se sagovornici razumjeli. Kao parafraziranje, i ova vještina je u sukobima posebno važna kada stranke iz jedne faze pregovora prelaze u drugu i kada se oko dogovorenog treba složiti, ukazati na napredak i odrediti polazne tačke za novu fazu razgovora.

Parafraziranje i sažimanje su vještine kojima će se medijator služiti da uputi stranke na ključne momente u njihovim izlaganjima, ukaže na još uvijek ne riješene probleme koje su strane navele, podsjeti na dogovoreno (na pravila medijacije ili na bilo koji dogovor koji je postignut u toku medijacije), odnosno na svaki eventualni napredak u pregovorima i bilo šta iz izlaganja stranaka što bi moglo voditi ka napretku.

USMJERAVANJE KOMUNIKACIJE NA „JA“ GOVOR - IZJAVE ŽELJA I OSJEĆANJA

U sukobima često možemo čujemo izjave okrivljavanja i optuživanja, kojima se odgovornost za poremećene odnose želi prebaciti drugoj strani. Takve izjave uglavnom izazivaju drugu stranu da uzvrati istom mjerom, jer svu krivicu, izliv osjećanja i sve moguće posljedice upućuju drugoj strani. Ovakav govor ne ohrabruje na dalji razgovor, već optužuje i upućuje na produbljivanje problema. Zato je u izražavanju stavova, ideja i osjećanja, pogodniji »Ja« - govor, koji će olakšati put ka povoljnom ishodu problema za obje strane. „**Ja**« - **govor** je govor koji se fokusira na lična osjećanja i želje, te informacije o posljedicama koje je sukob izazvao. Ovaj vid izražavanja ne sadrži direktne optužbe, ne vrijeđa drugoga, i tako olakšava dalju komunikaciju. U toku medijacije, važno je da medijator u razgovoru među strankama uoči „ti-govor“ i pitanjima pokuša preusmjeriti stranke da se počnu izražavati „Ja« -govorom, odnosno da govore o sebi, svojim osjećanjima i željama.

NEVERBALNA KOMUNIKACIJA

Tijelo, gestovi, mimika, njegov položaj u odnosu na drugu stranu, te naš ukupan izgled, potpomaže proces komunikacije. Neverbalna komunikacija ima važnu ulogu, jer može prenijeti bezbroj poruka drugoj strani. Ona uspostavlja i reguliše odnose i podržava verbalnu komunikaciju, a nekada poruke tijela otkrivaju više nego same riječi. Poruke koje se šalju neverbalno u procesu medijacije mogu obuhvatati mimiku i gestikulaciju, položaj u prostoru, te korištenje odjeće i predmeta. Osmijeh, klimanje glavom, blagi pokreti rukama ili držanje ruku na stolu mogu odražavati mirnu komunikaciju i pomoći postizanju dogovora. S druge strane, upiranje prstom, mahanje rukama, kolutanje očima i različite grimase uz povišen ton, pregovore mogu voditi u propast. Nezgodna je i situacija u kojoj jedna ili obje strane ćute, namrštene su, ruke su im prekršene i odmaknute su ili zakrenute leđima jedna prema drugoj. To je znak da nešto nije u redu. Poruke mimikom mogu pojasniti, ali i biti u kontradikciji sa porukom koja se šalje. Medijator mora stalno pratiti kako se neverbalna komunikacija stranaka odražava na njihov tok. Ukoliko uoči probleme, mora nešto preduzeti. Sa nezgodnom neverbalnom komunikacijom može se nositi na licu mjesta ili odvojenim razgovorima sa strankama.

PREOBLIKOVANJE

Stranke ulaze u rješavanje konflikata sa svojim ličnim interpretacijama problema. Razlog je to što nemaju iste informacije na početku sukoba, što zbog svojih prethodnih iskustava različito tumače svijet (da li je čaša do pola puna ili do pola prazna), važniji nam je lični interes od interesa druge strane. Tako svaka strana formira lični stav o tome ko je započeo konfliktnu situaciju, ko je kriv, u čemu je problem i šta bi za nju bilo najbolje rješenje. Stranka, je dakle sama sagledala sukob i o njemu oblikovala određeno mišljenje, pa je taj proces u teoriji sukoba poznat pod nazivom oblikovanje. Međutim, treba biti svjestan da je stranka u sukobu to mišljenje oblikovala samostalno ili pod uticajem neke bliske osobe, da ga je oblikovala pod pritiskom emocija i da ni u kom slučaju nije imala dovoljno informacija o tome šta je drugu stranu navelo da uđe u konfliktan odnos. Prvo što medijator treba da uradi na putu preoblikovanja problema je da od stranaka dobije njihovo objašnjenje i viđenje situacije. Tako će svi prisutni dobiti predstavu o tome kako stranke vide konflikt. U većini slučajeva čuće se potpuno različite verzije konflikta. Na primjer, u početku se stranke obično postavljaju neprijateljski, svaljuju krivicu jedna na drugu, negativno se odnose i postavljaju prema ličnosti druge strane i od nje traže da ispuni različite zahtjeve. Zadatak medijatora je da postavljanjem pitanja koja su usmjerena ka uočavanju

različitih aspekata spora i izražavanjem onoga što stranke govore na način koji će izazvati manje otpora ili neprijateljstva, dovede do preoblikovanja početnih stavova i pozicija i načina na koji razmišljaju o sporu. Potrebno je doći do novog viđenja problema, koji će olakšati njihovu saradnju.

Proces preoblikovanja može se odvijati brzo, ako su stranke za to otvorene, a može trajati i duže ako nisu. Prilikom preoblikovanja medijator mora koristiti i kombinovati sve prethodno navedene vještine komunikacije. Jedna mogućnost je postavljanje pitanja, koja navode stranke da se pozabave svojim osjećanjima, što može i te kako pomoći u komunikaciji. Postoji nekoliko elemenata od kojih se najčešće sastoji okvir problema koji je sama napravila stranka. To su: optuživanje, prijetnje, subjektivni doživljaji sa atribucijom, fokusiranje na prošlost i fokusiranje na lični, pojedinačni problem. Kada je riječ o optuživanju i prijetnji, treba pokušati provjeriti šta se iza njih krije, navodeći stranku da ovakvu konstrukciju konflikta preoblikuje u sliku vlastitih interesa i potreba. Fokusiranje na prošlost, treba usmjeriti na pogled u budućnost. A fokusiranje na pojedinačni problem, usmjeriti ka razmišljanju o opštem problemu i opštoj dobrobiti. Sve ovo, najčešće je praćeno subjektivnim doživljajima osobe uz pripisivanje atributa odnosno etiketiranje druge strane, pa je potrebno navesti stranku da se izrazi objektivnim informacijama, a ne doživljajem.

4.5. FAZE U POSTUPKU MEDIJACIJE¹⁵

1) PREDMEDIJACIJA:

- Informisanje stranaka o mogućnosti medijacije (sud, Udruženje medijatora ili same stranke)
- Administrativna priprema, pribavljanje osnovnih informacija o sporu, kontakt podataka stranka i sl. (Udruženje medijatora)
- Izbor medijatora (stranke i Udruženje medijatora)
- Preliminarni kontakt medijatora sa strankama (izabrani medijator)
- Potpisivanje ugovora o medijaciji (medijator i stranke)
- Upoznavanje stranaka sa procesom i ustanovljavanje osnovnih pravila u procesu medijacije (medijator)
- Efektivno orijentisati proces medijacije (medijator)
- Odrediti vrijeme, mjesto i učesnike (medijator i stranke)
- Odrediti potrebne informacije za sastanak medijacije (medijator i stranke)
- Ostvariti povjerenje u proces i u ulogu treće neutralne strane (medijator)

¹⁵ Faze u postupku medijacije predstavljene u ovom poglavlju karakteristične su za model medijacije u Bosni i Hercegovini. U zavisnosti od zakonskih rješenja, te koncepta medijacije (sudska-vansudska, obavezna-dobrovoljna, obavezujuća-neobavezujuća, itd) ova šema se može razlikovati. Faza 2) tok medijacijskog sastanka u većini slučajeva se provodi na ovaj način bez obzira na model medijacije.

- Pripremiti mjesto održavanja procesa medijacije i medijacijskog sastanka (Udruženje medijatora i medijator)
- Avansna uplata dijela troškova (stranke)

2) MEDIJACIJSKI SASTANAK

A) PREDSTAVLJANJE:

- Predstavljanje učesnika, uspostavljanje prijateljske atmosfere, davanje pozitivnog tona sastanku
- Uspostavljanje saglasnosti osnovnih pravila, potpisivanje ugovora o medijaciji (ako nije ranije potpisan), provjeravanje vremenskih okvira
- Razjašnjenje uloga u procesu i smjernica u ponašanju
- Ustanovljavanje autoriteta u slučaju kršenja dogovorenih pravila ponašanja
- Opis procesa
- Obezbijediti obostrani pristanak za razmatranje opcija te demonstrirati fleksibilnost
- Razjasniti upotrebu odvojenog razgovora sa jednom od stranaka, kao i pravila o povjerljivosti informacija
- Dati prostora eventualnim pitanjima

B) IDENTIFIKOVANJE PROBLEMA/USTANOVLJAVANJE PLANA RADA:

- Uvodne izjave svake stranke određuju sporna pitanja
- Određivanje i sporazum u vezi s problemom i ključnim pitanjima
- Određivanje područja na koja se odnosi spor
- Iznošenje gledišta svake stranke uz razumijevanje
- Neutralno uređenje i uokvirivanje pitanja
- Sporazum o redoslijedu i o pitanjima za diskusiju

C) DISKUSIJA / ODREĐIVANJE INTERESA

- Razmjena informacija uz osiguravanje razumijevanja
- Istraživanje interesa – esencijalnih, proceduralnih i psiholoških
- Određivanje i istraživanje pretpostavki
- Transformacija problema/pitanja u dijelove pogodne za savladavanje
- Traženje objektivnog kriterija
- Obeshrabrivanje principijelno oprečnih stavova

- Potpomoći proces pronalaženja zajedničkih stavova
- Određivanje tačaka sporazuma i preklapajućih interesa
- Održavanje mirne atmosfere i razvoja
- Izgradnja empatije (suosjećanja) i upravljanje emocionalnom klimom u procesu

D) RAZVIJANJE I PROCJENA OPCIJA ZA SPORAZUM

- Razvijanje opcija
- Preispitivanje pretpostavki
- Konkretiziranje i izgradnja tačaka sporazuma
- Odvojeni razgovor sa jednom od stranaka
- Razvoj preklapajućih interesa
- Procjenjivanje najboljeg a zatim i lošeg alternativnog pregovaračkog sporazuma, analiziranje rizika i finansijskih i drugih prednosti
- Testiranje opcija koristeći objektivne kriterije do kojih su stranke same došle
- Provjera realnosti i praktičnosti

E) PRIJEDLOZI I SPORAZUM

- Razjasniti dostignute sporazume kako bi se izbjegla eventualna dvosmislenost
- Dogovoriti proceduru i korake implementacije sporazuma
- Dokumentovanje sporazuma
- Obaveze stranaka o izvještavanju suda (ako je u toku sudski postupak) o ishodu medijacije
- Izmirenje preostalih troškova postupka

3) OBAVJEŠTAVANJE SUDA

(važi samo za sporove u kojima je u toku sudski postupak)

- Stranke su dužne obavijestiti sud o ishodu medijacije dostavljanjem primjerka sporazuma, a ukoliko žele tu obavezu mogu u sporazumu prenijeti na Udruženje medijatora
- Udruženje obavještava sud o ishodu postupka medijacije dostavljanjem obavijesti o ishodu medijacije (medijacija završila sporazumom ili prekinuta bez sporazuma)

4.6. ODVOJENI RAZGOVOR SA STRANKOM

U procesu medijacije prednost se uglavnom daje održavanju diskusija u kojima će učestvovati sve prisutne stranke. Takav način rada sa sobom nosi više prednosti:

- Komunikacija je uspješnija,
- Razjašnjenje je jednostavnije,
- Ideje dolaze s obje strane,
- Postoji mogućnost razvoja međusobnog “razumijevanja i prihvatanja” koji vodi ka transformaciji,
- Ne postoje tajne - ništa nije sakriveno,
- Razvija se povjerenje među strankama.

Ipak, u toku procesa doći će do situacije kada će medijator ili stranke u sukobu smatrati da je za uspješno rješavanje konflikta potreban odvojeni sastanak sa jednom strankom, jer iz različitih razloga stranke određene informacije nisu spremne iznijeti jedna pred drugom.

Argumenti za razgovor sa jednom strankom:

- Odvojeni razgovor omogućava iskren i otvoren razgovor o barijerama procesa i prijedloge kako to prevazići,
- Medijator može podučiti stranke o komunikaciji i načelima pregovaranja,
- Medijator može strankama obezbijediti povratne informacije,
- Stranke mogu “ispuhati” svoje negativne emocije,
- Ili mogu jednostavno napraviti pauzu, odahnuti.

Rizici razgovora samo sa jednom strankom:

- Pregovori se usporavaju ili postaju nepovezani,
- Mogu se povećati sumnje stranaka,
- Može izgledati da medijator nije neutralan,
- Medijator može imati teškoće sa očuvanjem tajnosti.

Osnovne smjernice u vođenju razgovora sa jednom strankom:

- Ne pristupati odvojenim razgovorima prerano,
- Ne smije trajati suviše dugo,
- Ne smije se ponavljati često,
- Voditi razgovor sa svakom od stranaka nasamo,
- Čvrsto istrajati na principu povjerljivosti,
- Dati valjane razloge za takav razgovor,
- Rezimirati na kraju sastanka i provjeriti koliko od iznesenog se može prenijeti u nastavku medijacije pred drugom strankom,
- Ne uskratiti ni jednu stranku za mogućnost odvojenog sastanka,
- Zadržati neutralnost.

Postavlja se i pitanje da li medijator i stranke imaju koristi od odvojenih razgovora, ako stranka ne daje mandat da se informacije iznesene u odvojenom razgovoru kasnije prenesu drugoj strani. Svakako da koristi ima.

Stranka je razmišljala o sporu i stanje više nije isto kao što je bilo prije razgovora. Stranka može razmišljati i otvoreno govoriti o opcijama: „Šta ako...“ Stranka je uz podršku medijatora imala vremena za predah, koncentrisanje i odluku o tome kako nastaviti. Na kraju medijator ima bolji uvid u to u kojem pravcu i do koje mjere je stranka spremna dalje pregovarati, bez obzira što te informacije ne može izložiti.

Dakle, i odvojeni razgovori pružaju veliku mogućnost da se ispolji transformativna priroda medijacije.

5. SUD I MEDIJACIJA

- **ULOGA SUDA U POSTUPKU MEDIJACIJE**
- **POGODNOST SPORA ZA RJEŠAVANJE U POSTUPKU MEDIJACIJE**
- **FAZE U POSTUPKU MEDIJACIJE VAŽNE ZA SUD**
- **SMJERNICE ZA PREDSTAVLJANJE MEDIJACIJE STRANKAMA NA PRIPREMNUM ROČIŠTU**
- **OBRASCI KOJE KORISTI SUD PRI PREDLAGANJU MEDIJACIJE**
- **PRIKAZ KRETANJA PREDMETA – ODNOS SUDSKOG POSTUPKA I POSTUPKA MEDIJACIJE**

5.1. ULOGA SUDA U PREDLAGANJU POSTUPKA MEDIJACIJE

Iskustva sudije i drugih radnika suda koji su uključeni u informisanje i upućivanje stranaka u postupak medijacije, njihovo povjerenje i stav prema postupku medijacije od ključne su važnosti za uspješnost i razvoj medijacije.

Osim što stranama u sporu pruža odgovarajući i efikasan način rješavanja spora, medijacija ima i tu prednost što predstavlja priliku za rasterećenje suda od nagomilanih predmeta. S obzirom da stranke u postupku medijacije dogovaraju rješenja koja su postavljena u realnom okviru i obostrano su prihvatljiva, manja je vjerovatnoća da će doći do novih spornih odnosa, odnosno do nepoštovanja potpisanog sporazuma, što ujedno rasterećuje i izvršna odjeljenja sudova.

Dugoročno, kada se razvije kultura mirnog rješavanja sporova, stranke će prvo pokušati postupak medijacije, a tek ako u njemu ne uspiju potražiće sudsku zaštitu. Može se očekivati da će tada, kao i u drugim zemljama mnogi sporovi biti riješeni prije suda, te da će do sudija dolaziti mnogo manji broj predmeta nego danas.

Uloga suda u predlaganju postupka medijacije ogleda se u sljedećem:

- ***Obezbjedenju pravovremene, dostupne i razumljive informacije o postupku medijacije svim strankama koje koriste usluge suda***

Sud može postaviti informativni materijal – postere i letke – o postupku medijacije, njegovim prednostima i načinima pokretanja postupka u prostorijama kojima stranke imaju pristup; postavljanjem slajdova na ekrane na kojima se strankama objavljuju informacije o radu suda; postavljanjem informacija na web stranicu suda; dostavljanjem informacije o medijaciji tužiocu prilikom podnošenja tužbe i tuženoj strani prilikom dostave tužbe na odgovor...

- ***Obezbjedenju uvida u listu medijatora***

Sud može postaviti listu medijatora na oglasnu tablu suda, web stranicu suda ili drugo praktično mjesto kojem stranke imaju pristup;

- ***Informisanju stranaka o mogućnosti postupka medijacije u “starim” predmetima u kojima je već održano pripremno ročište***

Sudija na osnovu vlastite procjene pogodnosti predmeta za medijaciju može odabrati predmete i strankama uputiti upit da li žele pokušati spor riješiti u postupku medijacije;

▪ ***Predlaganju postupka medijacije strankama na pripremnom ročištu***

Stranke često nemaju dovoljno znanja o postupku medijacije. Sudija na pripremnom ročištu treba da informiše stranke o mogućnosti postupka medijacije, a ukoliko procijeni da je spor pogodan za rješavanje medijacijom uložiti i više napora da strankama predoči sve prednosti postupka i sa njima razgovara o argumentima za i protiv ovakvog načina rješavanja predmetnog spora.

▪ ***Ažurnoj evidenciji pristiglih podnesaka o saglasnosti za prihvatanje postupka medijacije***

Ažurna evidencija pristiglih podnesaka sa zahtjevima ili saglasnošću za pokretanje postupka medijacije može biti od velikog značaja za rješavanja spora, kako bi se skratilo vrijeme čekanja stranaka na upućivanje predmeta u postupak medijacije Udruženju medijatora.

▪ ***Osiguranju jednostavne i brze komunikacije suda i Udruženja medijatora u vezi sa predmetima u kojima postoji saglasnost stranaka***

Korištenjem elektronske pošte moguće je odmah po prijemu saglasnosti informisati Udruženje medijatora da započne pripremu predmeta za postupak medijacije.

Zadatak:

1. Osmislite šemu rada suda, tako da on ispuni prethodno navedene uloge.

5.2. POGODNOST SPORA ZA RJEŠAVANJE POSTUPKOM MEDIJACIJE

Sudija koji predlaže strankama postupak medijacije, treba da vodi računa o pogodnosti predmetnog spora za rješavanje u postupku medijacije. Ključni kriterijum je da stranke, u skladu sa prinudnim propisima, mogu disponirati predmetom spora. Dosadašnja iskustva su pokazala da su ostali kriterijumi za odabir predmeta uglavnom u domenu odnosa stranaka, te da vrsta spora, niti njegova vrijednost ne igraju veliku ulogu u određivanju da li je spor pogodan za rješavanje u postupku medijacije¹⁶.

Kriterijumi koji mogu pomoći sudiji u ocjenjivanju da je predmet pogodan za rješavanje u postupku medijacije:

- Stranke pokazuju spremnost i sposobne su za pregovore, mirno rješenje spora i postizanje konsenzusa;
- Stranke imaju istoriju dobre saradnje ili su u drugom odnosu međusobne zavisnosti i upućene su jedna na drugu (poslovna saradnja, porodični i rodbinski, susjedski odnosi, radni odnosi itd.) ili postoji mogućnost takvog odnosa u budućnosti;
- Stranke se već slažu oko dijela pitanja iz predmetnog spora;
- Stranke nisu neprijateljski nastrojene;
- Stranke žele dublje da razrađuju slojeve spora;
- Očekivanja i želje stranaka su drugačije od onoga što bi bilo određeno sudskom presudom;
- Postoji hitnost rješavanja spora, jer njegovo trajanje interese stranaka dovodi u pitanje (npr. sporovi u oblasti građevinskih ili drugih radova koji su zaustavljeni njihovim nastankom, sporovi od čijeg ishoda zavisi opstanak jedne od stranaka, itd.)
- Strankama je važna povjerljivost u vezi sa predmetnim sporom;
- Postoji potreba za dokazivanjem koje bi bilo složeno ili nemoguće;
- Postoji zamor stranaka zbog dugotrajnog sudskog postupka;
- Povrijeđena je ličnost, osjećanja, vrijednosti, a izvinjenje je važnije nego pobjeda u sporu;
- Visoki troškovi sudskog postupka u odnosu na troškove medijacije;

¹⁶ U definisanju kriterijuma korištena je praksa sudija sa kojima saradivalo Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, kao i sljedeći izvori: Dasović Marković Vesna i drugi, „Priručnik za upućivanje građanskih i privrednih predmeta na medijaciju – za sudije u Bosni i Hercegovini”, Projekat pravosudne reforme Kanada – Bosna i Hercegovina, Sarajevo, 2007, str 20-21; Milutinović, Ljubica, „Medijabilnost predmeta – praktikum za sudije”, International finance corporation, Ministarstvo pravde Republike Srbije, Beograd, 2007, str. 55-57; Šimac, Srđan, „Mirenje i suci”, Hrvatska pravna revija, br. 6, svibanj 2004, Inženjerski biro d.d., Zagreb, str. 100-110

Kriterijumi koji ukazuju da predmet nije pogodan za rješavanje u postupku medijacije:

- Stranke nemaju pravo raspolaganja, odnosno ono je zabranjeno prinudnim propisima;
- Stranke odbijaju medijaciju;
- Sukob je previše eskalirao, stranke ne razgovaraju međusobno;
- Presudom se želi osveta ili potvrda prava koja do sada nisu ostvarivana u sudskoj praksi;
- Postoji opasnost od nasilja ili zloupotrebe;
- Jedna ili više stranaka je ovisnik o alkoholu, drogama i sl;
- Postoji očigledna i nepremostiva neravnoteža stranaka u sporu;
- Ako se smatra da će privatni ili javni interesi biti bolje zadovoljeni odlukom koju donese sud;
- Stranke pokazuju namjeru odugovlačenja postupka, korištenja medijacije za prikupljanje više informacija u predmetu ili ometanje sudskog postupka;
- Krivične i porodične stvari osim tamo gdje je po zakonu medijacija moguća.

U dosadašnjoj praksi prilikom stručnih savjetovanja sudija bilo je mišljenja da medijaciju ne treba predlagati u sporovima u kojima su prava jasna i lako je donijeti presudu. Međutim, i u tim sporovima strankama treba predložiti postupak medijacije, jer možda stranke imaju drugačiji interes ili im je važna ušteda vremena i novca.

Zadatak:

- 1. Sjetite se predmeta iz vlastite prakse koji su bili pogodni za medijaciju?**
- 2. Sjetite se predmeta iz vlastite prakse u kojima ne biste predložili medijaciju?**
- 3. Sjetite se predmeta u kojima biste bili u dilemi da li predložiti medijaciju?**

5.3. FAZE U POSTUPKU MEDIJACIJE KOJE SU VAŽNE ZA SUD

U predmetima koji su u postupak medijacije upućeni na prijedlog suda, kao i u predmetima gdje su stranke predložile medijacije, a u toku je sudski postupak, za sud je važna informacija o datumu početka i završetka postupka medijacije, te način na koji je postupak završen.

1) POČETAK POSTUPKA

- Zvanični datum početka postupka medijacije je datum kada obje ili sve stranke i medijator potpišu ugovor o medijaciji.

2) ZAVRŠETAK POSTUPKA

- Postupak medijacije se završava na jedan od sljedećih načina:
 - a) Stranke su postigle potpun dogovor i pripremaju i potpisuju sporazum o nagodbi. Sudski postupak se završava.
 - b) Stranke ili medijator prekidaju postupak medijacije, jer smatraju da nastavak postupka nije svrsishodan. U ovom slučaju sudski postupak se nastavlja.
 - c) Stranke su postigle nagodbu o dijelu pitanja, ali ne o svim pitanjima. Sudski postupak se može nastaviti o dijelu neriješenih pitanja.

5.4. SMJERNICE ZA PREDSTAVLJANJE MEDIJACIJE STRANKAMA NA PRIPREMNUM ROČIŠTU

Radi upućivanja stranaka u postupak medijacije na pripremnom ročištu u toku parničnog postupka, sudija će pripremiti kratko izlaganje kojim će strankama predočiti mogućnost korištenja postupka medijacije, zakonski okvir i prednosti ovog načina rješavanja sporova. Ovo je prilika da sudija provjeri odnose među strankama, njihovu opredijeljenost za pokušaj mirnog rješenja i čuje njihove eventualne razloge za i protiv pokretanja postupka medijacije. Za pojedine stranke ovaj prijedlog može biti i dobra prilika da prihvate medijaciju, jer su se možda uzdržavale od toga da sami predlože taj postupak, kako to ne bi bilo protumačeno kao znak slabosti od druge strane.

Sudija će objasniti da se radi o dobrovoljnom postupku u kojem je uloga neutralnog medijatora da im pomogne u postizanju trajnog i održivog rješenja spora, vodeći pregovore na način da se razgovara o svim elementima spora važnim za njegovo rješavanje, uvažavajući interese obje strane. Predočiće strankama razliku između sudskog postupka i postupka medijacije, a između ostalog da se on zasniva na argumentovanju suprotstavljenih pozicija stranaka, dok se medijacija zasniva na međusobnom slušanju i razumijevanju. Važno je dodati da stranke u postupku medijacije, pregovorima mogu postići i rješenje drugačije od onoga što bi bilo dosuđeno presudom, a da pregovori mogu obuhvatati mnogo šira pitanja od samog predmeta spora, što je slučaj u sudskom postupku.

Stranke ništa ne gube prihvatanjem postupka medijacije, ali bez izuzetka u tom postupku dobijaju:

- Uštedu vremena
- Uštedu novca
- Priliku za prihvatljivo rješenje spora, koje su sami odredili
- Izbjegavaju situacije koje pogoršavaju međusobne odnose

Bitno je informisati stranke o važnosti njihove uloge u dobroj pripremi za medijaciju, kako u smislu samih pregovora, tako i u smislu dokumentacije za koju smatraju da može doprinijeti postupku. Sudija obavještava stranke i da u ih postupku mogu zastupati punomoćnici, osim u slučaju gdje su stranke fizička lica¹⁷, gdje je obavezno i njihovo prisustvo. Punomoćnici kao i drugi stručnjaci za koje misle da mogu biti od pomoći za rješenje spora mogu prisustvovati postupku medijacije.

Važno je istaći i povjerljivost postupka medijacije, te da se izjave stranaka iznesene u tom postupku bez odobrenja stranaka koristiti kao dokaz u bilo kojem drugom postupku¹⁸. Sudija treba osigurati da su stranke razumjele prednosti medijacije i na temeljima potpunog razumijevanja postupka donijele odluku o prihvatanju ili neprihvatanju.

Ukoliko su stranke opredijeljene za medijaciju može se omogućiti kratko vrijeme za pitanja, a za dodatne informacije uputiti ih na Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini.

Kada su stranke pristale na medijaciju sudija donosi rješenje o upućivanju u postupak medijacije, što se konstatuje i u zapisniku sa pripremnog ročišta. Sud obavještava Udruženje medijatora o pristanku stranaka na postupak medijacije na obrascu: ***Obavijest suda Udruženju medijatora o saglasnosti stranaka za pokretanje postupka medijacije***

Zadatak:

- 1. Osmislite izlaganje kojim biste na pripremnom ročištu predstavili strankama postupak medijacije i predložili im da pristanu na rješavanje svog spora tim putem?**

¹⁷ Član 15 Zakona o postupku medijacije

¹⁸ Član 7 Zakona o postupku medijacije

5.5. RAZLIKE IZMEĐU MEDIJACIJE I SUDSKOG PORAVNANJA

U predstavljanju medijacije strankama u postupku, od značaja može biti i informacija o razlikama medijacije i sudskog poravnanja.

Predmet sudskog poravnanja može biti samo tužbeni zahtjev ili njegov dio. U medijaciji stranke mogu pregovarati o svim pitanjima koje smatraju relevantnim za taj spor, pa čak i o cjelokupnim odnosima i te odnose urediti. Medijacija na taj način omogućava strankama da istražuju veći broj opcija i dođu do kreativnijih obostrano prihvatljivih rješenja. Ovo može biti i jedan od razloga da stranke prihvate medijaciju.

Nadalje, povjerljivost postupka medijacije omogućuje strankama da slobodno iskažu svoje stavove i predlažu moguće opcije za rješenje spora, bez bojazni da će njihove izjave biti iskorištene protiv njih u sudskom postupku, ako sporazum o nagodbi ne bude postignut u postupku medijacije. Nasuprot tome, izjave date u pokušaju sudskog poravnanja se mogu koristiti u sudskom odlučivanju, ako poravnanje ne bude postignuto, a sam postupak se u slučaju neuspjelog pokušaja poravnanja nastavlja pred istim sudijom. Sve to može biti barijera za stranku da u sudskom postupku slobodno iskaže svoje stavove u odnosu na spor, jer nosi rizik da se iskazana spremnost na kompromisno rješenje spora negativno reflektuje na njenu poziciju s aspekta konačnog ishoda spora, ukoliko poravnanje ne bi bilo postignuto.

Stranke u postupku medijacije mogu pregovarati i više sati, te po potrebi zakazati i više sastanaka medijacije, dok pregovaranje u sudskom postupku, zbog karaktera postupka, podliježe vremenskim ograničenjima.

5.6. OBRASCI KOJE KORISTI SUD U PREDLAGANJU MEDIJACIJE STRANKAMA

Obrasci koji se nalaze u ovom poglavlju služe kao primjer i model koji sudovi u Bosni i Hercegovini mogu koristiti radi informisanja stranaka i upućivanja predmeta u postupak medijacije. Obrasci u ovoj ili sličnoj formi već su u upotrebi u nekoliko sudova u Bosni i Hercegovini. Sudovi su slobodni izraditi i vlastite procedure i formulare za ove svrhe.

Set formulara suda u vezi sa predlaganjem postupka medijacije sadrži:

- 1) Prijedlog suda strankama za pokretanje postupka medijacije - Sud dostavlja strankama u predmetima u kojima sud ocijeni da je svrsishodno predložiti rješavanje spora medijacijom. Pojedini sudovi ovaj prijedlog dostavljaju i strankama prilikom svakog podnošenja tužbe i upućivanja tužbe na odgovor.
- 2) Izjašnjenje stranaka na prijedlog suda za pokretanje postupka medijacije - Sud dostavlja strankama u prilogu obrascu br. 1. Stranke popunjavaju ovaj obrazac i dostavljaju ga sudu.
- 3) Obavijest suda Udruženju medijatora o saglasnosti stranaka za pokretanje postupka medijacije - Sud dostavlja Udruženju medijatora nakon što zaprimi odgovore stranaka u kojima su obje stranke dale saglasnost za pokretanje postupka medijacije.

OSNOVNI / OPĆINSKI SUD U

INFORMACIJA SUDA O MOGUĆNOSTI RJEŠAVANJA SPORA POSTUPKOM MEDIJACIJE

Poštovani(a),

U skladu sa važećim propisima ovaj sud vas upoznaje sa mogućnošću da spor osim putem suda možete pokušati riješiti i u postupku medijacije.

Medijacija je proces u kojem treća neutralna osoba (medijator) pomaže strankama u njihovima nastojanjima usmjerenim prema postizanju obostrano prihvatljivog rješenja njihovog spora. Medijator uspostavlja i olakšava pregovore između stranaka, tako da oni mogu postići svoj cilj. Medijator ne donosi nikakve odluke o tome kako se može riješiti spor i postupka neutralno, bez ikakvih predrasuda u odnosu na stranke i predmet spora. Stranke u postupku imaju podjednaka prava. Postupak medijacije je povjerljive prirode i ako isti ne rezultira sporazumom prihvatljivim za obe strane sve što stranke izjave i predoče u postupku medijacije sudu će ostati nepoznato i nedostupno.

Iskustva u prethodnoj primjeni medijacije u Bosni i Hercegovini pokazala su da oko 60% predmeta upućenih na medijaciju zaključeno je tako što su stranke postigle sporazum. Praksa je pokazala da stranke u skoro svakom predmetu dobrovoljno i blagovremeno izvršavaju obaveze koje su preuzeli, pri čemu je tome doprinijela činjenica da su oni sami pronašli rješenje spora kroz medijaciju.

Postupak medijacije je brz i efikasan, što smanjuje troškove koje može uzrokovati dugotrajniji postupak rješavanja spora. Prethodna praksa je pokazala da postupak u prosjeku traje do tri sata. Troškovi medijacije uključuju administrativne troškove organizacije medijacije koju provodi Udruženje medijatora, naknade za rad medijatora i pripadajuće poreze, te druge eventualne troškove ako su rezultat posebnih želja stranaka u pogledu mjesta na kojem će se obaviti medijacija i porez na dodanu vrijednost (PDV). Stranke dijele troškove medijacije na jednake dijelove.

Sporazum o nagodbi koji se potpiše u toku postupka medijacije obavezuje stranke u postupku i ima snagu izvršne isprave. Za dodatne informacije o medijaciji i odabiru medijatora, te troškovima postupka medijacije možete posjetiti web-stranicu Udruženja medijatora u BiH na adresi www.umbih.co.ba ili direktno kontaktirati kancelarije Udruženja medijatora u BiH na brojeve telefona 051/316-682 (Banja Luka) i 033/215-825 (Sarajevo), svakim radnim danom.

Odluka o vašem učešću je na dobrovoljnoj osnovi i vaša je slobodna odluka da li ćete prihvatiti ovaj poziv. Molimo vas da obavijestite sud o vašoj odluci tako što ćete dostaviti popunjen obrazac "Odgovor na upit suda o pokretanju postupka medijacije" koji se nalazi u prilogu ovog akta.

Ako vi i druge stranke u ovom sporu prihvatite mogućnost rješavanja spora putem medijacije, sud će o toj činjenici odmah obavijestiti Udruženje medijatora, a najkasnije u roku od 30 dana. Udruženje medijatora će uspostaviti kontakt s vama i zakazati postupak medijacije u toku najviše 30 dana. Takođe u cilju bržeg zakazivanja medijacije predlog da se spor riješi putem medijacije se može direktno podnijeti Udruženju medijatora u BIH, pri čemu sud moli stranke da ga o ovoj činjenici obavijeste.

Ako se sporazum ne postigne u medijaciji ili stranke ne prihvate prijedlog suda da spor riješe medijacijom, sudski postupak će se nastaviti kao da medijacija nije ni provedena, odnosno predložena.

OSNOVNI / OPĆINSKI SUD U

**ODGOVOR NA PRIJEDLOG SUDA
ZA POKRETANJE POSTUPKA MEDIJACIJE**

Molimo Vas da obrazac popunite čitko štampanim slovima. Obrazac sadrži dio koji se odnosi na: 1) opšte podatke o predmetu, 2) stranke u sporu, zakonske zastupnike, te punomoćnike i 3) odgovor na prijedlog suda. Izjasnite se na način da zaokružite ponuđeni odgovor sa kojim ste saglasni ili popunite praznu rubriku slijedeći uputstva. Informacije iznesene u ovom formularu korišće sudu i administrativnoj službi Udruženja medijatora u BiH za eventualni budući kontakt radi pripreme vašeg sastanka medijacije. Molimo Vas da popunjen obrazac sudu dostavite najkasnije 30 dana od prijema istog.

Dostavljanje ovog obrasca kao i pristanak na prijedlog za pokretanje postupka medijacije ne oslobađa Vas obaveze blagovremene dostave odgovora na tužbu.

DIO I - OPŠTI PODACI

Broj predmeta: _____ (popuniti)

Izjašnjenje na upit suda podnosim u svojstvu: (zaokružiti odgovarajuće)

a. stranke u postupku lično c. punomoćnika b. zakonskog zastupnika

u svojstvu - na strani: (zaokružiti odgovarajuće)

a. tužilac c. predlagač
b. tuženi d. protivpredlagač

Vrijednost spora je: _____ (popuniti)

DIO II – PODACI O STRANCI

1. Ime i prezime / Naziv stranke: _____ (popuniti)

Kontakt osoba (u slučaju pravnog lica): _____ (popuniti)

Adresa: _____ (popuniti)

(Ulica, poštanski broj, grad, država)

Kontakt telefon: _____ (fiksni, popuniti), _____ (mobilni, popuniti)

E-mail: _____ (popuniti)

Faks: _____ (popuniti)

DIO III – IZJAŠNENJE O UPITU ZA POKRETANJE POSTUPKA MEDIJACIJE

(Zaokružite slovo ispred odgovarajuće izjave. Potpišite se na predviđenom mjestu na dnu stranice)

A) Ovim dajem saglasnost Udruženju medijatora u Bosni i Hercegovini za pokretanje postupka medijacije u navedenom sporu i pristajem da spor pokušam riješiti medijacijom.

B) Nisam saglasan/a da učestvujem u postupku medijacije, zbog toga što (označite kućicu ispred odgovarajućeg odgovora):

Razlog za odbijanje prijedloga za medijaciju: _____

_____ (upišite)

Mjesto i datum: _____

Potpis: _____ M. P.

OSNOVNI / OPĆINSKI SUD

BROJ:

DANA:

Prima: UDRUŽENJE MEDIJATORA U BOSNI I HERCEGOVINI

PREDMET: Obavijest o saglasnosti za postupak medijacije

Obavještavamo vas da su se stranke u ovom postupku saglasile da spor pokušaju riješiti medijacijom pred Vašim Udruženjem.

Stranke u ovom postupku su:

1.

tužilac

predlagač

lično

posredstvom zakonskog zastupnika

posredstvom punomoćnika

Ime i prezime / Naziv stranke: _____ (popuniti)

Kontakt osoba (u slučaju pravnog lica): _____ (popuniti)

Adresa: _____ (popuniti)

Kontakt telefon: _____ (fiksni, popuniti)

_____ (mobilni, popuniti)

E-mail: _____ (popuniti)

Faks: _____ (popuniti)

2.

tuženi

protivpredlagač

lično

zakonski zastupnik

punomoćnik

Ime i prezime / Naziv stranke: _____ (popuniti)

Kontakt osoba (u slučaju pravnog lica): _____ (popuniti)

Adresa: _____ (popuniti)

Kontakt telefon: _____ (fiksni, popuniti)

_____ (mobilni, popuniti)

E-mail: _____ (popuniti)

Faks: _____ (popuniti)

Sudija:

5.7. OKONČANJE SUDSKOG POSTUPKA KADA JE SPOR RIJEŠEN U POSTUPKU MEDIJACIJE

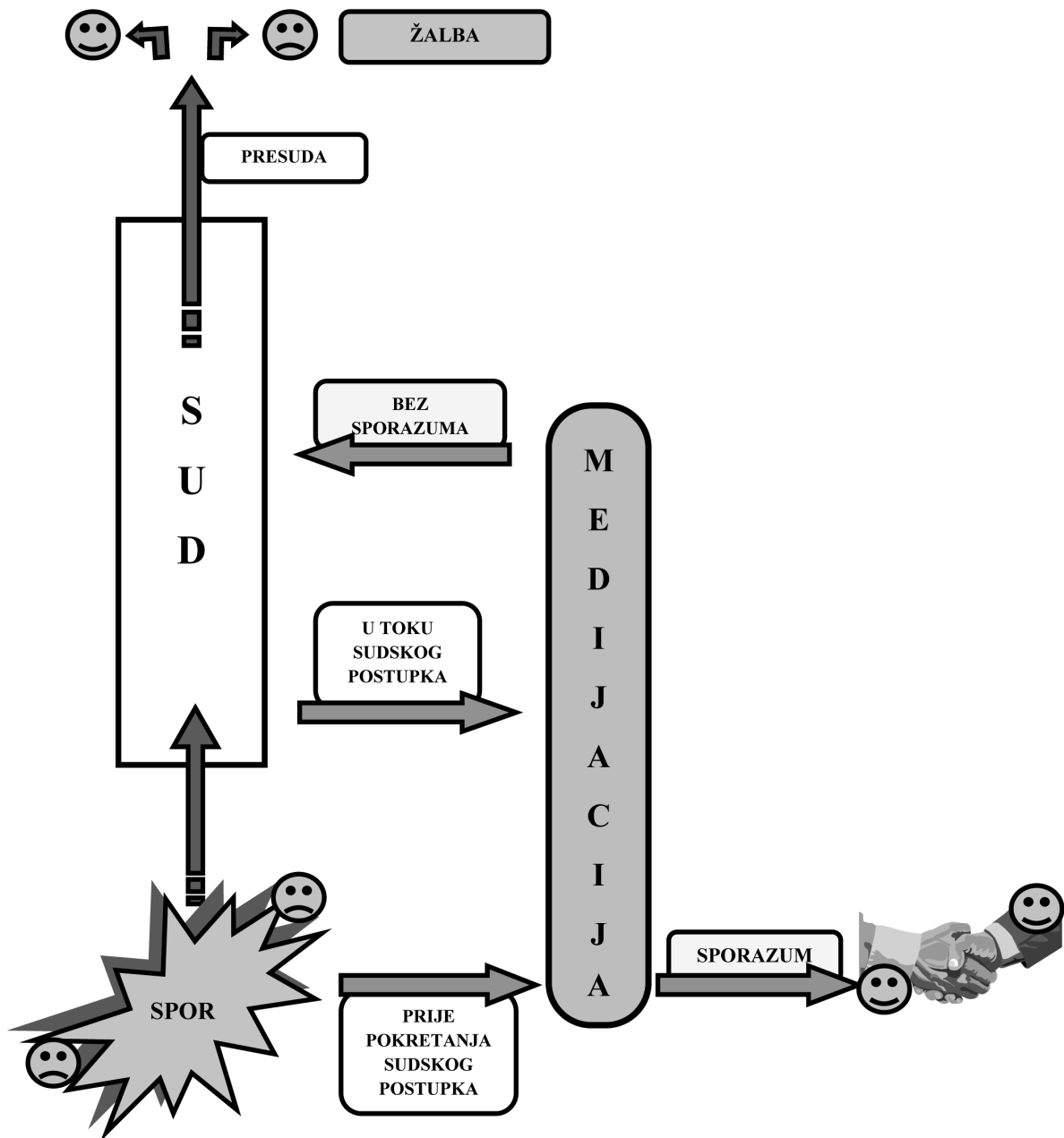
Kada je u sporu u kojem teče sudski postupak postignut sporazum o nagodbi u postupku medijacije stranke su dužne o tome obavijestiti sud dostavljanjem jednog primjerka sporazuma. Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini takođe će sudu dostaviti informaciju o tome da je predmetni spor završen sporazumom o nagodbi stranaka o svim pitanjima.

Zakon o parničnom postupku određuje samo mogućnost predlaganja medijacije strankama, dok nije dosljedno regulisao način na koji sudija okončava predmet u slučaju postizanja sporazuma o nagodbi. Zakon o postupku medijacije takođe nije regulisao ovo pitanje.

Ostaje mogućnost da tužilac povuče tužbu, a tužena strana pristane na povlačenje tužbe. Izjave o tome stranke mogu ugraditi i u sporazum o nagodbi, a ukoliko to nije slučaj sudija mora održati ročište na kojem bi se na ovaj način okončao sudski postupak.

Međutim, s obzirom da se u povlačenju tužbe radi o dobrovoljnom aktu stranaka, kako u postupku medijacije, tako i u sudskom postupku, te da stranke u slučaju da to ne urade, sudski predmet ostaje otvoren u riješenom sporu, bilo bi potrebno zakonski urediti ovo pitanje na način da sudija može na osnovu sporazuma o nagodbi, s obzirom da on ima snagu izvršne isprave, okončati sudski postupak.

5.8. PRIKAZ KRETANJA PREDMETA - ODNOS SUDSKOG POSTUPKA I POSTUPKA MEDIJACIJE



5.9. NASTAVAK SUDSKOG POSTUPKA KADA SPOR NIJE RIJEŠEN U POSTUPKU MEDIJACIJE

Kada sporazum u postupku medijacije nije postignut ili je postignut u dijelu pitanja, Udruženje medijatora će o tome dostaviti informaciju sudu, kako bi se sudski postupak nastavio. U drugom navedenom slučaju, stranke su ponovo dužne dostaviti sudu primjerak sporazuma o nagodbi.

6. ARBITRAŽA

- **ARBITRAŽA**
- **PREDNOSTI ARBITRAŽE**
- **ARBITRAŽA U BOSNI I HERCEGOVINI – ZAKONSKI OKVIR**
- **PRIKAZ KRETANJA PREDMETA – ODNOS SUDSKOG POSTUPKA I POSTUPKA ARBITRAŽE**

6.1. ARBITRAŽA

Arbitraža predstavlja način alternativnog rješavanja sporova u kojem treća neutralna strana - arbitar ili arbitražno tijelo - donosi odluku o rješenju spora, na osnovu informacija predstavljenih u toku arbitraže. Arbitar ili panel arbitara organizuje proces prikupljanja informacija, koji uključuje npr. razmjenu dokumenata, izlaganja stranaka u sporu, te izjave svjedoka, nakon čega donosi odluku. Stranke saglasnom voljom ugovaraju nadležnost treće neutralne strane – arbitražnog tijela, za donošenje odluke u nastalom ili budućem sporu.

Prema organizacionom kriterijumu, arbitraže se dijele na stalne ili institucionalne i ad hoc odnosno povremene arbitraže. Stalne arbitraže imaju razvijenu organizacijsku strukturu, tehničke uslove za rad, pravilnike za postupanje, liste arbitara i najčešće su formirane pri privrednim komorama ili drugim profesionalnim udruženjima. Ad hoc arbitraže se formiraju radi rješavanja jednog spora, nakon čega prestaju da postoje. Formiraju ih stranke imenujući jednog ili više arbitara (neparan broj).

U oba slučaja za odlučivanje arbitri primjenjuju pravne standarde.

Iako se arbitraža najčešće koristi za rješavanje privrednih sporova, njena upotreba u svijetu se širi i na druge domene, te se organizuju arbitraže oko granica, imovinskih sporova i td. Kao i za medijaciju i za arbitražu važi pravilo da stranke ne mogu ugovoriti arbitražu u onim sporovima, koji u skladu sa zakonom predstavljaju isključivu nadležnost suda, odnosno u njima važe odredbe imperativnog karaktera, koje se ne mogu mijenjati voljom stranaka, niti arbitražnom odlukom.

S obzirom da u arbitraži neutralna strana donosi obavezujuću odluku i volja stranaka u odlučivanju ne igra značajnu ulogu, od arbitra se najčešće zahtijeva da bude pravnik ili stručnjak u oblasti koja je predmet spora.

6.2. PREDNOSTI POSTUPKA ARBITRAŽE

- Omogućava brz pristup pravdi,
- Izbor arbitra i njegovu profesionalnost osiguravaju stranke,
- Pravila arbitraže uglavnom dogovaraju stranke,
- Odluka arbitra je konačna,
- Postupak je nije suviše formalan, stranke u svojim podnescima arbitru ne moraju biti formalne kao u sudskom postupku, a atmosfera djeluje kao službeni sastanak,
- Najčešće je jeftinija je od sudskog postupka (izuzetak mogu biti međunarodne arbitraže), a postoje i mogućnosti da troškove ne snosi strana koja je izgubila spor,
- Povjerljivost postupka.

6.3. ARBITRAŽA U BOSNI I HERCEGOVINI – ZAKONSKI OKVIR

Postupak pred arbitražom je propisan zakonima o parničnom postupku Republike Srpske, Federacije i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, koji omogućavaju strankama da se sporazumiju da spor riješe arbitražom u svim slučajevima osim ako stranke ne mogu raspolagati zahtjevima, odnosno ako su oni suprotni prinudnim propisima. Tekstovi ovih zakona u dijelu arbitraže su istovjetni, te u nastavku neće biti navođeno koji od ovih zakona je izvor informacije.

Ugovor o arbitraži se može zaključiti kako u pogledu određenog nastalog spora, tako i u pogledu budućih sporova koji mogu proizaći iz određenog pravnog odnosa. Ugovor o arbitraži punovažan je samo ako je zaključen u pismenom obliku i ako su ga potpisale sve stranke, što uključuje i ugovore zaključene razmjenom razmjenom pisama, telegrama, teleksa ili drugih sredstava telekomunikacija koja omogućavaju pismeni dokaz o zaključenom ugovoru. Ugovor o arbitraži sklopljen je u pismenom obliku i kada je zaključen razmjenom tužbe u kojoj tužilac navodi postojanje tog ugovora i odgovora na tužbu u kome tuženi to ne osporava. Ugovor o arbitraži može se dokazivati samo ispravama. Ugovor o arbitraži je punovažno zaključen i kad je odredba o nadležnosti arbitraže sadržana u opštim uslovima za zaključenje pravnog posla.

Broj arbitara mora biti neparan. Ako ugovorom nije određen broj arbitara, svaka stranka bira po jednog, a oni biraju još jednog arbitra - predsjednika. Ako stranke na vrijeme ne postavie arbitra, arbitra će odrediti sud.

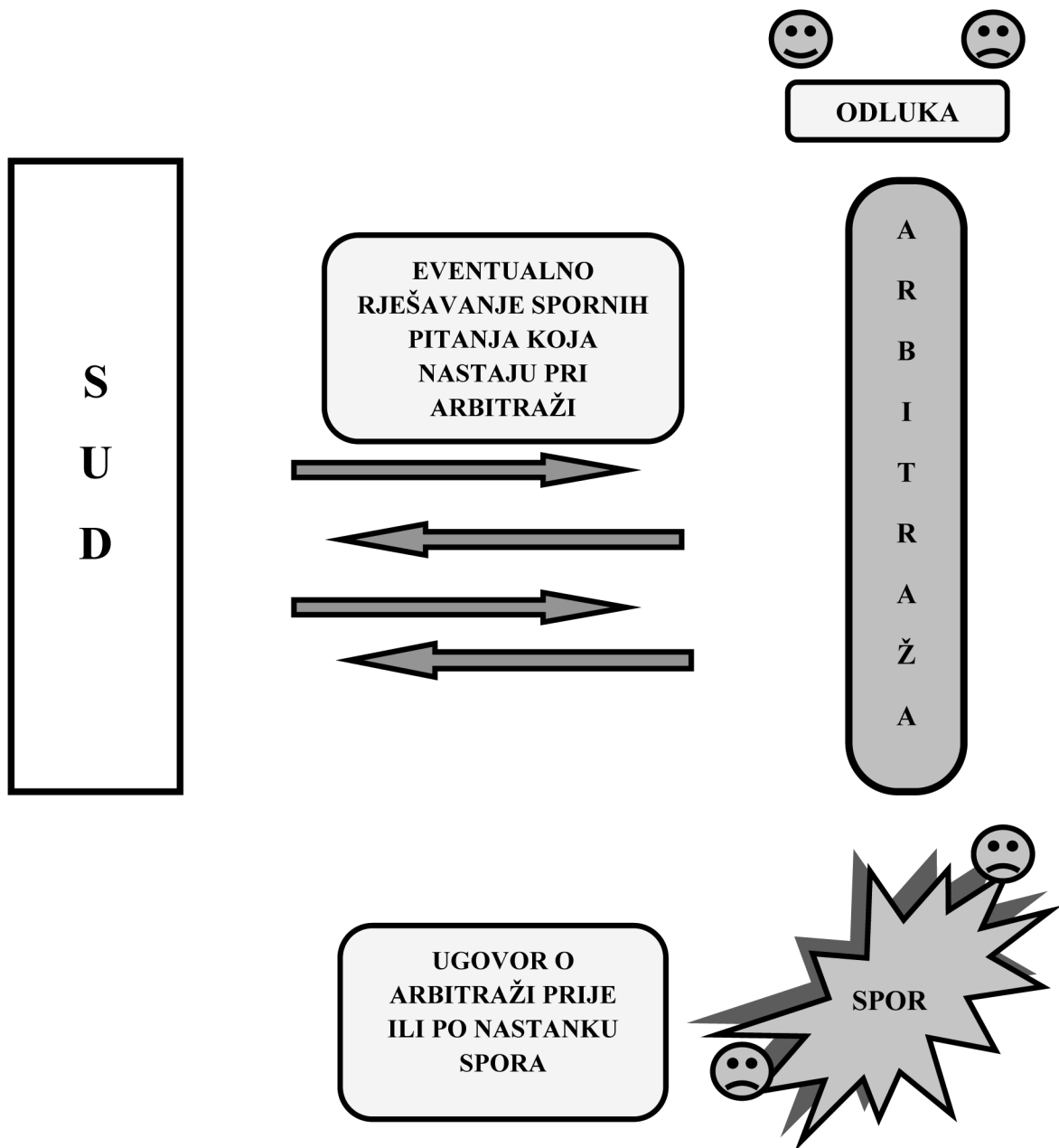
Arbitar arbitraže dužan je da se izuzme ako postoje razlozi sukoba interesa, odnosno razlozi zbog kojih bi njegova neutralnost i nepristrasnost bila dovedena u pitanje. Iz istih razloga mogu stranke zahtijevati izuzeće arbitra arbitraže. Stranka koja je sama ili zajedno sa protivnom strankom postavila arbitra može zahtijevati njegovo izuzeće samo ako je razlog za izuzeće nastao ili je stranka za njega saznala nakon što je arbitar postavljen. Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, o izuzeću odlučuje sud.

Arbitraža može zatražiti od suda da izvede pojedine dokaze koji se pred arbitražom ne mogu izvesti. Na postupak za izvođenje dokaza primijeniće se odredbe ovog zakona o izvođenju dokaza pred sudom.

Presuda arbitraže mora biti obrazložena, ako stranke nisu što drugo ugovorile. Izvornik presude i sve prepise potpisuju svi arbitri. Strankama se dostavljaju prepisi presude preko suda. Presuda arbitraže ima prema strankama snagu pravosnažne presude, ako ugovorom nije predviđena mogućnost pobijanja presude pred arbitražom višeg stepena.

Ako su stranke za rješavanje spora ugovorile nadležnost arbitraže, a ako stranka podnese tužbu u tom sporu i među istim strankama, na prigovor tuženog, sud će se oglasiti nenadležnim, ukinuti sprovedene radnje u postupku i odbaciće tužbu. Ovaj prigovor tuženi može staviti najkasnije u odgovoru na tužbu.

6.4. PRIKAZ KRETANJA PREDMETA U POSTUPKU ARBITRAŽE



7. POREĐENJE POSTUPAKA RJEŠAVANJA SPOROVA

7.1. POREĐENJE POSTUPAKA RJEŠAVANJA SPOROVA¹⁹

Karakteristika	Medijacija	Arbitraža	Suski postupak
Sloboda izbora osobe koja vodi postupak	Da	Da	Ne. Određuje sud.
Neutralnost i nepristrasnost osobe koja vodi postupak	Neutralan i nepristrasan	Nepriistrasan	Nepriistrasan
Formalnost postupka	Uglavnom neformalan, ali sa određenom osnovnom strukturom i pravilima	Proceduralno manje formalan od sudskog postupka, ali procedure postoje, određuju ih stranke	Strogo formalan, regulisan zakonom
Zasnovanost odlučivanja na primjeni prava ili interesa	Interes, uz poštovanje prava	Pravo	Pravo
Predmet	Sporni odnos iz prošlosti, sa fokusom na budućnost. Stranke imaju slobodu da prošire predmet pregovora.	Sporni odnos iz prošlosti, uz manju mogućnost fokusiranja na druga pitanja	Isključivo sporni odnos iz prošlosti, na koji se postupak fokusira.

¹⁹ Prilagođeno iz Goldberg, S. B., Frank E.A. Sander, et al, Dispute Resolution; Negotiation, Mediation, and Other Processes. New York, NY, Aspen Law & Business, 2003 i Rozdeiczer, Lukasz; Alvarez de la Campa, Alejandro, „Alternative Dispute Resolution Manual: Implementing Commercial Mediation”, Small and Medium Enterprise Department, The World Bank Group, 2006

Karakteristika	Medijacija	Arbitraža	Suski postupak
Odnosi stranaka u postupku	Usmjereni na razumijevanje i traženje obostrano zadovoljavajućeg interesa	Suprotstavljeni, usmjereni na pobjedu	Suprotstavljeni, usmjereni na pobjedu
Uticaj stranaka na odluku o rješenju spora	Veliki	Srednji	Mali
Relevantnost ličnih stavova, uvjerenja, emocija, vrijednosti stranaka	Da	Ne	Ne
Potreba iznošenja dokaza	Ne	Da	Da
Dokument o rješenju spora	Sporazum	Odluka arbitra	Presuda
Zadovoljstvo stranaka rješenjem spora	Obostrano	Zadovoljna jedna ili nijedna strana	Zadovoljna jedna ili nijedna strana

8. DODATAK

- **MEĐUNARODNI I REGIONALNI PRAVNI OKVIR**
- **STRATEŠKI DOKUMENTI U
BOSNI I HERCEGOVINI U OBLASTI
ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA**
- **ZAKON O POSTUPKU MEDIJACIJE
BOSNE I HERCEGOVINE**
- **ZAKON O PRENOŠENJU POSLOVA MEDIJACIJE
NA UDRUŽENJE MEDIJATOR**
- **IZVODI IZ ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU
KOJI SE ODNOSU NA ARBITRAŽU**

8.1. MEĐUNARODNI I REGIONALNI PRAVNI OKVIR

NIVO EVROPSKE UNIJE

2002. godine Evropska komisija je predstavila *Zelenu knjigu o alternativnom rješavanju sporova u građanskom i privrednom pravu*²⁰ s ciljem da pokrene široku javnu diskusiju o alternativnim načinima rješavanja sporova, radi unapređenja pristupa pravdi (što je i jedno od osnovnih ljudskih prava propisano u Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda²¹) i rasterećenja sudova u državama članicama, te rješavanja pitanja klauzula o rješavanju sporova u ugovorima, povjerljivosti, izvršavanju sporazuma postignutih u postupku medijacije, edukaciji i akreditaciji osoba ovlaštenih za rješavanje sporova i td. U ovom dokumentu konstatuje se da na prostoru Evropske unije postoji veliki interes za alternativnim rješavanjem sporova, te da su mnoge zemlje usvojile i relevantne zakone u toj oblasti, a razmatraju se i specifične oblasti prava kao što su oblasti privrednog, radnog, potrošačkog, ali i porodičnog prava i td, kako u sporovima unutar država, tako i prekograničnih sporova. Otvara se i tema harmonizacije zakona među državama članicama radi pravne sigurnosti, pitanja troškova alternativnog rješavanja sporova, koji treba da budu pristupačni ili je potrebno osigurati mehanizme pravne pomoći i td. Zelena knjiga otvorila je i niz pitanja, koja su upućena zemljama članicama na razmatranje, a pristiglo je 160 odgovora pojedinaca i institucija iz zemalja članica, koji su objavljeni početkom 2003. godine²².

U većini odgovora se ističe da stranke u sporu nisu dovoljno informisane o alternativnom rješavanju sporova. Potreba za ovim oblikom rješavanja sporova izraženija je u zemljama u kojima su sudski postupci dugotrajni ili skupi, pa su iz tih zemalja dolazile preporuke da Evropska komisija preduzme određene korake na polju alternativnog rješavanja sporova, kao što su razmjena iskustava, promotivne aktivnosti, ali i harmonizacija zakona. Ipak, kada se posmatraju svi odgovori, nema jedinstvenog stava o regulisanju prekograničnih načina alternativnog rješavanja sporova, te da li da se na nivou Evropske unije usvoji obavezujuća direktiva, neobavezujuće preporuke ili da se ne pristupa izradi takvog dokumenta. Odgovori analiziraju potrebu za uvođenjem on-line rješavanja sporova, kako bi se smanjili troškovi postupka kada stranke dijele velike udaljenosti, te potrebu unošenja klauzule o opredijeljenosti za alternativno rješavanje sporova u ugovore. Veliki broj odgovora ukazuje i na potrebu prekidanja zastare u slučaju pokretanja alternativnog rješavanja sporova.

Poslije javne rasprave pripremljen je *Nacrt direktive Evropskog parlamenta i savjeta SEC(2004) 1314* o nekim aspektima medijacije u građanskim i trgovinskim stvarima. Ovaj nacrt bio je pune četiri godine predmet konsultativnog procesa u državama članicama, u koji su uključene institucije, profesionalna udruženja, naučno-istraživačke ustanove, nevladine organizacije i mnogobrojni nezavisni eksperti.

²⁰ Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, Brussels, 19.04.2002 COM(2002) 196 final, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0196en01.pdf

²¹ Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/70ED854D-0A0B-4D87-859D-51C79FE38CA2/0/SerbianSerbe.pdf> i <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/8E8F1266-6754-4880-80DD-BBA9D2677D9C/0/CroatianCroate.pdf>

²² Summary of responses to the Green Paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, JAI/19/03-EN, 31.01.2003, http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/adr/resume_comments_en.pdf

Proces je završen kada su Evropski parlament i Savjet Evropske unije u maju 2008. godine usvojili **Direktivu 2008/52EC o određenim aspektima medijacije u građanskim i privrednim stvarima**²³. Ova Direktiva ima za cilj da kroz organizovanje medijacije u prekograničnim sporovima unaprijedi pristup pravdi, dostupnost medijacije kao načina rješavanja obezbijedi siguran pravni okvir i promoviše sporazumno rješavanje sporova. Iako se odnosi se na prekogranične sporove, u njoj se navodi da države članice ništa ne sprečava da principe iz ove direktive uvedu i u svoje unutrašnje modele medijacije. Medijacija bi trebalo da bude neturalna, povjerljiva i dobrovoljna, ali se države ne sprečavaju da uvedu i obaveznu medijaciju sve dok ona ne sprečava pristup sudu, te da osiguraju da stranke mogu izdejsstvovati izvršnost sporazuma postignutog u postupku medijacije.

Direktiva se primjenjuje u prekograničnim sporovima u građanskim i trgovačkim predmetima, osim što se tiče prava i obveza s kojima stranke slobodno ne raspolažu. Ne obuhvata, naročito, porezne, carinske ili upravne predmete ili na odgovornost države za djela ili propuste u vršenju vlasti.

Direktiva definiše 'medijaciju' kao strukturani proces, bilo kako nazvan u zemljama članicama, u kojem dvije ili više stranaka spora nastoji između sebe na dobrovoljnoj osnovi postići sporazum ili nagodbu uz podršku medijatora. Taj proces mogu pokrenuti stranke, može ga narediti sud ili može biti propisan pravom države članice. To uključuje i mirenje koje vodi sudija koji nije odgovoran ni za jedan pravni postupak u predmetnom sporu. Ova Direktiva ne obuhvata pokušaje suda ili sudije koji vodi postupak da riješi spor poravnanjem.

Države članice Evropske unije obavezne su da predvide mehanizme za kontrolu kvaliteta rada medijatora, da regulišu način upućivanja na medijaciju i ispunjavanje obaveza koje proističu iz sporazuma sklopljenog tokom medijacije.

Države članice treba da osiguraju da stranke sadržaj pisanog sporazuma potpisan u postupku medijacije mogu učiniti izvršnim. Sadržaj sporazuma može proglasiti izvršnim sud ili drugo nadležno tijelo presudom ili odlukom, ili u autentičnom instrumentu u skladu s pravom države članice u kojoj je učinjen zahtjev. Državi članici treba omogućiti da odbije sporazum učiniti izvršnim samo ako su njegove odredbe u suprotnosti sa njenim zakonima, uključujući domaće i međunarodno pravo ili ako njen zakon ne omogućava izvršnost sadržaja specifičnog sporazuma o kojem je riječ.

Kako bi se stranke ohrabrile da koriste medijaciju države članice treba da osiguraju da njihovi propisi o ograničenjima i periodima zastare ne sprečavaju stranke u obraćanju sudu ili arbitraži, ako medijacija nije uspjela.

Implementacija Direktive podrazumeva obavezu država članica da usklade svoja zakonodavstva i preduzmu mere u cilju promovisanje medijacije i njene što šire primene u rešavanju sporova.

²³ Directive 2008/52/EC of The European Parliament and of The Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters; Official Journal of the European Union, L136, 24.5.2008. godine, web-stranica: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:EN:PDF>

8.2. PREPORUKE SAVJETA EVROPE

Savjet Evrope, čija je Bosna i Hercegovina članica, usvojio je niz preporuka o medijaciji i alternativnom rješavanju sporova, sa ciljem usklađivanja zakonske regulative i prakse u zemljama članicama i omogućavanju bržeg i efikasnijeg pristupa pravdi. To su:

- Preporuka REC (2002)10 Komiteta ministara državama članicama o medijaciji u građanskim stvarima²⁴
- Preporuka br. R (99) 19 Komiteta ministara zemljama članicama o medijaciji u krivičnim stvarima²⁵
- Preporuka REC(98)1 Komiteta ministara državama članicama o porodičnoj medijaciji²⁶, te u vezi s njom Preporuka REC1639(2003) o porodičnoj medijaciji i ravnopravnosti polova²⁷
- Preporuka REC (2001)9 o alternativama sudskom postupku između upravnih organa i privatnih stranaka²⁸

Ovi dokumenti preporučuju državama članicama Savjeta Evrope da omoguće primjenu medijacije u navedenim oblastima, dok preporuka o alternativama postupcima između upravnih organa i privatnih stranaka navodi i druge oblike alternativnog rješavanja sporova poput internih revizija, mirenja, nagodbe i arbitraže. Preporuke afirmišu principe medijacije o kojima je ranije bilo riječi. One ostavljaju državama članicama slobodu da medijaciju urede na način kako njima najviše odgovara, ali pozivaju države da osiguraju kvalitet i standarde postupka, adekvatnu obuku i promociju medijacije. Preporuka o porodičnoj medijaciji i ravnopravnosti polova osvrće se na primjenu preporuke o porodičnoj medijaciji, apelujući na osiguravanje ravnoteže moći i ravnopravnog učešća u medijaciji oba pola u porodičnim sporovima.

Na 3. Samitu Savjeta Evrope, održanom u Varšavi maja 2005. godine, šefovi država i vlada preuzeli su obavezu da promovišu implementaciju i daljnji razvoj pravnih instrumenata. Evropska komisija za efikasnost pravosuđa (CEPEJ) Savjeta Evrope, formirana 2002. godine, čiji je jedan od statutarnih ciljeva "da omogući bolje provođenje međunarodnih pravnih instrumenata Savjeta Evrope u vezi sa efikasnošću i pravodnošću u pravosuđu", provela je istraživanje o primjeni preporuka Savjeta Evrope o medijaciji, na osnovu čega je zaključeno da postoje značajne razlike

²⁴ Neslužbeni prevod, Udruženje medijatora u bosni i Hercegovini, web stranica:

http://www.umbih.co.ba/bih/Rijec%20vise/Preporuka_REC_2002_10_o_medijaciji_u_gradjanskim_stvarima.pdf

²⁵ Neslužbeni prevod, Udruženje medijatora u bosni i Hercegovini, web stranica:

http://www.umbih.co.ba/bih/Rijec%20vise/Preporuka_Rec_99_19_o_medijaciji_u_krivicnim_stvarima.pdf

²⁶ Neslužbeni prevod, Udruženje medijatora u bosni i Hercegovini, web stranica:

http://www.umbih.co.ba/bih/Rijec%20vise/Preporuka_REC_2002_10_o_medijaciji_u_gradjanskim_stvarima.pdf

²⁷ Recommendation 1639 (2003) Family mediation and gender equality, Parlamentarna skupština Savjeta Evrope, 2003, web stranica: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta03/EREC1639.htm>

²⁸ Recommendation Rec(2001) 9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties, Savjet Evrope, 2001, web stranica: [http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/administrative_law_and_justice/Texts_&_Documents/Conv_Rec_Res/Recommendation\(2001\)9.asp](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/administrative_law_and_justice/Texts_&_Documents/Conv_Rec_Res/Recommendation(2001)9.asp)

među zemljama u primjeni preporuka i načinima na koje se razvija medijacija, što je uzrokovano sljedećim preprekama:

- Nerazvijenom svijesću o medijaciji;
- Relativno visokim troškovima medijacije za stranke i finansijskim nestabilnostima;
- Razlikama u treningu i kvalifikacijama medijatorke/medijatora;
- Razlikama u obimu i garancijama povjerljivosti.

Komisija je, kako bi pomogla državama članicama Savjeta Evrope u primjeni preporuka o medijaciji, usvoila "Smejernice za bolje provođenje postojećih preporuka u vezi sa porodičnom medijacijom u građanskim sporovima"²⁹. Ove smjernice detaljnije razrađuju preporuke Savjeta Evrope, te ističu važnost uloge institucija vlasti, sudija i advokata u informisanju stranaka o medijaciji i promociji ovog vida rješavanja sporova, minimum standarda obuke i akreditacije medijatora, te preporučuju da troškovi medijacije budu znatno manji u odnosu na druge vidove rješavanja sporova, te da teško imovinsko stanje ne smije onemogućiti stranke da pokušaju postupak medijacije. Državama se preporučuje da otklone rizik zastarjevanja potraživanja za stranke koje se opredijele za medijaciju prekidom zastare.

8.3. UNCITRAL

Komisiju Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovinsko pravo (UNCITRAL) formirala je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 1966. godine, dajući joj mandat da inicira i podržava harmonizaciju i unifikaciju zakona o međunarodnoj trgovini. Komisija je od tada postala ključno pravno tijelo Ujedinjenih nacija na polju međunarodnog trgovinskog prava. Komisiju čini 60 država članica, koje je izabrala Generalna skupština, poštujući regionalnu zastupljenost i zastupljenost različitih ekonomskih i pravnih sistema. Ovdje ćemo predstaviti UNCITRAL-ov model zakona o međunarodnoj privrednoj arbitraži³⁰ i UNCITRAL-ov model zakona o međunarodnoj privrednoj medijaciji³¹.

Model zakona o međunarodnoj privrednoj arbitraži usvojen je 1985, a izmijenjen i dopunjen 2006. godine. Njegov cilj je da pomogne državama u reformama i modernizovanju zakona o arbitraži, uzimajući u obzir specifične potrebe međunarodne privredne arbitraže. Arbitraža se smatra međunarodnom ako stranke koje su ugovorile arbitražu u svijeme zaključivanja ugovora imaju mjesto poslovanja u različitim državama ili je mjesto ugovorene arbitraže ili mjesto obavljanja najvećeg dijela posla van država u kojima posluju stranke, ili su stranke ugovorile da se predmet ugovora o arbitraži odnosi na više od jedne države.

²⁹ Guidelines for a better implementation of the existing Recommendations, Evropska komisija za efikasnost pravosuđa, 2007, web stranica: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/WCD/Guidelines_fr.asp#

³⁰ http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf

³¹ <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>

On definiše sve faze arbitražnog postupka od potpisivanja ugovora o arbitraži, sastavljanja i nadležnosti arbitražnog suda, te odnosu redovnog suda prema arbitraži u smislu priznavanja i izvršnosti arbitražne odluke. Prema ovom zakonu strane mogu ugovoriti arbitražu za nastala sporna pitanja ili eventualne buduće sporove. Ukoliko se pokrene postupak pred sudom, a ugovorena je međunarodna arbitraža, sud treba da uputi stranke u arbitražu osim u slučaju da je ugovor ništav ili nedopušten. O broju arbitara, pravilima izbora arbitara odlučuju stranke u sporu. U slučaju da se stranke ne mogu dogovoriti o nekim od ovih pitanja o njima treba da odluči sud ili druga nadležna institucija. Arbitri treba da budu neutralni i nepristrasni, a ukoliko smatraju da to nisu u mogućnosti iz bilo kojih razloga, to treba da predoče strankama.

Stranke se dogovaraju o pravilima postupka i mjestu arbitraže. Arbitražni sud može u vrijeme trajanja arbitraže dosuditi privremene mjere ako je potrebno urediti određena pitanja i spriječiti štetu koja može nastati do donošenja konačne odluke, a isto može učiniti i sud. Arbitražni sud donosi odluku koja treba da bude obavezujuća za stranke i na njihov zahtjev treba da postoji mogućnost sudskog izvršenja. Važno je napomenuti da je strankama otvorena mogućnost da postignu nagodbu u toku arbitraže i u tom slučaju arbitražni tribunal će prekinuti postupak, a nagodbu ako se stranke slažu i ako arbitri nemaju ništa protiv pretočiti u arbitražnu odluku.

Stranka može od arbitražnog suda tražiti izmjenu odluke ili pobijati arbitražnu odluku pred sudom, a sud to može prihvatiti samo u slučaju da stranka dokaže ili sud utvrdi da odluka nije u skladu sa važećim propisima, stranka dokaže da je ugovor o arbitraži bio manjkav, da nije mogla da adekvatno predstavi svoj slučaj ili da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nije bio u skladu sa dogovorom stranaka.

UNCITRAL je 2002. godine predložio *Model zakona o međunarodnoj privrednoj medijaciji* koji se preporučuje za medijaciju u međunarodnim privrednim sporovima u kojima strane imaju mjesto poslovanja u različitim državama, ili imaju mjesto poslovanja van zemlje u kojoj se treba izvršiti većina obaveza iz poslovnog odnosa ili van zemlje sa kojom je predmet spora najuže povezan.

Ovaj model afirmiše principe dobrovoljnosti, neutralnosti, pravičnosti i povjerljivosti. Medijator, prema ovom zakonu ima pravo predlagati rješenja spora. Stranke u sporu ne smiju u arbitražnim, sudskim i drugim postupcima davati izjave i dokaze o sljedećem: pozivu od strane u sporu za učešće u postupku medijacije, stavovima i prijedlozima izraženim u postupku medijacije s ciljem nalaženja rješenja spora, izjavama i priznanjima datim u postupku medijacije, prijedlozima koje je dao medijator, činjenicama da je jedna od strana bila spremna prihvatiti prijedlog za rješavanje koji je dao medijator, dokumentima sačinjenim isključivo za svrhu postupka medijacije.

U zadnjem članu Modela zakona navodi se da ako strane u sporu zakluče sporazum, on treba da bude obavezujući i izvršan, što treba da osiguraju države koje će ga provoditi.

8.4. STRATEŠKI DOKUMENTI U BOSNI I HERCEGOVINI U OBLASTI ALTERNATIVNOG RJEŠAVANJA SPOROVA

STRATEGIJA REFORME SEKTORA PRAVDE U BOSNI I HERCEGOVINI ZA PERIOD 2008. – 2012. GODINE

Savjet ministara Bosne i Hercegovine usvojio je krajem juna 2008. godine Strategiju reforme sektora pravde za period 2008-2012 godine, koja obuhvata detaljan plan razvoja pravosuđa u Bosni i Hercegovini. Njen cilj je stvaranje reformskog okvira za institucije u sektoru pravde u Bosni i Hercegovini koji sadrži usaglašene prioritete za njegov razvoj u cjelini, kao i realistične reformske aktivnosti. Izradila su je ministarstava pravde Bosne i Hercegovine, entiteta, i kantona, Pravosudna Komisija Brčko Distrikta i Visoki sudski i tužilački savjet, a uz konsultacije sa drugim ključnim institucijama iz sektora pravde, profesionalnim udruženjima sudija i tužilaca, advokatskim komorama, udruženjem medijatora i nevladinim organizacijama. Strategija je podijeljena u pet oblasti: pravosuđe, izvršenje krivičnih sankcija, pristup pravdi, podrška ekonomskom razvoju i dobro usklađivanje i upravljanje sektorom. Oblast "Podrška ekonomskom razvoju", uključuje mjere za razvoj medijacije i alternativnog rješavanja sporova i predviđa:

- Izradu akcionog plana za razvoj alternativnog rješavanja sporova,
- Promociju vrijednosti alternativnog rješavanja sporova na nivou izvršnih vlasti,
- Promociju alternativnog rješavanja sporova prema privrednicima, pravnim profesionalcima, akademskoj zajednici,
- Jačanje uloge Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine u definisanju politika iz oblasti alternativnog rješavanja sporova, sistema evaluacije i praćenja primjene i efekata medijacije,
- Unapređenje ljudskih kapaciteta, standardizacije, obuke, licenciranja i pružanja usluga u Udruženju medijatora u Bosni i Hercegovini,
- Obuku sudija o upućivanju predmeta u postupak medijacije,
- Osiguranje pružanja usluga medijacije na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine,
- Izradu studije o široj primjeni medijacije ostalih vidova alternativnog rješavanja sporova,
- Izradu akcionog plana unapređenja rada privrednih odjeljenja u sudovima.

U sklopu ove Strategije Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine je izradilo Akcioni plan za razvoj medijacije u Bosni i Hercegovini³², koji definiše konkretne aktivnosti i mehanizme u ovoj oblasti. Plan obuhvata aktivnosti u oblasti razvoja sudskih sistema, opšte promocije i promocije prema advokatskoj i privrednoj zajednici, praćenje i izvještavanje, te finansiranje.

³² http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Bosnia_Action_Plan_June_2008_Bos_FINAL.pdf

8.5. ODREDBE PROCESNIH PROPISA U BIH KOJE UPUĆUJU NA MEDIJACIJU

Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine³³

a.) Medijacija i sudska nagodba

Član 53.

- 1) Najkasnije na pripremnom ročištu, Sud, može ukoliko ocijeni da je to svrsishodno s obzirom na prirodu spora i druge okolnosti, predložiti strankama da spor riješe u postupku medijacije, kako je predviđeno posebnim zakonom.
- 2) Takav prijedlog mogu staviti i stranke sporazumno do zaključenja glavne rasprave.

Zakon o parničnom postupku Republike Srpske³⁴

Član 86.

Najdocnije na pripremnom ročištu, sud može, ukoliko ocijeni da je to svrsishodno s obzirom na prirodu spora i druge okolnosti, da predloži strankama da spor riješe u postupku medijacije kako je predviđeno posebnim zakonom.

Ovakav prijedlog mogu sporazumno staviti i stranke sve do zaključenja glavne rasprave.

Član 457.

Odredbe člana 86. ovog zakona počće se primjenjivati nakon stupanja na snagu posebnog zakona kojim se uređuje postupak medijacije.

³³ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 36/04

³⁴ Službeni glasnik Republike Srpske br. 58/03

Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine³⁵

b) Medijacija i sudska nagodba

Član 86.

Najkasnije na pripremnom ročištu, sud može, ukoliko ocijeni da je to svrsishodno s obzirom na prirodu spora i druge okolnosti, predložiti strankama da spor riješe u postupku medijacije, kako je predviđeno posebnim zakonom.

Takav prijedlog mogu staviti i strane sporazumno do zaključenja glavne rasprave.

Član 457.

Odredbe člana 86. ovog zakona počet će se primjenjivati nakon stupanja na snagu posebnog zakona kojim se uređuje postupak medijacije.

Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine³⁶

b) Medijacija i sudska nagodba

Član 199.

- 1) Najkasnije na pripremnom ročištu, sud može, ukoliko ocijeni da je to svrsishodno s obzirom na prirodu spora i druge okolnosti, predložiti strankama da spor riješe u postupku medijacije, kako je predviđeno posebnim zakonom.
- 2) Takav prijedlog mogu staviti i stranke sporazumno do zaključenja glavne rasprave.

³⁵ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 53/03

³⁶ Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, br. 08/09

Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine³⁷

Član 212.

Odlučivanje o imovinsko pravnom zahtjevu

- 1) O imovinskopravnom zahtjevu odlučuje sud.
- 2) Sud može predložiti oštećenom i optuženom, odnosno braniocu provođenje postupka medijacije putem medijatora u skladu s zakonom, ako ocijeni da je imovinskopravni zahtjev takav da je svrsishodno da ga uputi na medijaciju. Prijedlog za upućivanje na medijaciju mogu dati i oštećeni i optuženi, odnosno branilac do završetka glavnog pretresa.

Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske³⁸

Član 108.

Odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu

- (1) O imovinskopravnom zahtjevu odlučuje sud.
- (2) Sud može predložiti oštećenom i optuženom, odnosno braniocu sprovođenje postupka medijacije putem medijatora u skladu s zakonom, ako ocijeni da je imovinskopravni zahtjev takav da je svrsishodno da ga uputi na medijaciju. Prijedlog za upućivanje na medijaciju mogu dati i oštećeni i optuženi, odnosno branilac i to do završetka glavnog pretresa.

³⁷ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 35/03

³⁸ Službeni glasnik Republike Srpske br. 50/03

8.6. ZAKON O POSTUPKU MEDIJACIJE

ZAKON O POSTUPKU MEDIJACIJE³⁹

I Opće odredbe

Član 1.

Ovim zakonom uređuje se postupak medijacije na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Poslovi medijacije posebnim zakonom prenose se na udruženje ili udruženja po proceduri utvrđenoj tim zakonom.

Član 2.

Medijacija, u smislu ovog zakona, postupak je u kojem treća neutralna osoba (medijator) pomaže strankama u nastojanju da postignu obostrano prihvatljivo rješenje spora.

Medijator ne može nametnuti strankama rješenje spora.

Član 3.

Postupak medijacije vodi medijator pojedinac osim ako se stranke dogovore da postupak vodi više medijatora.

Medijator je treća neutralna osoba koja posreduje u rješavanju spora između stranaka u skladu s principima medijacije.

Član 4.

Stranke u sporu mogu se sporazumjeti, prije i nakon pokretanja sudskog postupka do zaključenja glavne rasprave, da spor riješe u postupku medijacije.

Ako stranke prije pokretanja sudskog postupka nisu pokušale riješiti spor u postupku medijacije, sudija koji vodi sudski postupak može, ako ocijeni da je to svrsishodno, na pripremnom ročištu predložiti strankama da spor pokušaju riješiti u postupku medijacije.

³⁹ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 37/04

Član 5.

Stranke zajednički biraju medijatora s liste medijatora koje utvrđuje Udruženje.

Ako se stranke ne mogu dogovoriti oko izbora medijatora, medijatora imenuje Udruženje.

Pisani akt-sporazum iz stava 1. ili akt Udruženja medijatora iz stava 2. ovog člana dostavlja se i ulaže u spis predmeta kod postupajućeg suda ukoliko je postupak medijacije pokrenut u toku ili nakon pokretanja sudskog postupka.

II Principi postupka medijacije

Član 6.

Strane u sporu pokreću postupak medijacije i učestvuju u postizanju obostrano prihvatljivog sporazuma dobrovoljno.

Član 7.

Postupak medijacije povjerljive je prirode. Izjave stranaka iznesene u postupku medijacije ne mogu se bez odobrenja stranaka koristiti kao dokaz u bilo kojem drugom postupku.

Medijator će informacije koje mu budu dostavljene u toku odvojenih sastanaka sa svakom strankom posebno zadržati u tajnosti i neće o njima raspravljati s drugom stranom, ukoliko drugačije nije dogovoreno.

Član 8.

Stranke u postupku medijacije imaju jednaka prava.

Član 9.

Medijator će posredovati na neutralan način, bez ikakvih predrasuda u pogledu stranaka i predmeta spora.

III Postupak medijacije

Član 10.

Postupak medijacije pokreće se pismenim ugovorom o medijaciji koji potpisuju stranke u sporu i medijator.

Član 11.

Ugovor o medijaciji mora sadržavati: podatke o ugovornim stranama, zakonskim zastupnicima ili punomoćnicima, predmet medijacije (opis spora), izjavu o prihvatanju načela medijacije definiranih ovim zakonom, mjesto održavanja medijacije kao i odredbe o troškovima postupka, što uključuje i naknadu medijatoru.

Član 12.

Nakon potpisivanja ugovora o medijaciji, medijator u dogovoru sa strankama određuje vrijeme i bliže mjesto-prostoriju održavanja sastanka za medijaciju.

Član 13.

Ako je sudski postupak već u toku, stranke koje su se sporazumjele da spor riješe u postupku medijacije dužne su o tome obavijestiti sudiju koji vodi sudski postupak, dostavljanjem kopije ugovora o medijaciji.

Član 14.

Ako su se stranke u toku parničnog postupka, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog sudije, sporazumjele da spor pokušaju riješiti u postupku medijacije, sud će odgoditi ročište na period od najduže 30 dana.

Član 15.

Ukoliko su stranke u sporu fizičke osobe, njihovo prisustvo postupku je obavezno.

Interese stranaka u postupku mogu zastupati njihovi zakonski zastupnici ili punomoćnici.

Radnju u postupku medijacije, uključujući i potpisivanje sporazuma o nagodbi, koje preduzima punomoćnik, imaju isto pravno djelovanje kao da ih je preduzela sama stranka.

Član 16.

Pored medijatora, stranka, odnosno njihovih zastupnika, postupku mogu prisustovati i treće osobe, uz saglasnost stranaka.

Sve treće osobe koje prisustvuju postupku medijacije moraju se u pismenoj formi obavezati da će poštovati princip povjerljivosti postupka medijacije.

Član 17.

Stranke moraju, blagovremeno, dostaviti medijatoru svu relevantnu dokumentaciju u vezi s predmetom spora.

Član 18.

Na početku postupka medijacije, medijator ukratko upoznaje stranke s ciljem medijacije, postupkom koji će biti proveden i ulogom medijatora, kao i stranaka u postupku.

Član 19.

Postupak medijacije može prekinuti svaka stranka u bilo kojem trenutku u toku postupka.

Medijator može prekinuti postupak medijacije, ako ocijeni da dalje vođenje postupka nije svrsishodno.

Medijator će prekinuti postupak medijacije ako postoje ili se u toku postupka pojave razlozi koji ga sprečavaju da bude neutralan i nepristrasan.

Pisanu ili usmenu izjavu stranke o prekidu medijacije, odnosno ocjenu medijatora da je dalje vođenje postupka nesvrsishodno, medijator će konstatirati u formi posebnog akta, potpisati i dostaviti postupajućem sudu.

Član 20.

Medijator je dužan provesti postupak medijacije bez odugovlačenja.

Član 21.

U toku postupka medijacije, medijator može voditi i odvojene razgovore sa svakom strankom pojedinačno.

Član 22.

Medijator neće davati obećanja niti će garantirati određeni rezultat iz postupka medijacije.

Član 23.

Na zahtjev stranke, istaknut u odvojenom razgovoru, medijator može dati prijedlog opcija za rješavanje spora, ali ne i rješenje.

Član 24.

Kada stranke u postupku medijacije iznađu rješenje spora, uz pomoć medijatora, sačinit će pismeni sporazum o nagodbi i odmah ga potpisati.

Član 25.

Sporazum o nagodbi iz člana 24. ovog zakona ima snagu izvršne isprave.

Član 26.

Kada je parnica u toku, stranke su dužne obavijestiti sud o ishodu postupka medijacije odmah, a najkasnije do održavanja ročišta zakazanog u skladu s članom 14. ovog zakona, dostavljanjem sporazuma o nagodbi.

Član 27.

Medijator podliježe odgovornosti za štetu koju nanese stranci svojim nezakonitim postupanjem prema općim pravilima odgovornosti za štetu, te disciplinskoj odgovornosti u skladu s aktima Udruženja.

IV Sukob interesa

Član 28.

Medijator ne može postupati u predmetima u kojima ima ili je imao, odnosno ukoliko se u međuvremenu pojavi lični interes, lični, porodični ili poslovni odnos sa strankom u sporu ili ako postoje druge okolnosti koje dovode u sumnju njegovu nepristrasnost.

Medijator neće postupati u predmetima u kojima je prethodno postupao kao sudija, bio punomoćnik, zakonski zastupnik ili savjetnik jedne od stranaka.

Član 29.

Medijator može voditi postupak medijacije i u slučajevima iz člana 28. ovog zakona, ukoliko su stranke, i nakon što su obaviještene o postojanju tih okolnosti, saglasne da on vodi postupak.

V Uslovi plaćanja troškova postupka medijacije

Član 30.

Nagradu i naknadu troškova medijatora, u visini propisanoj aktom Udruženja kao i druge troškove neophodne za provođenje postupka medijacije, stranke snose na jednake dijelove osim ako ugovorom o medijaciji nije drugačije predviđeno.

VI Uslovi za bavljenje medijacijom

Član 31.

Medijator može biti osoba koja ispunjava opće uslove za zapošljavanje.

Pored uslova iz stava 1. ovog člana, medijator mora ispunjavati sljedeće uslove:

- a) visoka stručna sprema,
- b) završena obuka prema programu Udruženja ili prema drugom programu koji priznaje Udruženje,
- c) upis u registar medijatora koji vodi Udruženje.

Osobi koja sa uspjehom završi obuku za medijatora izdat će se odgovarajući certifikat koji služi kao osnov za upis u registar medijatora.

Član 32.

Strani državljanin koji je ovlašten da obavlja poslove medijacije u drugoj državi može u pojedinačnim slučajevima, pod uslovom reciprociteta, voditi postupak medijacije u Bosni i Hercegovini, uz prethodnu saglasnost Ministarstva pravde i Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini.

Završne odredbe

Član 33.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH" i službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta BiH.

PS BiH broj 76 / 04

29. juna 2004. godine

Sarajevo

Predsjedavajući
Predstavničkog doma
Martin Raguž, s.r

Predsjedavajući
Doma naroda
Goran Milojević, s. r.

8.7. ZAKON O PRENOSU POSLOVA MEDIJACIJE NA UDRUŽENJE MEDIJATORA

Na osnovu člana IV. 4a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na sjednici Predstavničkog doma, održanoj 21. aprila 2005. godine, i na sjednici Doma naroda, održanoj 28. jula 2005. godine, donijela je

ZAKON O PRENOSU POSLOVA MEDIJACIJE NA UDRUŽENJE MEDIJATORA⁴⁰

Član 1.

Ovim zakonom uređuje se postupak prenosa poslova medijacije i određivanje udruženja građana koja će obavljati poslove medijacije u Bosni i Hercegovini, u skladu sa Zakonom o postupku medijacije ("Službeni glasnik BiH" broj 37/04), te prenos poslova na udruženje medijatora.

Član 2.

- (1) Prenos poslova medijacije provodi se na osnovu zahtjeva koji se podnosi Ministarstvu pravde BiH.
- (2) Ministarstvo pravde BiH priprema tekst zakona o prenosu poslova medijacije na konkretno udruženje ukoliko je udruženje – podnosilac zahtjeva uredno registrovano za cijelo područje Bosne i Hercegovine

Član 3.

Poslovi medijacije prenose se na "Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini" registrovano Rješenjem Ministarstva civilnih poslova i komunikacija BiH, broj RU/44/02 od 5.11.2002. godine.

Član 4.

- (1) Kada i ako kod Ministarstva pravde BiH, nakon stupanja na snagu ovoga zakona, bude registrirana jedna ili više novih udruga medijatora za područje cijele Bosne i Hercegovine, dopunama članka 3, ovoga zakona poslovi medijacije prenijet će se i na novoutemeljenu udrugu ili udruge koje, nakon što budu uredno registrirane u mjerodavnom ministarstvu, podnesu zahtjev Ministarstvu pravde BiH.

⁴⁰ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 52/05

- (2) Ministarstvo pravde BiH će odmah po primitku zahtjeva, pripremiti tekst i inicirati kod Vijeća ministara BiH utvrđivanje prijedloga dopuna ovoga zakona u smislu stavka (1) ovoga članka. Zakon usvaja Parlamentarna skupština BiH.
- (3) Ukoliko je zahtjev za prijenos poslova medijacije uredno podnesen, dopune zakona u smislu stavka (1) ovoga članka, može predložiti i drugi ovlašteni predlagač zakona.

Član 5.

Poslovi medijacije obavljaju se sukladno Zakonu o postupku medijacije ("Službeni glasnik BiH", broj 37/04).

Član 6.

Ovaj zakon stupa na snagu osmoga dana od dana objave u "Službenom glasniku BiH".

PS BiH broj 204 / 05

28. srpnja 2005. godine

Sarajevo

Predsjedavajući
Predstavničkog doma
Parlamentarne skupštine BiH
Šefik Džaferović, s.r.

Predsjedavajući
Doma naroda
Parlamentarne skupštine BiH
Velimir Jukić, s. r.

8.8. IZVOD IZ ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU - POSTUPAK PRED ARBITRAŽOM⁴¹

XXX POSTUPAK PRED ARBITRAŽOM

Član 413.

Stranke se mogu sporazumjeti da rješavanje spora provjere arbitraži, osim ako se radi o zahtjevu kojim stranke ne mogu raspolagati u smislu člana 3. stav 2. Ovog zakona⁴².

Član 414.

- (1) Ugovor o arbitraži može da se zaključi kako u pogledu određenog spora, tako i upogledu budućih sporova koji mogu proizaći iz određenog pravnog odnosa. Ugovor o arbitraži punovažan je samo ako je zaključen u pismenom obliku i ako su ga potpisale sve stranke.
- (2) Ugovor o arbitraži zaključen je u pismenom obliku i kad je zaključen razmjenom pisama, telegrama, teleksa ili drugih sredstava telekomunikacija koja omogućavaju pismeni dokaz o zaključenom ugovoru.
- (3) Ugovor o arbitraži sklopljen je u pismenom obliku i kada je zaključen razmjenom tužbe u kojoj tužilac navodi postojanje tog ugovora i odgovora na tužbu u kome tuženi to ne osporava.
- (4) Ugovor o arbitraži može se dokazivati samo ispravama.

Član 415.

Ugovor o arbitraži je punovažno zaključen i kad je odredba o nadležnosti arbitraže sadržana u opštim uslovima za zaključenje pravnog posla.

Član 416.

- (1) Broj arbitara arbitraže mora biti neparan.
- (2) Ako ugovorom stranaka nije određen broj arbitara, svaka stranka postavlja po jednog arbitra, a oni biraju predsjednika.

⁴¹ Zakon o parničnom postupku Republike Srpske, Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. S obzirom da su tekstovi Zakona u ovom dijelu uglavnom istovjetni, izuzev rednih brojeva članova zakona, te naziva nadležnih sudova, za ilustraciju je naveden tekst Zakona o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

⁴²

Član 3.

- (1) Stranke mogu slobodno raspolagati zahtjevima koje su stavile u toku postupka.
- (2) Sud neće uvažiti raspolaganja stranaka koja su u suprotnosti sa prinudnim propisima.

Član 417.

- (1) Ako su stranke za rješavanje određenog spora ugovorile nadležnost arbitraže, Osnovni sud ako mu je podnesena tužba u istom sporu i među istim strankama, na prigovor tuženog, ogласiće se nenadležnim, ukinuti sprovedene radnje u postupku i odbaciće tužbu.
- (2) Prigovor iz stava 1. ovog člana tuženi može staviti najkasnije u odgovoru na tužbu.

Član 418.

- (1) Stranku, koja po ugovoru o arbitraži treba da postavi arbitra, može pozvati protivna stranka da u roku od 15 dana izvrši to postavljenje i da je o tome obavijesti.
- (2) Poziv u smislu stava 1. ovog člana punovažan je samo ako je stranka koja ga upućuje postavila svog arbitra i o tome obavijestila protivnu stranku.
- (3) Kad na osnovu ugovora o arbitraži postavljanje arbitra treba da izvrši treće lice, svaka stranka može uputiti poziv iz stava 2. ovog člana tom licu.
- (4) Lice koje je pozvano da postavi arbitra arbitraže vezano je za postavljenje koje je izvršeno čim je to postavljenje saopšteno protivniku, odnosno jednoj od stranaka.

Član 419.

- (1) Ako arbitar arbitraže ne bude na vrijeme postavljen, a iz ugovora ne proizlazi što drugo, arbitra će na prijedlog stranke postaviti sud.
- (2) Ako arbitri ne mogu da se slože o izboru predsjednika, a iz ugovora ne proizlazi što drugo, predsjednika će na prijedlog svakog arbitra ili stranke, postaviti sud.
- (3) Za postavljenje arbitra, odnosno predsjednika arbitraže, nadležan je Osnovni sud.
- (4) Protiv rješenja suda nije dopuštena žalba.
- (5) Stranka koja se ne želi koristiti ovlaštenjem iz stava 1. ili stava 2. ovog člana može tužbom zahtijevati da Osnovni sud proglasi prestanak važnosti ugovora o arbitraži.

Član 420.

- (1) Osim slučaja iz člana 419. ovog zakona, svaka stranka može tužbom zahtijevati da sud proglasi prestanak važnosti ugovora o arbitraži:
 - 1) ako stranke ne mogu da se slože o izboru arbitara koje one zajednički treba da postave;
 - 2) ako lice koje je u samom ugovoru o arbitraži postavljeno za arbitra arbitraže neće ili ne može da vrši tu dužnost.
- (2) O zahtjevu odlučuje Osnovni sud.
- (3) Na ročište za raspravljanje po zahtjevu sud će pozvati stranke.

Član 421.

- (1) Arbitar arbitraže dužan je da se izuzme kad postoje razlozi za izuzeće iz člana 111.⁴³ ovog zakona. Iz istih razloga mogu stranke zahtijevati izuzeće arbitra arbitraže.
- (2) Stranka koja je sama ili zajedno sa protivnom strankom postavila arbitra može zahtijevati njegovo izuzeće samo ako je razlog za izuzeće nastao ili je stranka za njega saznala nakon što je arbitar postavljen.
- (3) Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, o izuzeću odlučuje Osnovni sud.

Član 422.

Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, arbitri će odrediti postupak pred arbitražom.

Član 423.

- (1) Prema svjedocima, strankama i drugim licima koja učestvuju u postupku, arbitraža ne može upotrijebiti prinudna sredstva niti izricati kazne.
- (2) Arbitraža može zatražiti od Osnovnog suda da izvede pojedine dokaze koji se pred arbitražom ne mogu izvesti.
- (3) Na postupak za izvođenje dokaza primijeniće se odredbe ovog zakona o izvođenju dokaza pred Osnovnim sudom.

Član 424.

Arbitraža može donijeti presudu po pravičnosti, samo ako su joj stranke dale takva ovlaštenja.

43

Član 111.

Sudija ne može suditi:

- 1) ako je sam stranka, zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke, ako je sa strankom u odnosu saovlašćenika, saobaveznika ili regresnog obaveznika, ili ako je u istom predmetu saslušan ili predložen kao svjedok ili vještak;
- 2) ako mu je stranka ili zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kog stepena, a u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, ili mu je bračni, odnosno vanbračni drug ili srodnik po tazbini, odnosno srodnik vanbračnog druga do drugog stepena, bez obzira da li su brak, odnosno vanbračna zajednica prestali ili ne;
- 3) ako je staralac, usvojlac ili usvojenik stranke, njenog zakonskog zastupnika ili punomoćnika;
- 4) ako je u istom predmetu učestvovao u donošenju odluke nižeg suda ili drugog organa;
- 5) ako postoje druge okolnosti koje dovode u sumnju njegovu nepristrasnost.

Član 425.

- (1) Kad se arbitraža sastoji od više nego jednog arbitra, presuda se donosi većinom glasova, ako u ugovoru o arbitraži nije drugačije određeno.
- (2) Ako se ne može postići potrebna većina glasova, arbitraža je dužna da o tome obavijesti stranke.
- (3) Ako se za slučaj iz stava 2. ovog člana stranke nisu drugačije sporazumjele, svaka od stranaka može tužbom zahtijevati da Osnovni sud izrekne prestanak važenja ugovora o arbitraži.

Član 426.

- (1) Presuda arbitraže mora biti obrazložena, ako stranke nisu što drugo ugovorile.
- (2) Izvornik presude i sve prepise potpisuju svi arbitri. Presuda važi i kad koji arbitar uskrati da je potpiše, ako je presudu potpisala većina arbitara i na presudi utvrdila to uskraćivanje potpisa.
- (3) Strankama se dostavljaju prepisi presude preko Osnovnog suda.

Član 427.

Izvornik presude i potvrde o izvršenom dostavljanju čuvaju se kod Osnovnog suda.

Član 428.

- (1) Presuda arbitraže ima prema strankama snagu pravosnažne presude, ako ugovorom nije predviđena mogućnost pobijanja presude pred arbitražom višeg stepena.
- (2) Na zahtjev stranke Osnovni sud staviće na prepisu presude potvrdu o pravosnažnosti i izvršnosti.

Član 429.

- (1) Presuda arbitraže može se poništiti po tužbi stranke.
- (2) Za rješavanje o tužbi nadležan je Osnovni sud.

Član 430.

Poništenje presude arbitraže može se zahtijevati:

- 1) ako uopšte nije zaključen ugovor o arbitraži ili ako taj ugovor nije punovažan;
- 2) ako je u pogledu sastava arbitraže ili u pogledu odlučivanja povrijeđena koja odredba ovog zakona ili ugovora o arbitraži;
- 3) ako presuda nije obrazložena u smislu člana 426. stav 1. ovog zakona ili ako original i prepisi presude nisu potpisani na način određen u članu 426. stav 2. ovog zakona;
- 4) ako je arbitraža prekoračila granicu svog zadatka;
- 5) ako je izreka presude nerazumljiva ili je sama sebi protivrječna;
- 6) ako je presuda arbitraže u suprotnosti s Ustavom Bosne i Hercegovine i Statutom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i
- 7) ako postoji koji od razloga za ponavljanje postupka iz člana 363.⁴⁴ ovog zakona.

44

Član 363.

Postupak koji je odlukom suda pravosnažno završen može se na prijedlog stranke ponoviti:

- 1) ako je pri donošenju odluke učestvovao sudija koji je po zakonu morao biti izuzet;
- 2) ako kojoj stranci nezakonitim postupanjem nije bila data mogućnost daraspravlja pred sudom;
- 3) ako je u postupku kao tužilac ili tuženi učestvovalo lice koje ne može biti stranka u postupku, ili ako stranku koja je pravno lice nije zastupalo ovlašteno lice, ili ako parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik, odnosno punomoćnik stranke nije imao potrebna ovlaštenja za vođenje parnice, ili za pojedine radnje u postupku, ako vođenje parnice, odnosno obavljanje pojedinih radnji u postupku nije bilo naknadno odobreno;
- 4) ako se odluka suda zasniva na lažnom iskazu svjedoka ili vještaka ili na ispravi koja je falsifikovana ili u kojoj je ovjerena neistinina sadržina;
- 5) ako je do odluke suda došlo zbog krivičnog djela sudije, zakonskog zastupnika ili punomoćnika stranke, protivne stranke ili koga trećeg lica;
- 6) ako stranka sazna za nove činjenice ili nade ili stekne mogućnost da upotrijebi nove dokaze na osnovu kojih je za stranku mogla biti donesena povoljnija odluka da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni u ranijem postupku.

Član 431.

- (1) Tužba za poništenje presude arbitraže može se podnijeti Osnovnom sudu u roku od 30 dana.
- (2) Ako se poništenje presude zahtijeva iz razloga navedenih u članu 430. tač. 1. do 6. ovog zakona, rok za tužbu se računa od dana kada je presuda dostavljena stranci, a ako je stranka za razlog saznala kasnije, rok se računa od dana saznanja.
- (3) U pogledu računanja roka kad se poništenje zahtijeva iz razloga navedenog u članu 430, tačka 7. ovog zakona, primjenjivaće se odgovarajuće odredbe člana 366, stav 1. i 2. ovog zakona⁴⁵.
- (4) Nakon isteka jedne godine od pravosnažnosti presude arbitraže, ne može se zahtijevati poništenje te presude.

Član 432.

Stranke se ne mogu sporazumno odreći primjene odredbi člana 421. stav 1. i 2, člana 426. stav 2 i 3 i člana 429. do 431. ovog zakona.

45

Član 363.

- (1) Prijedlog za ponavljanje postupka podnosi se u roku od 30 dana, i to:
 - 1) u slučaju iz člana 363. tačke 1. ovog zakona od dana kad je stranka saznala za taj razlog;
 - 2) u slučaju iz člana 363. tačke 2. ovog zakona od dana kad je odluka dostavljena stranci;
 - 3) u slučaju iz člana 363. tačke 3. ovog zakona, ako je u postupku kao tužilac ili tuženi učestvovalo lice koje ne može biti stranka u postupku i to:
 - od dana kad je odluka dostavljena tom licu; ako stranku koja je pravno lice nije zastupalo ovlašteno lice ili ako parnicno nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik
 - od dana kad je odluka dostavljena stranci odnosno njenom zakonskom zastupniku, ako zakonski zastupnik, odnosno punomoćnik stranke nije imao potrebno ovlaštenje za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku
 - od dana kad je stranka saznala za taj razlog;
 - 4) u slučajevima iz člana 363. tač. 4. i 5. ovog zakona od dana kad je stranka saznala za pravosnažnu presudu u krivičnom postupku, a ako se krivični postupak ne može provesti, onda od dana kad je saznala za obustavu tog postupka ili za okolnosti zbog kojih se postupak ne može pokrenuti;
 - 5) u slučaju iz člana 363. tačka 6. ovog zakona od dana kad je stranka mogla iznijeti sudu nove činjenice, odnosno nova dokazna sredstva.
- (2) Ako bi rok određen u stavu 1. ovog člana počeo teći prije nego što je odluka postala pravosnažna, taj rok računaće se od pravosnažnosti odluke ako protiv nje nije bio izjavljen pravni lijek, odnosno od dostavljanja odluke žalbenog vijeća Apelacionog suda.

LITERATURA (abecednim redom)

- Bush, Robert A. B; Folger, Joseph P, „The Promise of Mediation – Responding to Conflict Through Empowerment and Recognition”, Jossey-Bass, 1994
- Christie, Nils, „Conflict as Property”, British Journal of Criminology, vol. 14, no. 13, 1977
- Dasović Marković, Vesna i drugi, „Medijacija – Priručnik za obuku medijatora”, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Banja Luka 2004.
- Dasović Marković Vesna i drugi, „Priručnik za upućivanje građanskih i privrednih predmeta na medijaciju – za sudije u Bosni i Hercegovini”, Projekat pravosudne reforme Kanada – Bosna i Hercegovina, Sarajevo, 2007.
- Dasović Marković, Vesna, „Medijacija u Bosni i Hercegovini – 101 pitanje i odgovori”, Banja Luka, Grafid, Banja Luka, 2006.
- Dorontić, Nikola, i drugi, „Mogućnosti primjene porodične medijacije”, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Banja Luka, 2008.
- Džamonja Igrnjatović, Tamara; Žegarac, Nevenka, „Medijacija – koncepti i konteksti”, Centar za primenu psihologiju, Beograd, 2006.
- Fisher Roger; Ury, William, „Getting to Yes – Negotiating Agreement Without Giving In”, Penguin Books Group, New York, 1991
- Karamarković, Leosava, „Poravnanje i medijacija”, Fakultet za poslovno pravo Beograd, Beograd, 2004.
- Mihailović, Gordana, „Vodič kroz medijaciju”, South East Enterprise Development, Beograd, 2005.
- Milutinović, Ljubica, „Medijabilnost predmeta – praktikum za sudije”, International finance corporation, Ministarstvo pravde Republike Srbije, Beograd, 2007.
- Mišić, Vesna, i drugi, „Sporazum o nagodbi u postupku medijacije kao izvršna isprava”, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Projekat pravosudne reforme Kanada – Bosna i Hercegovina, Banja Luka, 2009.
- Moore, Christopher W, „The Mediation Process – Practical Strategies for Resolving Conflict”, revised 3rd edition, Jossey-Bass, A Wiley Imprint, San Francisco, 2003
- Rozdeiczer, Lukasz; Alvarez de la Campa, Alejandro, „Alternative Dispute Resolution Manual: Implementing Commercial Mediation”, Small and Medium Enterprise Department, The World Bank Group, 2006
- Rozenberg, Maršal, „Jezik saosećanja”, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 2002.
- Stoun, Daglas, i drugi, „Teški razgovori”, Mono & Mañana, Beograd, 2004.
- Šimac, Srđan, „Mirenje i suci”, Hrvatska pravna revija, br. 6, svibanj 2004, Inženjerski biro d.d., Zagreb, str. 100-110

- “Third Party Neutral 3 – Developing Mediation Skills – Resource Guide”, Canadian Institute for Conflict Resolution, Ottawa, 2001
- Uletilović, Dragan i drugi, „Mogućnosti primjene medijacije u sistemu maloljetničkog pravosuđa”, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Banja Luka 2008.
- Ury, William, „Kako izbjeći ‘NE’ – Pregovarajte s nepopustljivima”, Durieux, Zagreb, 1994.
- „Vodič kroz medijaciju u Bosni i Hercegovini”, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Kanadski projekat pravosudne reforme”, Sarajevo, 2007.

KORISNE WEB STRANICE (abecednim redom)

- ADR Group UK – www.adrgroup.co.uk
- American Arbitration Association – www.adr.org
- Asocijacija medijatora Srbije – www.medijacija.org
- Canadian Institute for Conflict Resolution – www.cicr-icrc.ca
- Centar za mir Osijek – www.centar-za-mir.hr
- Centre for Effective Dispute Resolution - www.cedr.co.uk
- Forum za medijaciju u Jugoistočnoj Evropi - www.seemf.eu
- Hrvatska gospodarstvena komora – Centar za mirenje - www.hgk.hr/wps/portal!/ut/p/_s.7_0_A/7_0_OQ
- Hrvatska udruga poslodavaca – Centar za mirenje -
- Hrvatska udruga za mirenje - www.mirenje.hr
- Hrvatske internet adrese – Arbitraža - www.dns.hr/arbitraza.html
- International Institute for Conflict Prevention & Resolution - www.cpradr.org
- Legalis – Hrvatski pravni portal – www.legalis.hr
- Legislativna baza podataka za Bosnu i Hercegovinu – www.legislativa.ba, www.zakoni.ba
- The European Commission for Efficiency of Justice (CEPEJ) - http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp
- The International Mediation Resource – www.mediationworld.net
- Mediate.com – www.mediate.com
- Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine - www.mpr.gov.ba
- Ministarstvo pravde Federacije Bosne i Hercegovine - www.fmp.gov.ba

- Ministarstvo pravde Republike Srpske - www.vladars.net/SR-SP-CYRL/VLADA/MINISTARSTVA/MPR/Pages/Splash.aspx
- Pravosudna komisija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine - www.pkbd.ba
- Privredna komora Srbije – Spoljnotrgovinska arbitraža - pks.komora.net/Default.aspx?alias=pks.komora.net/arbitraza
- Registar nacionalnog internet domena Srbije – arbitraža - web-server.rnids.rs/sh
- Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini – www.umbih.co.ba
- Udruženje medijatora Crne Gore - www.udruzenjemedijatora-cg.org
- UNCITRAL - www.uncitral.org

ZAKONI I DRUGI DOKUMENTI KORIŠTENI U PRIPREMI PRIRUČNIKA (abecednim redom)

- Akcioni plan za razvoj medijacije u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2008.
- Direktiva 2008/52EC o određenim aspektima medijacije u građanskim i privrednim stvarima
- Kodeks medijatorske etike, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 21/06
- Model zakona o međunarodnoj privrednoj arbitraži, UNCITRAL
- Model zakona o međunarodnoj privrednoj medijaciji, UNCITRAL
- Strategija reforme sektora pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2008.
- Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti medijatora, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 21/06
- Pravilnik o Listi medijatora, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 21/06
- Pravilnik o nagradi i naknadi troškova medijacije, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 21/06
- Pravilnik o odgovornosti medijatora za štetu pričinjenu u toku obavljanja poslova medijacije, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 21/06
- Pravilnik o programu obuke za medijatore, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 21/06

- Pravilnik o Registru medijatora, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 21/06
- Pravilnik o upućivanju na medijaciju, Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, 21/06
- Preporuka REC(2001)9 Komiteta ministara državama članicama o alternativama parničanju između organa uprave i privatnih stranaka, Savjet Evrope
- Preporuka REC(2002)10 Komiteta ministara državama članicama o medijaciji u građanskim stvarima, Savjet Evrope
- Preporuka R (99) 19 Komiteta ministara državama članicama o medijaciji u krivičnim stvarima, Savjet Evrope
- Preporuka REC(98)1 Komiteta ministara državama članicama o porodičnoj medijaciji, Savjet Evrope
- Sažetak odgovora na Zelenu knjigu o alternativnom rješavanju sporova u građanskom i privrednom pravu
- Smjernice za bolje provođenje postojeće Preporuke o alternativama parničanju između organa uprave i privatnih stranaka, Evropska komisija za efikasnost pravosuđa (CEPEJ)
- Smjernice za bolje provođenje postojeće Preporuke o medijaciji u krivičnim stvarima, Evropska komisija za efikasnost pravosuđa (CEPEJ)
- Smjernice za bolje provođenje postojećih preporuka u vezi sa porodičnom medijacijom i medijacijom u građanskim stvarima, Evropska komisija za efikasnost pravosuđa (CEPEJ)
- Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, br. 08/09
- Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 53/03
- Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 36/04
- Zakon o parničnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske br. 58/03
- Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 35/03
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske br. 50/03
- Zakon o postupku medijacije, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 37/04
- Zakon o prenošenju poslova medijacije na udruženje medijatora, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 52/05
- Zelena knjiga o alternativnom rješavanju sporova u građanskom i privrednom pravu, Evropska komisija

